Autoritatea Electorală Permanentă

EXPERT ELECTORAL

Nr. 2 (10) / 2015

SUMAR

Studii, analize și comentarii

- **Ana Maria PĂTRU -** Noi reglementări privind finanțarea activității partidelor politice şi a campaniilor electorale
- **Irena HADŽIABDIĆ** - Evolution of electoral legislation in Bosnia and Herzegovina. Lack of true reforms
- **Lefterije LUZI (Lleshi) -** Electoral reforms and democracy in the case of Albania
- **Kreshnik SPAHIU, Dardan BERISHA** - Case study: publication of preliminary results in Kosovo using the K-vote system
- **Kuandyk TURGANKULOV -** Sistemul electoral modern al Republicii Kazahstan: formare și dezvoltare
- **Rustin-Petru CIASC**, **Mariana-Gabriela STUPARU** - Scurte considerații privind limita și continuitatea mandatelor prezidențiale în America Latină. Tendințe electorale.

Rapoarte, sinteze și informări

Evenimente

- BRIDGE Train the Facilitators workshop organized for the electoral officials from the Permanent Electoral Authority

Member of:

Working Group on Elections

www.roaep.ro

Expert electoral

Revistă de studii, analize şi cercetări electorale
editată de Autoritatea Electorală Permanentă
Publicaţie trimestrială

ISSN (print): 2286-4385
ISSN (online): 2393-3143
ISSN (L): 2286-4385

Consiliul ştiinţific:
Profesor emerit **Rafael López-Pintor** – Universitatea Autonomă din Madrid
Consilier internaţional **Paul DeGregorio** – Asociaţia Mondială a Organismelor Electorale
Dr. **Pierre Garrone** – şeful Diviziei „Alegeri şi referendumuri", Secretariatul Comisiei de la Veneţia
Prof. univ. dr. **Ioan Alexandru** – Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative
Prof. univ. dr. **Septimiu Chelcea** – Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială, Universitatea Bucureşti
Prof. univ. dr. **Ştefan Deaconu** – Facultatea de Drept, Universitatea Bucureşti
Prof. univ. dr. **Cristian Ionescu** – Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative
Prof. univ. dr. **Ioan Vida** – Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative
Prof. univ. dr. **Irina Moroianu Zlătescu** – Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative
Conf. univ. dr. **Sergiu Mişcoiu** – Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeş-Bolyai
Cercetător ştiinţific doctor **Aristide Cioabă** – Academia Română
Cercetător ştiinţific doctor **Constantin Nica** – Academia Română
Preşedinte Autoritatea Electorală Permanentă – **Ana Maria Pătru**
Vicepreşedinte Autoritatea Electorală Permanentă – **Dan Vlaicu**
Vicepreşedinte Autoritatea Electorală Permanentă – **Constantin-Florin Mituleţu-Buică**
Secretar general Autoritatea Electorală Permanentă – **dr. Csaba Tiberiu Kovacs**

Consiliul editorial:
Cristian Petraru – şeful Departamentului organizarea proceselor electorale
Cristian-Alexandru Leahu – director, Direcţia legislaţie, legătura cu Parlamentul şi contencios electoral
Iulian Ivan – director, Direcţia control electoral, instruire şi coordonarea activităţii în teritoriu
Daniel Duţă – director, Direcţia management, monitorizare şi logistică electorală

Colegiul redacţional:
Conf. univ. dr. **Mihai Milca –** consilier, Direcţia management, monitorizare şi logistică electorală
Asist. univ. dr. **Alexandra Iancu –** consilier, Direcţia management, monitorizare şi logistică electorală
Loredana Luca – consilier, Direcţia control electoral, instruire şi coordonarea activităţii în teritoriu
Bogdan Fartuşnic – consultant, Direcţia legislaţie, legătura cu Parlamentul şi contencios electoral

DTP: Monitorul Oficial

Redactor-şef – Daniel Duţă
Redactor şef-adjunct – Dr. Andrada-Maria Mateescu

Autoritatea Electorală Permanentă
Str. Stavropoleos nr. 6, sector 3, Bucureşti
office@roaep.ro; expert.electoral@roaep.ro
Tel/Fax: (021)310.13.86
www.roaep.ro

Următorul număr al revistei Expert electoral
va apărea în septembrie 2015.

Opiniile exprimate în această publicaţie aparţin în exclusivitate autorilor şi nu angajează Autoritatea Electorală Permanentă

Tipărit la:
MONITORUL OFICIAL

REVISTA EXPERT ELECTORAL

Publicaţie trimestrială de studii, analize şi cercetări electorale

---

ELECTORAL EXPERT REVIEW

Quarterly review of electoral studies, analysis and research

2(10)/2015

Autoritatea Electorală Permanentă

Permanent Electoral Authority

SUMAR

Studii, analize şi comentarii

Ana Maria PĂTRU, Preşedintele Autorităţii Electorale Permanente – Noi reglementări privind finanţarea activităţii partidelor politice şi a campaniilor electorale 3
Irena HADŽIABDIĆ – Evoluţia legislaţiei electorale în Bosnia şi Herţegovina. Lipsa unor reforme reale 7
Lefterije LUZI (Lleshi) – Reformele electorale şi democraţia din Albania 16
Kreshnik SPAHIU, Dardan BERISHA – Studiu de caz: publicarea rezultatelor preliminare în Kosovo prin utilizarea sistemului K-vote 25
Kuandyk TURGANKULOV – Sistemul electoral modern al Republicii Kazahstan: formare şi dezvoltare 32
Rustin-Petru CIASC, **Mariana-Gabriela STUPARU** – Scurte consideraţii privind limita şi continuitatea mandatelor prezidenţiale în America Latină. Tendinţe electorale 41

Rapoarte, sinteze şi informări

„Expert electoral" propune un „tur" al filialelor AEP pentru a vedea ce fac acestea atunci când nu sunt alegeri 48
Bogdan FARTUŞNIC, Oana ANDREI – Percepţia şi opinia tinerilor asupra proceselor electorale din România – Raport de cercetare 50
Georgeta BUCŞAN – Avantajele implementării şi certificării unui sistem de management al calităţii la nivelul întregului proces electoral 59

Recenzii evenimente

Workshop BRIDGE „Instruirea facilitatorilor" organizat pentru experţii electorali din cadrul Autorităţii Electorale Permanente 65

SUMMARY

Studies, analyses and opinions

Ana Maria PĂTRU, President of the Permanent Electoral Authority – New regulations on the financing of political parties and electoral campaigns 3
Irena HADŽIABDIĆ – Evolution of electoral legislation in Bosnia and Herzegovina. Lack of true reforms 7
Lefterije LUZI (Lleshi) – Electoral reforms and democracy in the case of Albania 16
Kreshnik SPAHIU, Dardan BERISHA – Case study: publication of preliminary results in Kosovo using the K-vote system 25
Kuandyk TURGANKULOV – The modern electoral system of Kazakhstan: inception and development 32
Rustin-Petru CIASC, **Mariana-Gabriela STUPARU** – Short considerations on the term and continuity of the presidential mandates in Latin America. Electoral trends 41

Reports, syntheses and briefings

"Electoral Expert" offers a "tour" of PEA's branches in order to show what they do when there are no elections 48
Bogdan FARTUŞNIC, Oana ANDREI – Perception and opinion of youth on electoral processes in Romania – Research Report 50
Georgeta BUCŞAN – Advantages of the implementation and certification of a quality management system within the entire electoral process 59

Events review

BRIDGE Train the Facilitators workshop organized for the electoral officials from the Permanent Electoral Authority 65

NOI REGLEMENTĂRI PRIVIND FINANŢAREA ACTIVITĂŢII PARTIDELOR POLITICE ŞI A CAMPANIILOR ELECTORALE

Ana Maria PĂTRU
Președintele Autorității Electorale Permanente

Interviu acordat pentru Radio România Actualități în data de 20 mai 2015

Președintele Autorității Electorale Permanente (AEP), Ana Maria Pătru, a declarat, într-un interviu acordat Radio România Actualități (RRA), că partidele politice trebuie să trateze cu responsabilitate noile obligații ce le revin potrivit recentelor modificări aduse la *Legea privind finanţarea activităţii partidelor politice şi a campaniilor electorale*.

Președintele AEP a menționat că atribuţiile ce revin Autorității sunt numeroase și complexe, ceea ce arată încrederea Legislativului în profesionalismul, echidistanţa, precum și în independenţa instituţiei.

Preşedintele României, Klaus Iohannis, a promulgat la sfârşitul săptămânii trecute *Legea privind finanţarea activităţii partidelor politice şi a campaniilor electorale*. Ce atribuţii va avea Autoritatea Electorală Permanentă odată cu intrarea în vigoare a acestei legi?

În primul rând, doresc să salut decizia președintelui Klaus Iohannis de a promulga legea şi să mulţumesc parlamentarilor care au avut iniţiativa acestei modificări legislative, precum şi acelora care au susţinut adoptarea ei. Prin noile reglementări, AEP va fi abilitată să controleze respectarea prevederilor legale privind veniturile şi cheltuielile partidelor politice, ale alianţelor politice sau electorale, ale candidaţilor independenţi, precum şi legalitatea finanţării campaniilor electorale. Atribuţiile ce vor reveni Autorităţii sunt numeroase, complexe şi arată încrederea Legislativului în profesionalismul, echidistanţa, precum şi în independenţa instituţiei noastre faţă de orice influenţe ale politicului. În privinţa controlului subvenţiilor de la bugetul de stat, acesta este efectuat în mod simultan şi de Curtea de Conturi, potrivit dispoziţiilor Legii privind organizarea şi funcţionarea Curţii de Conturi.

Ce ne puteţi spune despre controalele pe care AEP le poate efectua?

Controalele vor fi efectuate anual şi de câte ori este sesizată instituţia noastră. Autoritatea va verifica pentru fiecare partid respectarea prevederilor legale referitoare la veniturile şi cheltuielile partidelor politice. Autoritatea va putea fi sesizată de orice persoană care prezintă dovezi privind nerespectarea prevederilor legale referitoare la

finanţarea partidelor politice şi a campaniilor electorale. Precizez că, dacă în cadrul controlului efectuat de Autoritate privind respectarea prevederilor legale referitoare la finanţarea partidelor politice şi a campaniilor electorale apar suspiciuni privind săvârşirea unor fapte de natură penală, AEP va fi nevoită să sesizeze organele de urmărire penală. Potrivit noii legislaţii, partidele politice vor avea obligaţia de a permite accesul colegilor noştri sau organelor de control ale instituţiei în sediile lor. Partidele politice şi persoanele fizice şi juridice care au prestat servicii gratuit sau contra cost partidelor vor avea obligaţia de a prezenta instituţiei noastre toate documentele şi informaţiile cerute în termen de cel mult 15 zile de la data solicitării. Pentru a verifica legalitatea veniturilor şi cheltuielilor partidelor politice, AEP poate solicita documente şi informaţii de la persoane fizice şi juridice care au prestat servicii, gratuit sau contra cost, partidelor politice, precum şi de la orice instituţie publică.

O altă atribuţie ce revine AEP este aceea de a rambursa, în cel mult 90 de zile de la data alegerilor, partidelor politice, alianţelor politice şi candidaţilor independenţi sumele aferente cheltuielilor efectuate, dacă aceştia obţin minimum 3% din voturile valabil exprimate. În ce bază va decide AEP rambursarea acestor sume?

În aceste cazuri, rambursarea se va face pe baza documentelor justificative furnizate de mandatarul financiar în cel mult 30 de zile de la data alegerilor. Menţionăm că AEP nu va rambursa sumele cheltuite pentru campania electorală în cazul depăşirii plafoanelor prevăzute de lege şi în situaţia utilizării pentru campanie a altor surse de finanţare decât cele legale. Partidele politice şi candidaţii independenţi trebuie să ţină seama de faptul că rambursarea nu va avea loc dacă se încalcă prevederile legale privind destinaţiile contribuţiilor pentru campania electorală în ceea ce priveşte cuantumul maxim stabilit prin lege, raportat la totalul cheltuielilor care pot fi efectuate în campania electorală. Pun un accent deosebit asupra acestui aspect al legii care, din punctul meu de vedere, este cel mai important element din modificarea legislativă şi cred că trebuie să atragem atenţia partidelor politice asupra acestei reglementări. Şi pentru noi este o noutate ca instituţie publică, dar şi pentru partidele politice şi aş aprecia că va fi foarte importantă comunicarea şi colaborarea între cele două părţi. Sper că, la momentul alegerilor locale, partidele politice vor înţelege prevederile noii legi, iar situaţiile financiare vor fi întocmite conform legii pentru a se asigura o rambursare eficientă a acelor cheltuieli la care legea le dă dreptul. Am rugămintea pe această cale – şi, în acelaşi timp le recomand partidelor politice, dar şi persoanelor care vor dori să candideze independent – să trateze acest subiect cu profesionalism şi responsabilitate.

Ce alte prevederi mai conţine *Legea privind finanţarea activităţii partidelor politice şi a campaniilor electorale*?

Sursele de finanţare a activităţii unui partid politic pot fi din cotizaţii ale membrilor de partid, donaţii, venituri provenite din activităţi proprii, subvenţii de la bugetul de stat şi împrumuturi în bani de la persoane fizice şi juridice. Termenul de restituire a împrumuturilor în bani nu poate fi mai mare de trei ani, cele nerestituite la termen putându-se constitui în donaţii numai cu acordul părţilor şi numai dacă nu s-a atins în anul respectiv plafonul pentru donaţii. Legiuitorul a interzis finanţarea campaniei electorale în mod direct sau indirect de către persoane fizice care nu au cetăţenia română sau de persoane juridice de altă naţionalitate decât cea română, cu excepţia finanţării de către cetăţenii statelor membre ale UE care au domiciliul în România şi deţin calitatea de membru al partidului politic la a cărui campanie electorală contribuie financiar. O altă prevedere stipulează că subvenţia de la bugetul de stat se va vărsa lunar, prin bugetul Autorităţii Electorale Permanente, într-un cont special deschis de fiecare partid politic. Legea prevede că subvenţiile de la bugetul de stat acordate partidelor politice nu pot fi supuse executării silite prin poprire.

Ce alte modificări ale Legii nr. 334 consideraţi că ar trebui să fie menţionate?

Trebuie să ştim că legea interzice finanţarea în orice mod a campaniei electorale a unui partid, a unei alianţe sau a unui candidat independent de către sindicate, culte religioase, asociaţii ori fundaţii de altă naţionalitate decât cea română. Noua lege stabileşte că mandatarul financiar trebuie să declare Autorităţii Electorale Permanente contribuţiile pentru campania electorală, acestea putând fi folosite numai după data declarării lor. Tot potrivit noii legi, fondurile obţinute de partidul politic în afara campaniei electorale, care au fost transferate în conturile bancare de campanie deschise la nivel central trebuie obligatoriu declarate la instituţia noastră de către mandatarul financiar coordonator în termen de cinci zile de la data efectuării transferului.

Prin modificările aduse, Legea nr. 334 stabileşte o serie de sancţiuni pentru nerespectarea prevederilor legale. Apreciaţi că regimul sancţionator este unul sever sau unul blând?

Trebuie să se înţeleagă că acest regim a fost stabilit de Legislativ, ca unică autoritate legiuitoare. Dacă nivelul sancţiunilor este unul îndestulător pentru descurajarea şi combaterea încălcării prevederilor legii, doar practica o va stabili. Contravenţiile pornesc, în funcţie de gravitatea faptei, de la suma de 10 mii de lei şi ajung la 200 de mii de lei. Nedeclararea contribuţiilor pentru campania electorală la Autoritatea Electorală Permanentă de către mandatarul financiar constituie contravenţie dacă nu a fost săvârşită în astfel de condiţii încât să fie considerată infracţiune potrivit legii penale şi se va sancţiona cu amendă de la 15 mii de lei la 50 de mii de lei. Aceeaşi sancţiune va fi aplicată dacă partidele politice care primesc subvenţii de la bugetul de stat nu transmit Autorităţii Electorale Permanente o copie a raportului de audit în cel mult 60 de zile de la data efectuării acestuia. Dacă partidele politice nu respectă obligaţia de a permite accesul organelor de control ale Autorităţii Electorale Permanente în sediile lor şi de a prezenta Autorităţii toate documentele şi informaţiile solicitate în termen de cel mult 15 zile de la data solicitării, amenda contravenţională porneşte de la 15 mii la 50 de mii de lei.

Ce sancţiuni vor mai putea fi aplicate?

Persoanele fizice şi juridice au obligaţia prin lege să pună la dispoziţia reprezentanţilor Autorităţii Electorale Permanente documentele şi informaţiile cerute în termen de cel mult 15 zile de la data solicitării, nerespectarea acestor reglementări fiind sancţionată cu amendă de la 15 mii la 50 de mii de lei. Dacă partidele politice nu respectă obligaţia de a depune anual, până la data de 30 aprilie, la Autoritatea Electorală Permanentă un raport detaliat al veniturilor şi cheltuielilor realizate în anul precedent, cu detalieri ale veniturilor şi cheltuielilor structurilor interne ale partidelor politice, precum şi ale persoanelor aflate în legătură directă sau indirectă cu partidul politic, vor primi o amendă de la 15 mii de lei la 50 de mii de lei. Partidele politice vor avea obligaţia de a depune la Autoritatea Electorală Permanentă situaţiile financiare anuale în cel mult 15 zile de la înregistrarea la organul fiscal competent. Şi încălcarea acestor reglementări constituie contravenţie şi se sancţionează cu aceeaşi amendă. Pentru verificarea legalităţii încasărilor şi a plăţilor efectuate de partidele politice şi candidaţii independenţi în campania electorală, colegii noştri pot solicita declaraţiile şi documentele suplimentare pe care le consideră necesare, iar aceştia au obligaţia de a prezenta în termen de 15 zile reprezentanţilor noştri documentele solicitate. Nerespectarea acestor prevederi se sancţionează cu amendă contravenţională cuprinsă între 15 mii şi 50 de mii de lei. Legea prevede că, în termen de 15 zile de la data desfăşurării alegerilor, partidele politice, alianţele politice şi candidaţii independenţi trebuie să depună la Autoritate o declaraţie privind respectarea plafoanelor prevăzute de lege. În cazul în care se încalcă această prevedere legală, sancţiunea va fi amendă contravenţională de la 10 mii la 25 de mii de lei.

Consideraţi că Autoritatea Electorală Permanentă este pregătită să facă faţă noilor atribuţii ce-i vor reveni?

Răspunsul meu este „da", profesional vorbind. Încă de la înfiinţarea instituţiei, personalul Autorităţii şi-a dovedit profesionalismul în faţa fiecărei provocări ce a ţinut de atribuţiile noastre, precum şi independenţa faţă de orice influenţă politică, lucru apreciat de autorităţi, de partidele participante în alegeri, de candidaţi, de alegători, precum şi de presă. Încă de la intrarea acestei legi în dezbaterea Parlamentului, ca iniţiativă legislativă, am analizat şi noi prevederile acesteia, precum şi amendamentele adoptate, pentru a evalua modul în care actualul personal al Autorităţii se poate achita de noile sarcini.

Aveţi suficient personal pentru a vă îndeplini noile atribuţii?

Instituţia noastră sigur va mai avea nevoie, totuşi, de sprijin pentru sporirea capacităţii resurselor umane ale Departamentului de control al finanţării partidelor politice şi a campaniei electorale, pentru a putea procesa cererile de rambursare a cheltuielilor electorale efectuate de către partidele politice. Pentru a ne putea încadra în termenul prevăzut de legiuitor şi a nu afecta campania următoare, este într-adevăr necesar un număr crescut de personal care să analizeze şi să aprobe solicitările partidelor.

Una dintre atribuţiile Autorităţii Electorale Permanente va fi şi aceea de a întocmi un registru fiscal. Ce va conţine acest registru?

Registrul fiscal al partidelor politice va conţine datele referitoare la activitatea financiară a partidelor politice şi sancţiunile aplicate, alături de datele de identificare şi de contact ale persoanelor responsabile de administrarea fondurilor partidului politic la nivel naţional şi judeţean şi ale persoanelor îndreptăţite să reprezinte partidele politice la nivel central şi judeţean. Autoritatea va păstra şi un registru fiscal al candidaţilor independenţi, în care vor fi trecute datele personale şi datele de contact ale acestora privind activitatea financiară desfăşurată în campaniile electorale şi sancţiunile aplicate. Ce ar trebui să ştim este că încălcarea de către partidele politice a obligaţiei de a aduce la cunoştinţa Autorităţii orice modificare a datelor furnizate anterior Autorităţii Electorale Permanente, în cel mult 45 de zile de la data producerii acestora, constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 10 mii la 25 de mii de lei.

La propunerea Autorităţii Electorale Permanente, Guvernul ar urma să adopte, prin hotărâre, normele metodologice de aplicare a *Legii privind finanţarea partidelor politice şi a campaniilor electorale.* Ce urmează să reglementeze aceste norme metodologice?

Noi am început să lucrăm din timp la aceste norme metodologice. Normele metodologice de aplicare a legii se vor elabora şi supune aprobării în termen de 90 de zile de la intrarea în vigoare a acestui act normativ şi vor reglementa modalităţile şi formatul de înregistrare, evidenţă şi publicitate ale donaţiilor, cotizaţiilor, împrumuturilor şi veniturilor proprii, precum şi ale cheltuielilor partidelor politice. Documentul va reglementa, de asemenea, înregistrarea şi atribuţiile mandatarului financiar, procedura şi metodologia controlului şi categoriilor de documente justificative şi metodologia de rambursare a sumelor cheltuite pentru campania electorală.

(Interviul a fost realizat de către redactorul Cătălin Purcaru pentru Radio România Actualităţi în data de 20 mai 2015 şi a fost publicat de Agenţia de presă Rador.)

EVOLUTION OF ELECTORAL LEGISLATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA LACK OF TRUE REFORMS

Irena HADŽIABDIĆ

Abstract:

Since 2001, when the BiH Election Law was adopted, work has been done on changes and addenda to the Law almost before every election.

Nevertheless, the interventions made to the BiH Election Law were more or less mere attempts to improve the electoral process (e.g. transfer from active to passive registration, the need to harmonize the Law with the Law on gender equality of BiH, attempts to increase participation of representatives of national minorities, observance of the decisions of the courts in BiH, consideration to proposals and recommendations of the OSCE/ODIHR and the Venice Commission, and normative-technical improvements) and much less work was done on a thorough reform. Even though there were eighteen changes and addenda to the BiH Election Law, only four major changes of the Law have been made (2002, 2004, 2006, and 2008) and these could be characterized as reform.

However, these changes did not affect the main characteristics of the electoral system, which has not been changed since 2001 in terms of threshold, distribution formula and type of electoral system and lists. Besides the lack of political will, the reasons for the absence of thorough and necessary reforms rests on the limitations and discriminatory provisions of the BiH

Abstract:

Începând cu anul 2001, când Legea electorală din Bosnia şi Herţegovina a fost adoptată, au fost făcute modificări şi completări la Lege aproape înainte de fiecare alegeri.

Cu toate acestea, modificările făcute la Legea electorală din Bosnia şi Herţegovina au fost mai mult sau mai puţin simple încercări de a îmbunătăţi procesul electoral (de exemplu, trecerea de la înregistrarea activă la cea pasivă, necesitatea armonizării Legii cu Legea privind egalitatea de gen din Bosnia şi Herţegovina, încercările de creştere a participării reprezentanţilor minorităţilor naţionale, respectarea deciziilor instanţelor naţionale, luarea în considerare a propunerilor şi recomandărilor făcute de OSCE/ODIHR şi Comisia de la Veneţia şi îmbunătăţiri de ordin normativ-tehnic) mai degrabă decât o reformă profundă. Deşi au fost făcute 18 modificări şi completări la Legea electorală din Bosnia şi Herţegovina, au fost doar patru schimbări majore ale Legii (2002, 2004, 2006 şi 2008), care ar putea fi caracterizate drept reformă.

Totuşi, aceste modificări nu au afectat caracteristicile principale ale sistemului electoral, care este neschimbat din 2001 în ceea ce priveşte pragul electoral, formula de distribuţie a mandatelor, tipul de sistem electoral şi regimul listelor electorale. Pe

Constitution. Therefore the absence of constitutional changes is reflected in constant deficits in the election related legislation.

Keywords: *electoral reform, electoral system, amendments to the election related legislation, technical improvements, Constitution, discrimination*

lângă lipsa de voință politică, motivele pentru lipsa unor reforme riguroase şi necesare rezidă în limitările şi prevederile discriminatorii ale Constituției Bosniei şi Herţegovinei. Prin urmare, absența unor modificări constituționale este reflectată în deficitele constante din legislația electorală.

Cuvinte-cheie: *reformă electorală, sistem electoral, amendamente la legislația electorală, îmbunătățiri de ordin tehnic, Constituție, discriminare*

A very specific and complex electoral system is presently in place in Bosnia and Herzegovina, and it is a combination of different electoral systems that are applied in the world. The simple majority system is applied to the election of members of the BiH Presidency, President and Vice Presidents of Republika Srpska (RS), and municipal majors in Bosnia and Herzegovina.

The elections for the House of Representatives of the BiH Parliamentary Assembly, House of Representatives of the BiH Federation Parliament, National Assembly of Republika Srpska (Article 11.1), cantonal assemblies and municipal councils are done under proportional representation system and semi-open lists, using the Sainte-Laguë method.

The main characteristics of the BiH electoral system are: compensatory mandates[1], threshold of 3% of the total number of valid ballots in multi-member constituencies for distribution of regular mandates, and threshold of 5% for candidates on the candidates' list, as well as elements of direct and indirect elections.

The electoral system of a country is defined by the Constitution and provisions that are part of the election related legislation. In BiH it is defined by the provisions of the BiH Constitution, constitutions of the entities, the BiH Election Law and the laws of lower levels of authority, as well as by different regulations/by-laws.

The Election Law of Bosnia and Herzegovina[2] was adopted in 2001. Namely, after the war that lasted from 1992 to 1995, the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) had conducted – in line with Article 2 of Annex 3 (Agreement on Elections) of the Framework Agreement for Peace in BiH – together with other international organizations, the monitoring of preparations and conduct of elections for different levels of authority. Even though the plan was to have the OSCE conducting only the first post-war elections in 1996, this practice was continued until the adoption of the first BiH Election Law, because the international community had thought that conditions for independent conduct of the elections were not yet met. The first BiH Election Law mostly encompassed solutions provided in Rules and Regulations of the Provisional Election Commission of the OSCE from 2000. The only novelties were presented in the following aspects:

- Preferential voting system for President and Vice President of RS was abandoned and majority system was introduced for that

[1] The number of mandates won by the political subject is deducted from the number of mandates won by the list of that political subject in line with the procedure set forth in Article 9.5 of the BiH Election Law. The remaining number is the number of compensatory mandates that the list had won. The mandates are distributed to political subjects that exceeded the threshold of 3% at the entity level.

[2] BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 25/02, 04/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13 and 7/14.

electoral level, same as for election of the BiH President.

• Displaced persons, who are illegally occupying other people's property, could register to vote only for their municipality from 1991.

• Protection of electoral right was now provided by election commissions, Electoral Appeals and Complaints Council and the Appellate Division of the BiH Court.

The BiH electoral system, which was defined in 2001 at the time when the BiH Election Law was adopted, has not undergone serious reform in spite of several attempts that were made (opening discussion on threshold, semi-open or closed lists, etc.). Since 2001 the BiH Election Law, together with two corrections[3], has been changed and added to 18 times. The consolidated version of the Law was never prepared, except for the unofficial consolidated version that was prepared by the BiH Central Election Commission. The most significant changes and addenda were the result of interventions made by the High Representative for BiH (five decisions). The interventions in the Election Law mostly related to attempts to increase participation of representatives of national minorities, observance of the decisions of the courts in BiH, consideration to proposals and recommendations of the OSCE/ODIHR and the Venice Commission, and normative-technical improvements, and much less work was done on conducting a thorough reform.

A significant step forward in reform of election related legislation happened in 2004 when direct elections for the municipal mayors were introduced. In the BiH Federation that right is defined by the Law on direct election of municipal mayors in FBiH[4], which was subsequently declared null and void, when the new Law on election, termination of mandate, recall and replacement of municipal mayors in FBiH[5] was adopted. In Republika Srpska this subject matter was regulated in 2002 with the RS Election Law[6], when direct election of the mayors in municipalities by simple majority out of number of registered voters in two rounds (Article 43) was introduced. The Law on changes and addenda to the RS Election Law in 2004 changed this article: "The municipal mayor shall be elected by voters at direct elections for the period of four years. The candidate, who received the highest number of votes from voters who voted, shall be elected municipal mayor".[7]

If we are to neglect the exception by which the BiH had decided to pursue a heritage fostered by developed democracies and had established direct election of municipal mayors in BiH, electoral reforms and changes to the election related legislation failed to show true progress in achieving democratic standards for conduct of elections. Only four major changes to the BiH Election Law have happened so far (in 2002, 2004, 2006, and 2008).

Retrospective of all changes and addenda to the BiH Election Law

First three changes and addenda to the BiH Election Law were imposed by the High Representative for BiH. The first changes and addenda to the BiH Election Law from 2002 related to defining ineligibility of officials dismissed by the HR and the IPTF Commissioner for having obstructed the implementation of the General Framework Agreement for Peace in BiH (Article 18.9A).[8] The purpose of this intervention was to prevent the presence of persons, who failed to meet the obligation of implementation of the Peace Agreement, on the political scene, so that BiH would develop into a democratic country on its path towards Euro-Atlantic integration, which was the mission of the

[3] Correction to the Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 25/02 from 10.09.2002 and Correction to the Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 65/05 from 20.09.2005.
[4] Official Gazette of FBiH, no. 20/04.
[5] Official Gazette of FBiH, no. 19/08.
[6] Official Gazette of RS, no. 34/02.
[7] Official Gazette of RS, no. 24/04.
[8] Decision on amending the BiH Election Law from 26.03.2002, High Representative for BiH, Official Gazette of BiH, no. 7/02.

Office of High Representative (OHR). Second change and addenda to the BiH Election Law from 2002 related to reducing the deadline for announcement of the elections (instead of 170 days prior to the Election Day, the deadline was shortened to 169 days) (Article 1).[9] The reason for the delay in announcing the elections was lack of funds for the conduct of elections, so this intervention adapted the deadline to the genuine date of election announcement, which also had happened 169 days before the Election Day.

As in the meantime the decisions of the BiH Constitutional Court on "constituent Bosniaks, Croats and Serbs" were implemented on the entire territory of BiH, the candidates had to declare their national affiliations, and this also conditioned changes in the election of President and Vice Presidents of RS, and entity parliaments' members, since at least four representatives of every constituent people had to be elected to these Parliaments. Therefore the third change and addenda to the BiH Election Law from 2002 related to introduction of two Vice Presidents instead of one in FBiH and RS (Article 1 that related to Chapter 12), as well as to obligation to declare affiliation with a constituent people or with the group of Others on the candidates' lists for the House of Representatives of the FBiH Parliament, President and two Vice Presidents of RS and the RS National Assembly (Article 2), and a number of multi-member constituencies and mandates distributed from these constituencies for entity parliaments (Article 15).[10]

Fourth change to the BiH Election Law from 2002, and at the same time the first one adopted by the BiH Parliamentary Assembly, had confirmed all previous changes and addenda to the BiH Election Law imposed by the High Representative for BiH. In line with the "Constituent People's Decision" this change also regulated election of: President and two Vice Presidents of FBiH (Article 5, new Chapter 9A), election of 58 delegates to the House of People of the BiH Federation Parliament (Article 12, new Subchapter B), election of 28 delegates to the RS Council of People (Article 16, new Chapter 11A), election of President and two Vice Presidents of RS (Article 17, new Chapter 12). The change to the Law also introduced the obligation where at least four representatives of every constituent people are to be represented in the House of Representatives of the FBiH Parliament and the RS National Assembly, and it also changed multi-member constituencies for entity parliaments (Article 21).[11] This can be considered the first reformatory change to the BiH Election Law.

On January 28, 2004 the Law on changes and addenda to the BiH Election Law, which introduced the Council of the City of Mostar (Article 1), and new Chapter "City of Mostar" (Article 2) and regulated election of the Council was promulgated by the Decision of the High Representative for BiH.[12]

The same year the BiH Parliamentary Assembly adopted the Law on changes and addenda to the BiH Election Law that regulated incompatibility of functions of the PA BiH House of People's delegates and parallel conduct of duty of a representative in the PA BiH House of Peoples, FBiH Parliament, RS National Assembly and Cantonal Assemblies (Article 1) as well as *modus operandi* of the Ad hoc Commission for Election and Appointment of the BiH Election Commission (Article 2).[13] Introduction of changes related to incompatibility of function of a representative and delegate comes from the principle of separation of power, which has been defined as a constitutional category in many democratic countries as checks and balances between different bodies of

[9] Decision on amending the BiH Election Law from 19.04.2002, High Representative for BiH, Official Gazette of BiH, no. 9/02.

[10] Decision on amending the BiH Election Law from 19.04.2002, High Representative for BiH, Official Gazette of BiH, no. 9/02.

[11] Law on changes and addenda of the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 20/02.

[12] Law on changes and addenda of the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 04/04.

[13] *Ibidem*.

authority. Also, it had practical significance, because it is very difficult to perform several functions very efficiently and successfully.

The Law on changes and addenda to the BiH Election Law, which was adopted by the BiH Parliamentary Assembly on April 26, 2004, defined division of obligations concerning financing of the elections (Article 2), introduced representation of all political parties certified to stand for the election in the polling station committees (Article 11), and defined participation of representatives of national minorities in the municipal elections (Article 27 and new Chapter 13A).[14]

With the Decision amending the BiH Election Law from April 26, 2005 the High Representative intervened with the standstill in election of members of the BiH Election Commission and requested from all relevant bodies to immediately initiate the procedure of election of new members of the BiH Election Commission and to complete the procedure on time (Article 2).[15] On July 28, 2005 the BiH Parliamentary Assembly adopted this Law on changes and addenda to the BiH Election Law, which was passed by the High Representative for BiH on temporary basis.[16]

On October 31, 2005 the BiH Parliamentary Assembly adopted the Law on changes and addenda to the BiH Election Law by which it defined an exception that voters registered to vote *in absentia* can exercise their right to vote in person, in the municipality where they had permanent place of residence according to the last Census in case of early elections for Municipal Councils or Mayor (Article 2).[17]

The High Representative for BiH has in the Law on changes and addenda to the BiH Election Law from January 27, 2006 set forth the deadline (December 31, 2007) to apply exclusion concerning candidacy and performance of any duties to all persons, who were removed by the Decision of High Representative, of the IPTF Commissioner, etc. (Article 1). Also, the Law precisely defined that such persons are not to be listed on the application for certification of a political party (Article 2).[18]

The Law on changes and addenda to the BiH Election Law, which was adopted on March 27, 2006, introduced definitions of certain terms used in the Law (political subject, constituency, election cycle, compensatory mandates, election campaign, etc.) (Article 1); defined more precisely incompatibility of functions, the BiH Election Commission changed its name to the BiH Central Election Commission (Article 19) and its competences were defined more precisely, putting an accent on administering direct and indirect elections (Article 22); Chapter 3 "Voters Register" was changed due to transfer to passive registration system, and the Central Voters Register that is made based on records on permanent and temporary place of residence of BiH citizens, kept by the CIPS Directorate[19] was established. The Chapter 6 – "Protection of electoral right" had underwent some significant changes in regard to the previous arrangements, and the Election Complaints and Appeals Council was terminated, and its competencies were transferred to municipal/city election commissions, the election commission of Brčko District of BiH and the BiH Central Election Commission, and the deadline for submission of complaints and appeals was defined together with the adjudication process, as well as the role of the Appellate Division of the BiH Court (Article 58); the manner of electing the House of People of the BiH Parliamentary Assembly (Article 77) was also defined, and until then the election was done in line with the BiH Constitution;

[14] Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 20/04.

[15] Decision on amending the BiH Election Law from 4.04.2015, High Representative for BiH, Official Gazette of BiH, no. 25/05.

[16] Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 52/05.

[17] Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 77/05.

[18] Decision on amending BiH Election Law from 27.01.2006, High Representative for BiH, Official Gazette of BiH, no. 11/06.

[19] CIPS – Citizens' Identification System, Report on work of the BiH Central Election Commission for 2006, from March 2007, p. 16.

provisions on repeated, postponed and early elections (Article 81) were changed; the allowed maximum for financing campaign (Article 89) was regulated; new Chapter 16 – "Media in the election campaign" (Article 90) was introduced regulating rights and obligations of the media during the campaign.

Because of the radical change in the voter registration system this change and addenda to the Law can be considered the second significant change of the BiH Election Law.

On March 30, 2007 the BiH Parliamentary Assembly adopted two Laws on adoption of the Law on changes and addenda to the BiH Election Law, which were passed by the High Representative on temporary basis. The first was passed by the High Representative on January 28, 2004 concerning elections for the City of Mostar, and the second one on January 27, 2006 concerning the deadline to apply exclusion for candidacy.[20]

Since adoption of the Law the third and most significant change to the BiH Election Law was passed in 2008, containing very thorough and substantial changes founded on examples of poor and imprecise solutions in the past and alignment with the Law on gender equality. These changes were aimed to improve the organization of elections.

The changes also related to new definitions on meaning of certain terms [member of national minority, displaced person, refugee, parliamentary party (Article 1)]; defining more precise deadline for securing funds necessary for conduct of elections (Article 1.2a); explicitly stating the five European electoral heritage principles (Article 3)[21]; introducing an obligation of signing a statement on rejection or acceptance of the mandate, and it was defined that the mandate's duration starts from the day results are published in the Official Gazette of BiH (Article 4 aimed to determine more precisely the duration of the mandate); representation of underrepresented gender was introduced – 1/3 in election administration (Article 8); a seven-year mandate of the members of election commission was determined in order to develop their independence (Article 9), and it was determined that the municipal/city election commissions are appointed through a public vacancy (Article 12); possibility of voting at the diplomatic consular representation offices was introduced (Article 20); the new competence of the BiH CEC to determine and confirm results of all direct and indirect elections and to pass decision on termination of mandate at all levels of indirect and direct elections (Article 11); the number of voters at a polling station was limited (up to 800) (Article 34); determining that the Central Voters Register for elections is only provided for political subjects whose candidates' list was certified (Article 15); possibility of changing permanent place of residence before concluding the voters list was reduced to 45 days prior to the election day (Article 18); determining the schedule of publishing preliminary unofficial results of the elections (Article 41); determining possibility of submitting additional compensatory list in case there are no candidates (Article 54); the election of delegates to the House of People of the BiH PA was defined more precisely, so that every political subject has the right to appoint one or more candidates to the lists for election of delegates to this House (Article 55); the deadline for election of the City Council/Assembly was defined and it is 15 days from the day municipal council was constituted (Article 60); the provisions for participation of members of national minorities in the elections for the local level of authority were elaborated in more detail (Article 60); registration and certification of a political party and independent candidate are conditioned with submission of a financial report (Article 61); conducting paid election campaign through the media before the official start of the election campaign was prohibited for the purpose of introducing "more order" into the election campaign

[20] Law on adoption of Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 32/07.

[21] Article 1.3 of the BiH Election Law: "The election of members of all bodies of authority shall be made on the basis of free elections, general and equal voting rights directly by voters and secret ballots, unless otherwise stipulated by this law".

(Article 69); the obligation of public electronic media to broadcast TV video clips and radio jingles of the BiH CEC was defined, where the media are reported to the Communications Regulatory Agency (CRA) (Article 68); more precisely defining refusal to accredit an observer in case it is found that a citizens' association is sponsored by a political party or that it is involved in activities on behalf of the party (Article 71); the penalty provisions introduced for the first time: for employees of elections administration (200 – 1000 BAM), candidates (200 – 3000 KM) and political subjects (1000 – 10000 KM) in Article 74 – new Chapter 19A; the changes also set forth that the voting at the BiH Embassies will be organized only if the BiH Ministry of Foreign Affairs and the BiH CEC found that all the conditions are met (Article 76), and a Rulebook subsequently defined that to conduct voting at the Embassy it is necessary to have at least 50 voters registered to vote at a BiH Embassy.[22]

A day before the 2008 Municipal Elections were announced the Law on changes and addenda to the BiH Election Law set forth an exception that was only in force for the next municipal elections in Srebrenica municipality by which regardless of a person's status and his/her permanent place of residence – all who had the right to vote and who had permanent place of residence in Srebrenica according to the last Census in 1991, were entitled to register on the Voters Register to vote in person or in absentia for Srebrenica, regardless of whether they have status of a refugee or a displaced person or regardless of whether they have other permanent place of residence outside Srebrenica municipality.[23]

In 2010 the Law on changes and addenda to the BiH Election Law added: new definition of terms (election period, election year, eligible voter, active voter) (Article 1); changing rotation period on the position of the President of the BiH Central Election Commission from 15 to 21 months (Article 6); equal representation of gender for every election commission (Article 10); setting the obligation for assigning duties to every member of the polling station committee, thus accentuating personal responsibility of the members of polling station committees (Article 21); prohibition to conduct campaign that is offensive both to men or women through electronic and print media (Article 32).[24]

The focus of changes and addenda to the BiH Election Law in 2013 was on achieving higher gender equality, insisting on 40% representation of underrepresented gender in the composition of election commissions and polling station committees (Article 1).[25]

The changes and addenda to the BiH Election Law in 2014 regulated names and number of constituencies from Republika Srpska, whereby the changed provision of Article 9.3 was reintroduced to the BiH Election Law (now as new Article 9.2a), which the BiH Constitutional Court has ruled null and void[26].

Conclusion

The review of changes to the election related legislation indicates that these changes were mostly introduced for the purpose of adjusting to the newly risen situations caused by the Court's decisions or international community's recommendations, but also for technical improvements, showing minimum of true electoral reforms and progress in achieving democratic standards of election conduct, which were underlined by the European Court for Human Rights. The Court has concluded that disqualification from the electoral process based on ethnic

[22] Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 33/08.

[23] Article 1, Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 37/08.

[24] Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 32/10 from 22.04.2010.

[25] Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 18/13 from 11.03.2013.

[26] Decision of the BiH Constitutional Court number 11/13 from December 12, 2013 declared the provision of Article 9.3 of the BiH Election Law ineffective as of February 13, 2013.

affiliation exists in BiH. Applicants from BiH appealed before the Court that they as members of Roma and Jewish people are not permitted to stand for elections for House of People of the BiH Parliamentary Assembly and for the three-member BiH Presidency, since the BiH Constitution only recognizes this right for members of three constituent peoples (Bosniaks, Croats and Serbs), but not for others and not for minorities.

Regardless of almost 18 changes to the BiH Election Law, so far only four significant changes of the Law, which we can consider a reform, had happened (2002 – change in the number of delegates and election of two Vice Presidents in Republika Srpska, due to the decision "Constituent People's Decision effective for the entire territory of BiH", 2004 – introduction of direct elections for municipal mayors and defining participation of members of national minorities at the elections for municipal councils, 2006 – transfer from active to passive voter registration system and 2008 – increasing participation of underrepresented gender on candidates' lists and in election administration). Nevertheless, these changes did not affect the main characteristics of the election system (including threshold, electoral formula, types of electoral system and electoral lists, constituencies, etc.). Maybe it would not be such a major problem, since it could be considered that the system is functioning in a satisfactory manner so there is no need for thorough changes.

However, the BiH electoral system rests on discriminatory provisions of denying passive voting right and for more than five years the country's attention has been constantly drawn to the lack of necessary electoral reforms, which lie in limitations and discrimination of the provisions of the BiH Constitution. If nothing is done on planning changes to the BiH Constitution in the complex political situation, much more time will be needed to remove discriminatory provisions, followed by relevant changes to the BiH Election Law, and to finally act in line with the decisions of the European Court of Human Rights in which the discrimination was identified. BiH is also facing other important reform issues, primarily reconsidering the number of mandates per constituencies, the issue of the threshold, the system of the lists, etc., which need to be opened before the next year when new elections are expected in October of 2016.

About the author:

Irena HADŽIABDIĆ graduated from the Belgrade Faculty of Law and she holds MSc in EU Policy, Law and Management from RGU, Aberdeen. Last 17 years she spent in the field of elections, first in OSCE, then as Executive Director of the IFES in BiH. Until 2007 she was Executive Director of the Association of Election Officials in BiH (AEOBiH). In 2007 she was appointed by the BiH Parliamentary Assembly as a member of the BiH Central Election Commission (BiH CEC).

From January 2010 to September 2011 she was President of the BiH CEC. She represents the BiH CEC at the Executive Board of the ACEEEO and at the moment she is a member of the Oversight and Audit Committee of the Association of World Election Bodies (A-WEB) and a member of Board of Directors of International Foundation for Electoral Systems (IFES).

She observed and assessed elections in 14 countries with OSCE/ODIHR, IRI and NDI. In 2013 she received the international award for outstanding achievements in election management.

Bibliography:

- Correction of the Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 25/02 from 10.09.2002
- Correction of the Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 65/05 from 20.09.2005

- BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 25/02, 04/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08 and 37/08, 32/10, 18/13 and 7/14
- RS Election Law, Official Gazette of RS, no. 34/02
- Report on work of the BiH Central Election Commission for 2006, March 2007, p. 16, http://www.izbori.ba
- Decision amending the BiH Election Law from 26.03.2002, High Representative for BiH, Official Gazette of BiH, no. 7/02
- Decision on amending the BiH Election Law from 19.04.2002, High Representative for BiH, Official Gazette of BiH, no. 9/02
- Decision on amending the BiH Election Law from 4.04.2005, High Representative for BiH, Official Gazette of BiH, no. 25/05
- Decision on amending the BiH Election Law from 27.01.2006, High Representative for BiH, Official Gazette of BiH, no. 11/06
- Decision of the BiH Constitutional Court number: 11/13 from December 12, 2013
- Sejdić and Finci vs BiH, applications number: 27996/06 and 34836/06, decision of the European Court of Human Rights from 22.12.2009, paragraph 47
- BiH Constitution, General Framework Agreement for Peace in BiH http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=380
- Law on election, termination of mandate, recall and replacement of municipal mayors in FBiH, Official Gazette of FBiH, no. 19/08
- Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 33/08
- Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 37/08
- Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 32/10 from 22.04.2010
- Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 18/13 from 11.03.2013
- Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 20/02
- Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 20/04
- Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 52/05
- Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 77/05
- Law on changes and addenda to the Election Law, Official Gazette of BiH, no. 04/04
- Law on adoption of the Law on changes and addenda to the BiH Election Law, Official Gazette of BiH, no. 32/07
- Law on direct election of municipal mayor in FBiH, Official Gazette of FBiH, no. 20/04
- Law on changes and addenda to the RS Election Law, Official Gazette of RS, no. 24/04

ELECTORAL REFORMS AND DEMOCRACY IN THE CASE OF ALBANIA

Lefterije LUZI (Lleshi)
Chairperson – Central Election Commission of Albania

Abstract:

Nowadays it is very important to make (local) democracy work and furthermore in the context of subnational factors and international factors working at the same time, the political environment might create the impression to be twisted. Aside from the problems related to specific contexts, the question if voters are being let down by (local) democracy is quite important in order to understand and unlock political interactions. Decisions which are taken with no extensive consultation, deliberation and which are not inclusive entail the possibility of being mistaken, believing that they are going to destroy links that bind voters and their representatives.

In this light, the dynamics related to electoral systems, at times, denote the adverse possibility or the distortion through which we often get institutions that do not represent what people voted for. Voting systems are crucial for the political process because they constitute the way we elect the respective politicians. The type of system which is used decides whether the government accurately represents us and whether we can hold them accountable, if they let us down.

Albania, which moved in the direction of a democratic system in early '90s, after the fall of communism, has behind it – but still has not left behind it – a long history

Abstract:

În zilele noastre este foarte important ca democrația (la nivel local) să funcţioneze şi în contextul în care factorii subnaționali şi cei internaționali acţionează în acelaşi timp, mediul politic ar putea crea impresia că este distorsionat. În afară de probleme legate de contexte specifice, întrebarea dacă alegătorii sunt dezamăgiți de democrație (la nivel local) este destul de importantă pentru a înțelege şi a descifra interacțiunile politice. Deciziile care sunt luate fără consultări ample, deliberare şi care nu sunt integrative implică posibilitatea de a fi interpretate greşit, crezând că acestea vor distruge legăturile dintre alegători şi reprezentanții acestora.

Din această perspectivă, dinamica sistemelor electorale, uneori, denotă posibilitatea nefavorabilă sau distorsionarea prin care avem de multe ori instituții care nu reprezintă ceea ce oamenii au votat. Sistemele de vot sunt esenţiale pentru procesul politic, deoarece acestea constituie modul în care ne alegem politicienii. Tipul de sistem care este folosit determină dacă guvernul ne reprezintă cu adevărat şi dacă îi putem trage la răspundere pe aleşi, în cazul în care ne decepţionează.

Albania, care s-a îndreptat în direcția unui sistem democratic la începutul anilor '90 după căderea comunismului, are în spatele ei – dar încă nu a lăsat în urmă – o lungă

of electoral problems and irregularities, even though many reforms took place to better adjust the system. There are still doubts whether reforms served to lock up the national political system in favour of major actors and, by extension, Albanian democracy still marginalizes smaller actors/ factors.

The reforms and contextual problems occurred in the long and difficult process of democratization which the country began in 1991 will be discussed throughout this paper which, anyway, does not aim to produce ultimate solutions to the complex problems which are faced, but rather to analyze past endeavours and their incumbent effects. The order of issues discussed will be as follows:

1. Democratic patterns and electoral systems;

2. The Albanian context;

3. International influences;

4. Politics and reforms in distress;

5. The CEC contribution to enhance democratic parameters;

6. Concluding remarks.

Keywords: *Albania, democracy, elections, electoral systems, reforms (electoral and administrative-territorial), CEC, representation, accountability*

istorie de probleme electorale şi nereguli, chiar dacă au avut loc mai multe reforme pentru o mai bună reglementare a sistemului. Există încă îndoieli dacă reformele au contribuit la blocarea sistemului politic național în favoarea actorilor principali şi, prin extensie, democrația albaneză marginalizează încă actorii/factorii minori.

Reformele şi problemele contextuale survenite în procesul lung şi dificil de democratizare a ţării care a început în 1991 vor fi discutate pe parcursul acestei lucrări, care nu urmăreşte să producă soluții finale la problemele complexe cu care ne confruntăm, ci mai degrabă să analizeze eforturile din trecut şi efectele acestora. Aspectele abordate pe parcursul acestei lucrări vor fi:

1. Modele democratice şi sisteme electorale;

2. Contextul albanez;

3. Influențe internaționale;

4. Politica şi reformele în pericol;

5. Contribuția CEC în ceea ce priveşte sporirea parametrilor democratici;

6. Concluzii.

Cuvinte-cheie: *Albania, democraţie, alegeri, sisteme electorale, reforme (electorale și administrativ-teritoriale), CEC, reprezentare, răspundere*

1. Democratic patterns and electoral systems

Actually, electoral systems can be approached in many different ways. There is a rich and yet growing body of literature exploring the relationship between electoral systems and (democratic) governance. For a long time scholars used 'simple/generalist' categorizations regarding democracies and their relations to electoral systems. Simple typologies can be able to encompass great part of democratic regimes but their 'differentiating capacity' results quite low. The shift from earlier studies to recent ones reveals types and categorizations which are multi-dimensional. Categories worth to mention, but however not exclusive ones, in fact are i.e. *consensus-unitary* (Sweden), *majoritarian-unitary* (United Kingdom), *consensus-federalist* (Switzerland), and *majoritarian-federalist* (United States). Nevertheless, when asking citizens or political scientists about defining elements of their specific political systems, their answer will most likely be more specific, likewise in the case of Swiss citizens, setting forward *direct democracy*.

Minimalist conceptions of democracy are able to ascribe various virtues and goals to the system but they are presented as narrow conducts. A minimalist conception of democracy is a reduced notion of democracy that abandons the goals of substantive democratic doctrines/parameters. However elections serve widely as a common denominator for the many faces of democracy.

In a democratic context, electoral systems, as the manner in which votes cast

in elections are translated into ‘‘seats’’ in power, are crucial because their influence in governance dynamics is crucial. Specifically, in country-wide elections where voters do vote for closed party lists, party leaders have considerable power because they determine the ranking of each candidate on that list. Under that kind of system, elected officials are likely to feel more accountable towards the party’s leadership than to voters, given that their political future lies more with the party rather than with the electorate. Electoral systems based on a majority principle generate a different kind of incentive, as they are more focused on the individual candidate, and less on the party they belong to.

Electoral systems can help shape the calculations of politicians about policy choices and they also provide different incentives for the population. Understanding electoral incentives is quite important in order to unlock how institutional rules of the ‘‘game’’ interact with different stakeholders. Key elements of an electoral system, among others, include: the electoral formula (plurality/majority, proportional, mixed, or other); the ballot structure (i.e. whether the voter votes for a candidate or a party and whether the voter makes a single choice or expresses a series of preferences); the district magnitude (the number of representatives to the legislature that a particular district elects) (Menocal, 2011).

Electoral systems are important for several reasons. Actually, they have an impact on the degree of coherence/fragmentation of the party system, and most likely on government effectiveness. Theoretical and empirical literature suggest that the more fragmented a political system is, the less effective its government is likely to be (Tsebelis, 2002). However, there is no full agreement whether the link between electoral systems’ types and government effectiveness is straightforward or rather not.

On the other side, electoral malpractice and democracy constitute important patterns to be considered. Electoral malpractice has become an increasing problem in incipient democracies that emerged as a result of the so-called ‘‘Third Wave’’ of democratization that swept across the developing world from the 1980s onwards. In the ‘electoral autocracies’ the electoral playing field is not levelled, but rather is heavily biased in favour of certain groups or organizations – most often the incumbent ruling party. Thus, in electoral autocracies, politicians have become adept at using elections as a means of maintaining and enhancing their hold on power and even their legitimacy (Schedler, 2006).

2. The Albanian context

In the light of the Albanian political history, the country has made notable progress since the totalitarian dictator who ruled the country basically from 1946 to 1985, used to condemn political opponents, had them killed and their relatives imprisoned. Though Albania became a democracy in 1991 after the fall of the communist regime, during the democratic transition, among others, the country got involved in a long history of electoral irregularities and reforms were quite questionable in a way favouring the (two) major parties and by marginalizing and using the smaller parties/actors through distortions of the system and satellite orientation. In order to determine motivations of the main protagonists and the consequences of the reforms on the evolution of the process of democratization that Albania has undergone since 1991, there is a need to regard a multi-dimensional approach. There is no definite answer whether reforms can be fully seen as steps forward or rather constitute reverse steps in the long and difficult process of democratization which the country began in early ’90s.

Setting a long discussion in short and trying to shed light on the current problematics, there is the need to particularly note that, on April 2008, the Albanian Parliament approved a set of amendments put forward to modify the Albanian Constitution. Changes concerning the electoral system state that besides being proportional, the system becomes regional also. According to the reform, the electoral districts should coincide with one of the administrative levels of the country. This means that the number of voters, of deputies,

as well as the threshold allowing the election of a parliamentarian will vary from one electoral sector to another. Thus, in the most populous areas, the threshold for getting an elected official is relatively low, while in areas where the density of population is smaller, it can be much higher.

Moreover, the voters will no longer be called upon to express their opinion on individuals, but on the parties. The reform provides in fact for a "depersonalization" of the mode of voting, because the electoral ballots no longer carry the name of a candidate but only that of a party.

What is worth to mention is also the latest Administrative-Territorial Reform and the specific implications which will be further discussed in the next subchapters of this work.

3. International influences

Albania referred to an electoral code (regardless of changes during 2012 and 2015), which has been criticized and blamed for failures, specifically pointing 2009 and 2011 elections' problematics. Our country moved towards a democratic system more than two decades ago and during these years, excluding the 1992 elections which entail a specific historic importance, so far we have experienced elections with problems, disputes and disagreements.

Aiming for a future EU integration, but still full of concerns, there is a need to address political forces which, under local and international stakeholders' support and assistance, have the important duty to tackle current problems carefully and be aware of producing patterns of progress towards free and fair elections and a better democratic system for all Albanian citizens. Smaller parties/actors should also be better represented in the decision-making process and political agendas aiming to correct imbalances produced by the system.

Actually, what is quite important to point out is the role of the CEC as a crucial electoral institution which needs to preserve independence in a complex and difficult political environment. Local assessments, as well as those of the OSCE/ODIHR, EU representatives and other international factors/actors have served as democracy-watchers while they continually pointed out specific problems and anomalies of electoral processes.

Albanian co-operation with OSCE

Albania became a participating country to the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) – at that time CSCE – during the proceedings of the Ministerial Council of Berlin (19 – 20 June 1991). The Helsinki Final Act was signed on 16 September 1991, followed by the signature of the Charter of Paris for a New Europe on 17 September 1991. This moment marked a substantial change in the course of Albanian foreign policy, which would free Albania from international self-isolation and bring it closer to the Euro-Atlantic community by sharing the principles and values of freedom, democracy and rule of law. The accession of Albania to the OSCE was accompanied by deep legal reforms concerning respect for human rights. The circumstances that enabled Albania to access the OSCE comprised the democratic movement of December 1990, the first pluralistic elections and the adoption of the Provisional Constitutional Package, on 29 April 1991. This Package encompassed provisions that accepted political pluralism and respect for human rights.

The increased role that Albania has played in the region and beyond has had an impact on the substantial change of relations with the OSCE. Albania is no longer just a consumer of the OSCE expertise, but it contributes considerably in maintaining and boosting the role of the Organization in the European security architecture (Albania and OSCE, 2015).

Albania under EU "pressure"

During 2012 (previous to the latest changes during 2015) the law on the new electoral code was adopted with a majority of votes in the 140-seat Chamber of the Parliament. The EU's representatives in Albania considered the vote as a significant

step forward. The EU has closely followed the steps of the process and they stated that it is clear to all that both the ruling majority and the opposition share the credit for working constructively together to succeed in that extremely important reform. The international community hoped that the reform would end the systematic contesting of results that have haunted nearly every Albanian election since the fall of communism in the 1990s. Actually, there is the need to stress the fact that the political crisis, which started after the opposition refused to recognize the results of the 2009 general elections won by the right-wing ruling party, was one of the longest in Albania's post-communist history.

The opposition, which has been boycotting Parliament on and off, had refused to vote on the majority of legislation requiring more than a simple majority in Parliament, like the electoral reform, but also legal and parliamentary reforms. After the vote for the electoral code in 2012 but still by now, *"the EU urges the political parties to continue with the other reforms needed for Albania to move closer to the EU"*.

International partners on the current Administrative-Territorial Reform

Besides political disputes and deliberation on various factors, consolidation of local government units for a more effective, democratic governance system in Albania constitutes a crucial point for the current political situation. Political and legislative decisions have been taken to consolidate Albania's more than 300 local government units into 61. The governments of Italy, Switzerland, the United States and Sweden provided financial and technical support to Albania's administrative-territorial reform effort through UNDP.

They stood ready to support, especially in the initial operations and in integrating with various reforms. The international factor also expects that more women will be encouraged to lead the new government units and serve in the new municipal councils after the elections for local government bodies in June 2015. The new government units emerging from the consolidation actually need to be complemented with other reforms (also stressed by international actors), such as decentralization, public administration, civil service and fiscal reforms, as well as with innovations in services' delivery.

The expertise, the human and financial resources that were made available from the international actors/factors provided significant support in reaching this specific milestone.

"The local governance system which is socially responsive, democratically inclusive, administratively functional and which provides the services that Albanian men and women need while being accountable to them, is critical for Albania's European integration" is a statement which was delivered by the Chargé d'affaires of the Embassy of Sweden on behalf of Italy, Switzerland, the United States of America and Sweden.

4. Politics and reforms in distress

In time, elections have not fully met international standards and allegations of fraud and disputed results have been widespread year after year. After many challenges, notwithstanding changes in the Electoral Code in 2015 which results need to be proved, an important Albanian electoral reform was made in 2012. The special commission of the Electoral Reform approved the law on elections with consensus.

Parties made concessions with a compromise spirit and reached a solution while the Electoral Reform Commission was deemed to be successful. Albania's Parliament voted with 127 votes in favour out of 140 in order to reform the Electoral Code, paving the way for the 2013 spring's parliamentary elections. The approval by the Parliament of the new Code was considered by the EU, the US and the OSCE as a step forward. Thus, the electoral reform deal between the big parties was welcomed by the international community. Yet, different parties/actors confirmed that there were still unsolved issues. Smaller parties and civil society groups considered it more as a

stitch-up. They argued that the deal was a reform in name only, not in substance, and would not guarantee higher standards in the future elections. The reform was contested by some of the smaller parliamentary parties, which had sought a correction of Albania's regional proportional electoral system. *"This is the sixteenth electoral reform in Albania [in two decades] and the sixteenth agreement between the Democrats and Socialists to create an election monopoly"*, was the declaration of the head of the Republican Party in Albania, at that time. In this light, the electoral deal was seen as a *déjà vu* of the 2008 amendments to the Constitution, agreed between the Socialists and Democrats, by lacking broad consensus and which some parties/actors declared to have a negative effect on the system of check and balances.

The adoption of the Electoral Code (which was last amended in 2012 and 2015), through aims for inclusive negotiations, is a very important step for Albania on its path towards further democratization and stabilization. However political will is indispensable for implementing the Electoral Code, developing trust at different levels including voters, commissioners and politicians.

Special attention needs to be paid to the situation with the Central Election Commission which was quite complex during 2013. The CEC faced an exceptional challenge while 3 members resigned in the midst of preparations for the electoral process. In fact, arguments and analysis from different angles suggest that the Socialist Party (SP) seemed to have nothing to gain by boycotting the Commission due to the fact that many observers predicted that the SP-led coalition would take the majority of seats and they would form the government as they actually did. In this light SP would aim for the legitimacy of a good process rather than a contested legal lock that was likely to result from the situation regarding the Commission. However the Commission managed the situation and produced fair results.

Current dynamics related to elections in 2015 include the implications of the Administrative-Territorial Reform and changes to the Code in respect of the new settlement. The Administrative-Territorial Reform has been carried out in accordance with the provisions of the Council of Europe's European Charter of Local Self-Government and with its objectives and EU oriented procedures.

The Albanian Government has been committed to design, develop, and implement the Administrative-Territorial Reform in close cooperation with different actors. The Administrative-Territorial Reform engaged the following stakeholders: the Parliament and the Ad Hoc Parliamentary Commission on Administrative-Territorial Reform; the Central Government, the Minister of State for Local Issues; Technical Secretariat for the Administrative-Territorial Reform; local and regional government representatives; the Consultative Council for the Administrative-Territorial Reform; Experts Group on Administrative-Territorial Reform; communities, civil society, the private sector, and the media; international organizations and programs.

It needs to be pointed out that in a longitudinal perspective, according to official sources (government), the decentralization reform thrived after the adoption by Albania in 1998 of the European Charter of Local Self-Government, which became the milestone of the decentralization reform. However, the reform retained a highly fractioned administrative map of more than 300 local government units. Official sources retain that this did not take into consideration the fact that since the last large reorganization of the local government units in 1992, the cost/benefit balance of such local governance organization has changed due to the massive domestic migration, improvement of technology, and the expectations of citizens in terms of provision of services (Reforma Administrative Territoriale, 2015).

Besides technicalities related to the above-mentioned reforms, there is the need to bring particular attention to significant issues which have to be addressed based on the approval of the new Administrative-Territorial Reform while serving in the direction of the increase of transparency on

elections of the governing bodies for the new divisions.

Meanwhile, the Parliament has approved by a majority vote in favour, and of course less against and no abstentions, amendments/changes to the Law on the organization and functioning of local government, aiming to adjust it to the new territorial division in 61 municipalities; it has also approved the amendments/changes of the Electoral Code, in the light of the June 2015 local elections.

Among others, it is worth mentioning that under these changes, 50% of the list of municipal councils will include women. If this criterion is not met by political parties, lists will be rejected. The Central Election Commission has a specific contribution in this regard by sending specific suggestions to the Parliament in order to improve the Electoral Law.

5. The CEC contribution to enhance democratic parameters

The Central Election Commission, engaged for the optimal fulfillment of the institutional mission and the legal obligations deriving from the Electoral Code, with responsibility and critical spirit has analyzed the performance of each stage from the past electoral processes, focusing particularly on the experienced problematics, but also pointing out achievements and accomplishments, aiming at achieving the internationally agreed standards for future electoral processes. The analysis carried out regarding the organization and administration of the elections of June 23, 2013, after the release of the Final Report of the OSCE/ODIHR, helped the CEC to tackle problems and challenges in light of the findings and recommendations of this important document.

Assessments and analyses of the Central Election Commission led to the initiative to set agendas of five technical roundtables about the most important aspects of the electoral process, which clearly highlighted the need for improvements in the organizational plan and for a better coordination of work with specific actors, but also the need for improvements of the Electoral Law. Through the support of international partners, the OSCE Presence in Albania, the Office of the Council of Europe, UN Women, five technical roundtables have been organized and they addressed:

- The exercise of the right to vote for persons with disabilities (24 October 2013); (Supported by the OSCE Presence in Albania);
- Equal opportunities and respect for gender quotas in elections (22 January 2014); (Supported by UN Women);
- The electoral campaign and the media (3 March, 2014); (Supported by the OSCE Presence in Albania);
- Best practices on the platform for training election commissioners (31 March 2014); (Supported by the OSCE Presence in Albania and the Council of Europe Office);
- The financing of political parties and electoral campaigns (14 May 2014); (Supported by the OSCE Presence in Albania).

The findings of the five technical roundtables, as the result of extensive and comprehensive discussions of actors, factors and interest groups, which were presented at the conference "Electoral Code: Opportunities for Improvements", aimed at improving various aspects of the organization and management of elections, strengthening the institutional role of the CEC, with possible approaches and recommendations for improvements of the Electoral Code, in aspects which mark the standards of the electoral process.

In all these years, CEC points out that in the electoral reforms which have been undertaken in Albania, the core focus has been mainly at general elections, keeping a *status quo* and not trying to reform the system of local elections. The earlier has been a constant problem throughout electoral reforms in the country. Seen from the perspective of gender equality, from the perspective of voters with disabilities, in the light of the electoral campaign and the media, by good practices on the platform for training election

commissioners, and in the light of financing of political parties and electoral campaigns context, all actors need to be more attentive, professional, inclusive, responsible and transparent while respecting and promoting best practices in local elections, as well as in general elections, while contributing towards the reform of the system, the improvement of the Electoral Code, and by fostering a democratic political culture.

6. Concluding remarks

Voting systems and electoral laws are crucial for the political processes because they constitute the way politicians are elected. The types of systems in use are crucial regarding whether the governments accurately represent people and whether they can (and how to) require accountability.

Albania, which moved in the direction of a democratic system in early '90s, after the fall of the old regime, has been involved in a long history of electoral problems and irregularities, even though many reforms took place to adjust the system. Electoral malpractice has become an increasing problem in a growing democracy such as the case of Albania and politicians have been using elections as a means of maintaining and enhancing their power and legitimacy even by involving irregularities and distortions.

The main reforms and contextual problems in the long and complex process of democratization which the country began in early '90s have been thoroughly discussed in this paper which anyways, as it was pointed out from the beginning, has no aim to produce ultimate solutions to problems which are faced. The main aim was to present an analysis of past dynamics to the most recent ones, noting their specific nature and effects.

Political forces have the important duty to tackle current problems carefully and be aware of producing patterns of progress towards free and fair elections and a better democratic system for all Albanian citizens. The role of political actors is continually under the international community support and assistance and they actually play a crucial stabilizing role in Albania, while contributing also in the regional progressive-democratic architecture.

The adoption of reforms which are resulting from inclusive negotiations, trust and political will in order to progress, constitute important steps for Albania on its path towards further democratization and a stable system, in all dimensions and parameters.

Electoral processes in Albania, with specific mechanisms and adjustment dynamics, though still relate to issues which need to be further addressed, it is important to recognize the overall quest to increase trust, fairness, inclusion and accountability regarding elections for governing bodies while reflecting changing contextual dynamics.

About the author:

Lefterije LUZI (Lleshi) is a professional lawyer, and currently holds the position of Chairwoman in the Albanian Central Election Commission.

Mrs. Luzi has an extensive experience in public administration on legal issues, as well as on the justice system. Her career started in 1992, when she graduated from University of Tirana (MSc Degree in Law), and quickly the steps in her career advanced to senior management levels such as in the National Agency of Privatization, head of legal department in 2000, the Parliament of Albania as the head of Legal services in 2006. Mrs. Luzi (Lleshi) prior to her assignment in CEC has been elected in 2009 by the Parliament of Albania as member of the High Council of Justice. In 2012, following a competitive open source recruitment process, she was elected by the Parliament of Albania as Chairwoman of Central Election Commission backed by majority and minority parties. Mrs. Luzi's experience in lecturing Law has been boosted by various ongoing training on Civil, Administrative, Election Law and issues. Currently she is a PhD fellow at the University of Tirana. She has conducted different research, scientific and professional works.

Bibliography:

- Albania's Constitution of 1998 with Amendments through 2008 Albania and OSCE. (2015) retrieved from http://www.punetejashtme.gov.al/en/mission/international-organizations/osce
- Dahl, R., *On Democracy*, New Haven, Yale University Press, 2000
- Lijphart, A., *Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945–1990*, Oxford, Oxford University Press, 1994
- Lijphart, A., *Consociational Democracy,* World Politics, 29 (2), 207-225, 1969
- Lijphart, A., *Patterns of democracy,* New Haven, Yale University Press, 1999
- Menocal, A.R., *Why electoral systems matter: an analysis of their incentives and effects on key areas of governance,* 2011, retrieved from: http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/7367.pdf
- Powell, B., *Elections as Instruments of Democracy*, New Haven, Yale University Press, 2000
- Rekomandime për përmirësime të mundshme në kodin zgjedhor, 2014, retrieved from: http://www2.cec.org.al/Portals/0/Documents/CEC%202013/Raporte_kuvendi/Rekomandimet_KQZ_Kod_2014.pdf
- Reforma Administrative Territoriale, 2015, retrieved from: http://www.reforma-territoriale.al/en/
- Schedler, A., *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition*, Boulder, CO, Lynne Rienner Publishers, 2006
- Tsebelis, G. (2002).*Veto Players: How Political Institutions Work.* Princeton, Princeton University Press, 2002
- The Electoral Code of the Republic of Albania (approved by Law no. 10019, dated 29 December 2008, and amended by Law no. 74/2012, dated 19 July 2012)

CASE STUDY: PUBLICATION OF PRELIMINARY RESULTS IN KOSOVO USING THE K-VOTE SYSTEM

Kreshnik SPAHIU
Director of Information Technology Department, Central Election Commission of Kosovo

Dardan BERISHA
IFES' training and operations advisor to the Central Election Commission of Kosovo

Abstract:

Learning from the bitter experience of publishing preliminary results in a traditional form during the 2009 local and 2010 general elections, the Central Election Commission of Kosovo took a decision to use a technologically advanced system, entitled K-vote, to publish preliminary results during the most recent 2013 local and 2014 general elections. As with any election operation that involves technology, there were significant technical challenges and lessons learned from implementing the project, which could be useful for election administrators and experts. The K-vote project was eventually considered successful in meeting election standards, and contributed significantly to the improved integrity of elections in Kosovo.

Keywords: *Kosovo, Central Election Commission, publication of preliminary results, K-vote system, timely and accurate results, Election Day*

Abstract:

În urma experienței nefericite de a publica rezultatele preliminare ale votării printr-o metodă tradițională în timpul alegerilor locale din 2009 și al celor generale din 2010, Comisia Electorală Centrală din Kosovo a luat decizia de a utiliza un sistem tehnologic avansat, intitulat K-vote, pentru publicarea rezultatelor preliminare la alegerile locale din 2013 și la cele generale din 2014. Ca în orice operațiune electorală care implică utilizarea tehnologiei, au existat provocări tehnice semnificative și lecții învățate în urma implementării proiectului, care ar putea fi utile pentru cei ce administrează alegerile și pentru experți. Proiectul K-vote a fost în cele din urmă considerat un succes în ceea ce privește îndeplinirea standardelor electorale și a contribuit semnificativ la îmbunătățirea integrității alegerilor în Kosovo.

Cuvinte-cheie: *Kosovo, Comisia Electorală Centrală, publicarea rezultatelor preliminare, sistemul K-vote, rezultate în timp util și corecte, ziua alegerilor*

1. Background

During the 2009 local and 2010 general elections, the Central Election Commission in Kosovo faced significant difficulties, particularly in publishing preliminary and final election results. The preliminary results were published through a traditional operation: immediately after completion of counting at polling station level, the results forms were being transported from the polling station to the municipal level commission, where the data from all the polling stations within the municipality were compiled and entered manually into excel spreadsheets. Once the data from all polling stations were compiled at municipal level, they were being transferred to the commission at central level, where the data from all municipalities were published. This method of publishing preliminary results proved unreliable for the CEC, as there were 2 to 3 days delays in publishing preliminary results. The results were also prone to error as the operation involved data entry and manual calculation of results at two levels.

Publishing the final results was even more challenging. During the 2009 and 2010 elections, domestic and international observers reported widespread fraud[1] and irregularities[2], especially during the counting process. There were major inconsistencies in the results forms, which forced the CEC to summon re-counts and re-polls in several municipalities, which delayed the publication of final results for months. These events, combined with widespread irregularities, significantly harmed the public trust in the electoral process. Following these elections, the CEC was determined to review its results publication procedures, and assess whether a more modern technological system would be feasible.

During 2012, by-elections were announced in two average-sized municipalities of Kosovo, Ferizaj and Kaçanik. These elections were relatively small, and were a good opportunity for the CEC to examine alternative methods for the publication of results. The CEC took a decision to pilot a project entitled **K-vote 2012**, which aimed to publish preliminary results on Election Day.

This project deployed an operator in each polling centre, who was equipped with a laptop that was connected to internet using 3G USB devices. The results were transmitted from each polling centre, through an application which compiled the data automatically and transmitted the results in the CEC website. K-vote 2012 was implemented successfully, as the results were published accurately and in a timely manner immediately on Election Day, and the results were largely accepted by the competing parties.

The CEC was confident that the K-vote system could potentially be used for elections at a national scale, and took the decision to use this system for the 2013 local and 2014 national elections. Implementing K-vote at national scale required more financial, technical and logistical resources than it was initially planned for, yet the CEC managed to use the system successfully. The results published through the K-vote system for the 2013 local and 2014 general elections were widely accepted by political entities and the public in general.

The purpose of this case study is to inform election administrators and experts about the K-vote system implemented in Kosovo, and to include the practical ground-level challenges which the CEC faced in implementing the project, and the effect that it had on the integrity of election results in Kosovo.

2. How the K-vote system works

The overall aim of the K-vote system is to publish the preliminary results immediately after the counting is completed on Election Day. In order to implement this project, the CEC engaged 798 people (K-vote operators), one in each polling centre of Kosovo, who entered the data from all the polling stations within the polling centre that they were assigned to.

The K-vote operator is equipped with a **tablet PC**, which is connected to internet through sim cards which have sufficient internet

[1] European Network of Election Monitoring Organizations, Election Observation Mission in Kosovo, 2009, *Municipal Elections 2009 – Final Report*, p. 4.

[2] European Union Election Expert Mission in Kosovo, 2011, *Final Report* on 2010 elections, p. 4.

capacity. Each tablet contains a pre-configured web-based application, through which data are transmitted from polling centres directly to the CEC website. The data which are entered and transmitted through the application include:

- **Turnout**, in three different time segments: 11:00, 15:00 and 19:00;
- **Results,** obtained from the results forms completed by polling staff;

As instructed in the CEC's polling procedures, the K-vote operator is responsible for liaising with polling staff in order to obtain the forms that include turnout and results data. Once there is a handover of forms to the K-vote operator, the data are entered into the application exactly as they appear in the forms.

When the K-vote operator submits the data for a polling station, they are automatically added up with the data sent from other polling stations, and transmitted directly to the CEC website – if they pass validation. The software runs several checks to see whether certain data that are transmitted validate, and if the data are correct, they are automatically transmitted to the website, thus making them available for the public. For example, the software checks whether the number of signatures in the voter's list is equal to the number of ballots inside the ballot box, or whether the number of votes gained by all political entities is equal to the number of valid ballots. If these and other similar validations pass the check, the data are published directly into the website. On the other hand, if there are inconsistencies in the data, and numbers do not match, then the results are initially filtered out for further investigation and audit by the K-vote team. The K-vote team may decide to release this data to public, if it determines that they do not have major validation issues, and do not distort the results.

To ensure that the operators complete their tasks successfully, each operator is trained before deployment to the polling centre and signs a code of conduct committing to complete the tasks with a high degree of professionalism and integrity. In addition, each operator receives a package which includes the materials necessary to complete the tasks, such as: tablet PC, map of the polling centre allocation, user credentials, troubleshooting and data entry manuals, and contacts of polling staff. The visual in Annex A of this article shows the K-vote workflow during the Election Day.

3. K-vote during 2013 and 2014 elections: challenges faced and lessons learned

In November 2013 local elections were held in 38 municipalities of Kosovo, in which voters cast their ballot for municipal mayor and municipal assembly deputies. Runoff mayoral elections were held in all municipalities where no candidate obtained 50 percent plus 1 of the vote totals in the first round. The CEC established 798 polling centres, which contained a total of 2,366 polling stations.

These elections marked the first time that the CEC in Kosovo was implementing an advanced country scale technological project, and the stakes for the project were high. Below is a description of the key ground-level challenges faced in implementing K-vote during 2013 elections:

- **Inadequate planning:** Delayed planning caused significant difficulties during the implementation of the project, and many problems had to be addressed in the last minute such as: recruitment and allocation of 800 operators, allocation of operators to polling centres, clashes in training schedule, late configuration of tablets and late changes to the software – sometimes just hours before the Election Day.
- **Insufficient management staff:** There were only a few core staff members implementing a project which engaged 800 operators in the field, and this proved very difficult to manage. For example, there were no human resources allocated to process the contracts for the operators, there was no logistics staff to print/pack training materials, there was no coordinator to oversee the handover of tablets or monitor the trainings. This made the work of the K-vote core team more difficult: at times that it was critical for them to focus on major K-vote decisions, they also had to attend to logistical arrangements and preparation of materials packs.
- **Delayed training**: Trainings were delayed only a couple of days before the

Election Day, due to delayed configuration of tablets. The handover of tablets to operators was done during the training. The procedures and control systems for the packaging of the operators' envelopes were not robust enough to ensure accurate packaging in all cases: some envelopes lacked essential materials. Due to the constraint timeline, operators were being given only one day's notice to participate in the training, which lowered the number of operators attending the training.

- **Mistakes in allocation of operators:** The allocation of operators to polling centres was done late in the process, and subsequent changing of the polling centre allocation of operators during the training proved to cause significant difficulties. Due to inconsistencies in the CEC's polling centre list, several operators were allocated in schools that were no longer polling centres. It was difficult to provide substitute operators for polling centres that were not covered, as there was no list of reserve operators.
- **Delays in software contracting:** There were major delays in contracting the company responsible for developing the K-vote application, which made the implementation of K-vote very difficult. Because the software was not ready, the dates of training and dry-run were delayed too close to Election Day. There were last minute changes introduced to the software, which created problems for the stability of the software.
- **System crashing:** The K-vote system crashed twice unexpectedly during the dry-run that was held a day before the election, and the CEC management was concerned whether the system would function on Election Day. The system also crashed on Election Day, just before the 11:00 turnout reporting. The CEC information technology officers learned that the system crashed whenever 500+ operators logged into the application simultaneously, as a result of security measures that were in place to protect unauthorized access and threats such as brute force attacks. Additionally, the CEC server was not able to handle traffic in the results portal, as the results portal was inaccessible for many interested viewers. The results portal was not accessible to more than 17,000 viewers at a time.
- **Call centre operations**: A call centre was established to provide support to the field operators on Election Day, but sometimes the instructions provided by the call centre were inconsistent, giving different instructions to operators who faced the same problems. The limited space and computer equipment for the K-vote call centre caused some delays and difficulties – particularly as call centre staff had to enter data manually into the software, when this was necessary.
- **K-vote operator relations with polling staff:** Some operators faced difficulties in obtaining turnout and results forms from the polling staff. Without these forms, they could not potentially enter data into the application. There were also occasions when the polling station chair would not provide the results form – which was one of the reasons why almost 10% of the data were not entered into the system during the first round.

The challenges encountered during the 2013 local elections in areas such as K-vote planning, human resources, training and logistics were in general overcome successfully for the 2014 general elections. However, during the implementation of the project for the 2014 elections, new challenges emerged, such as:

- **Exceeding internet time:** The operators received the tablets much earlier during 2014 elections, and the limited internet that was available in the sim card was spent for private use. Some operators exceeded the prepaid internet limit, which posed a critical risk for the project, especially if the operators did not have enough internet capacity to transmit the data. The CEC was forced to purchase additional internet time for the operators.
- **Ambiguity in procedures:** The polling station procedures did not clearly state that the results forms must be handed over to the K-vote operator immediately after the counting of votes for political entities was completed in a polling station. In most polling stations, the polling staff did not hand over the results forms for the votes gained by

a political party, until after the votes for all candidates had also been counted. This caused delays in publishing the preliminary results.

4. The outcome of publishing preliminary results through K-vote

Despite the challenges faced in implementing the K-vote project, the outcome of the project significantly improved the integrity of the results and the election process in general.

Internally, the K-vote system was well evaluated by the CEC members and management, and the project increased the confidence that technology could be used in the future to modernize election operations. In its 2013 annual report the CEC stated that it has increased its efficiency in administering elections by implementing K-vote to publish preliminary results.[3] Observer reports also took note of the K-vote project: although some stated that the system was prone to human error[4], others stated that K-vote was conducted in a professional and timely manner, and was a supporting tool for official preliminary results[5]. K-vote was successful in meeting several principles relevant to the publication of preliminary results, as it presented transparently the turnout and results data, it was easily accessible in the CEC website, it provided timely and accurate results, and improved the integrity of the election process through public visibility.

In terms of transparency, the key information which the political parties, media and voters require on Election Day was made available on Election Day in the CEC website. The turnout and results data were presented for each municipality and each polling station of Kosovo, and the viewers had all the data they were interested in. One of the features of the K-vote system was that the data were being constantly updated as they were being transferred from the field, which meant that the viewer could refresh the page and get new data every time the portal refreshed.

The data were also easily accessible, and presented in comprehensive formats. Viewers had the option to see summaries and results of elections at national level, but also had the possibility to filter the data by municipality, by political entity, by polling centre and polling station. The interactive map of municipalities allowed easy access to information on the municipality of their choice. The data were made available in three languages: Albanian, Serbian and English.

An important indicator of the success of the K-vote system is also the speed with which the project published the preliminary results. During the 2013 local elections, by 02:40 AM, the data from 99.83% of the polling stations were obtained from the field and published in the CEC website.[6] This was an incredible achievement for the CEC, especially when compared to the previous elections for which preliminary results took 2 to 3 days to publish.

Regarding the fast publication of preliminary results, K-vote also proved that they can be published in an accurate manner. During 2013 local elections, in most of the municipalities, the difference between preliminary results and final results was within 0.5%, and only in three municipalities was the difference larger: in Vushtrri 1.01%, North Mitrovica 0.82%, and Malisheve 0.65%. The results were widely accepted by the competing parties, and the integrity of the election process improved. Similarly, during the 2014 general elections, K-vote proved again to be reliable and accurate in publishing preliminary results. K-vote was accurate in predicting that NISMA would narrowly meet the 5% threshold, and that Aleanca Kosova e Re (AKR) would narrowly fail to meet the threshold for representation at the Assembly of Kosovo. A comparison of K-vote preliminary results with final Count and Results Centre (CRC) election results shows that the K-vote preliminary results were within 1% of the final regular vote totals for most of the

[3] Central Election Commission of the Republic of Kosovo, 2013, *Annual Report for 2013*, p. 10.

[4] European Union, 2014, *Election Observation Mission – Final Report,* Kosovo, 2014, p. 22..

[5] European Network of Election Monitoring Organizations, 2013, *International Election Observation Mission – Final Report*, Kosovo Elections, 2013, p. 13.

[6] Central Election Commission of the Republic of Kosovo, 2013, *Annual Report for 2013*, p. 70.

largest political entities. Accuracy for smaller political entities was significantly less: their smaller national vote totals, often only in the hundreds, meant that a K-vote operator's error in a single or a very few polling stations could result in a large percentage inaccuracy in that political entity's K-vote data.

The results published by K-vote contributed significantly to the integrity of the election process and overall acceptance of election results. The K-vote results portal in the CEC website was the main source which the TV media channels (RTK, KTV, RTV21 and Klan Kosova) and online news portals (Telegrafi, Indeksonline and Kosovapress) used to refer to election results. The results portal was also projected into screens in coffee bars across the main cities of Kosovo. The results were being updated live on the portal, and this improved viewer's interaction with the software, as it was similar to watching a sports final. Google analytics data show that during the 2013 elections, within one month from Election Day there were 6,520,913 views in the results portal, from 104 different countries. The results portal was also developed into a smartphone application for IOS and Android. The app was downloaded by many young people in Kosovo, and was seen as a cool tool in which they can see election results live.

Annex A: K-vote system workflow

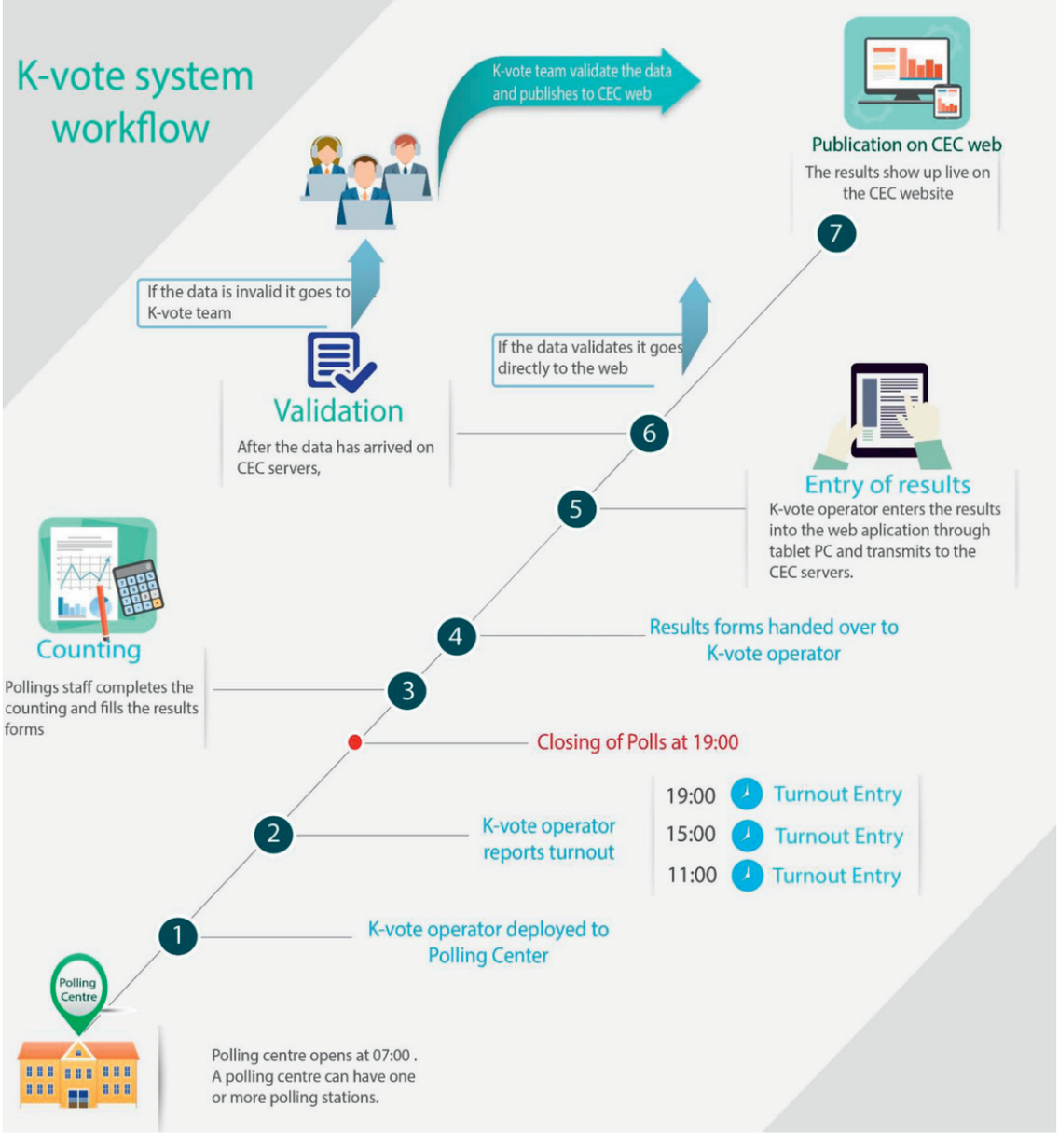

About the Central Election Commission of Kosovo: The Central Election Commission (CEC) of Kosovo is an independent and permanent body which prepares, supervises, directs and verifies all activities related to the process of elections and referenda, and announces their results[7]. The CEC is composed of eleven members: the Chair is appointed by the President of Kosovo from among the judges of the Supreme Court, and ten members are nominated by majority and non-majority political entities represented in the Assembly of Kosovo. The CEC has a permanent Secretariat (CECS), which is responsible for executing and implementing decisions of the CEC, preparing reports and recommendations and providing administrative and logistical support to fulfill the responsibilities and functions of the CEC.

About the authors:

Kreshnik SPAHIU is currently the Director of Information Technology Department at the Central Election Commission of Kosovo. Since 2009 Kreshnik has been involved in tasks such as administration of the voters' list, political parties candidates' lists, staffing lists, tabulation of election results and other responsibilities. Currently Kreshnik is conducting research on election technology, and implementing projects to modernize election operations at the CEC. Kreshnik completed his Master's (2015) and Bachelor's (2012) studies in Computer Science and Engineering at the University for Business and Technology in Kosovo. (E-mail: Kreshnik.Spahiu@kqz-ks.com)

Dardan BERISHA has worked for several years at the International Foundation for Electoral Systems (IFES), leading the implementation of technical assistance projects in areas such as: electoral reform, voter education, strategic and operational planning, capacity building, voter inclusion, and results tabulation and election observation. During the implementation of the K-vote project, Dardan has been IFES' training and operations advisor to the CEC. Dardan completed his undergraduate studies (2007 – 2011) in International Relations at the Eastern Mediterranean University in Cyprus. (E-mail: berdardan@gmail.com)

Bibliography:

- European Network of Election Monitoring Organizations, Election Observation Mission in Kosovo, 2009, *Municipal Elections 2009 – Final Report*
- European Union Election Expert Mission in Kosovo, 2011, *Final Report on 2010 elections*
- Central Election Commission of the Republic of Kosovo, 2013, *Annual Report for 2013*
- European Union, 2014, *Election Observation Mission – Final Report,* Kosovo, 2014
- European Network of Election Monitoring Organizations, 2013, *International Election Observation Mission – Final Report*, Kosovo Elections, 2013
- Central Election Commission of the Republic of Kosovo, 2013, *Annual Report for 2013*
- Constitution of the Republic of Kosovo

[7] Constitution of the Republic of Kosovo, Article 139 (1).

SISTEMUL ELECTORAL MODERN AL REPUBLICII KAZAHSTAN: FORMARE ŞI DEZVOLTARE

Kuandyk TURGANKULOV
Preşedintele Comisiei Electorale Centrale
Republica Kazahstan

Abstract:

After gaining its independence, Kazakhstan made important steps in the socio-political and the socioeconomic fields, and acquired, in time, the neccessary experience in terms of developing a democratic society. In this paper I explain the electoral system of the Republic of Kazakhstan, the developments and reforms of the electoral legislation, with an emphasis on the way these contributed to the proper organization and conduct of early presidential elections in 2015.

Keywords: *Kazakhstan, presidential elections, early elections, Central Electoral Commission, electoral legislation*

Abstract:

După câştigarea independenţei, Kazahstan a făcut paşi importanţi în domeniul social-politic şi în cel socioeconomic, iar în timp a dobândit experienţa necesară pentru dezvoltarea unei societăţi democratice. În cadrul acestei lucrări voi prezenta sistemul electoral al Republicii Kazahstan, evoluţiile şi reformele legislaţiei electorale, accentul fiind pus pe modul în care acestea au contribuit la buna organizare şi desfăşurare a alegerilor prezidenţiale anticipate din anul 2015.

Cuvinte-cheie: *Kazahstan, alegeri prezidenţiale, alegeri anticipate, Comisia Electorală Centrală, legislaţie electorală*

După câştigarea independenţei şi a suveranităţii, Kazahstan şi-a creat treptat instituţiile de stat necesare şi, cu sprijinul asistenţei pentru dezvoltare, a dobândit treptat experienţa necesară pentru dezvoltarea unei societăţi democratice.

Astăzi, Kazahstanul este un stat complet nou, cu un sistem politic şi economic fundamental diferit de cel anterior. Noile forme de statalitate deschid perspectiva dezvoltării accelerate a unei societăți democratice, iar aceasta se manifestă în mod durabil şi constant în toate sferele vieții.

În Constituția Republicii Kazahstan din 1995 este stipulat drept principiu fundamental faptul că poporul este purtătorul suveranității şi unica sursă a puterii de stat. Acesta îşi exercită puterea direct, prin intermediul referendumului național şi al alegerilor libere, şi deleagă exercitarea puterii instituţiilor statului. Republica Kazahstan este un stat unitar, cu o formă prezidențială de guvernare.

Alegerile din Kazahstan sunt democratice, competitive, periodice şi reprezentative, în cadrul acestora cetățenilor fiindu-le garantată libera exprimare a voinţei lor în alegerea reprezentanților în structurile de guvernare. Alegerile competitive asigură participarea diverselor partide politice şi a diferiților candidați, care se bucură de libertatea de exprimare, de dreptul de întrunire, de deplasare şi de tot ceea ce este necesar pentru a-şi prezenta alegătorilor opiniile politice şi candidaţii alternativi. Legislația Republicii Kazahstan garantează periodicitatea alegerilor, reprezentarea în guvern a diferitelor grupuri sociale, deschiderea şi transparența organelor electorale.

Articolul 33 din Constituția Republicii Kazahstan garantează dreptul de a alege şi de a fi ales în organele de stat şi în cele de autoadministrare locală, precum şi dreptul de a participa la referendumul naţional al tuturor cetățenilor republicii care au împlinit vârsta de 18 ani, indiferent de origine, de statutul social, oficial sau de proprietate, indiferent de sex, rasă, naționalitate, limbă, religie, convingeri şi credinţă, locul de reşedinţă sau orice alte circumstanțe. Nu au dreptul de a alege, de a fi aleşi şi de a participa la referendumul național cetățenii recunoscuți de către o instanță ca neavând discernământ (debili şi alienaţi mintal) sau cei deținuți în locurile de privațiune de libertate printr-o hotărâre judecătorească.

Ca membru activ în mai multe organizații internaționale, Kazahstanul a aderat la toate obligațiile referitoare la organizarea de alegeri libere şi competitive. Alegerile prezidențiale şi formarea Parlamentului Republicii Kazahstan, precum şi a organelor reprezentative locale se desfăşoară în condiții de deschidere şi transparență, în conformitate cu legislația națională şi principiile de alegeri democratice, prevăzute în Declarația universală a drepturilor omului (1948), Pactul internațional cu privire la drepturile civile şi politice (1966), Convenția europeană a drepturilor omului (Protocolul nr. 1, 1952), Documentul Reuniunii de la Copenhaga a OSCE (1990).

Dreptul de a alege şi de a fi ales este reglementat în capitolul 1 din Legea constituțională „Despre alegerile din Republica Kazahstan", adoptată în luna septembrie 1995, cu modificările ulterioare.

În conformitate cu prevederile Constituției şi ale legii menționate anterior, alegerea preşedintelui, a deputaților din Camera inferioară a Parlamentului (Mazhilis) şi a celor din organismele de reprezentare la nivel local (maslikhat), precum şi a membrilor altor autorități locale din Republica Kazahstan se desfăşoară prin vot secret, pe baza dreptului de vot egal şi direct.

Preşedintele Republicii Kazahstan este ales pentru un mandat de cinci ani. Preşedinte al republicii poate fi ales un cetățean nativ al republicii, cu vârsta de peste 40 de ani, care vorbeşte fluent limba de stat (kazahă), fiind rezident pe teritoriul Kazahstanului în ultimii 15 ani. Este ales candidatul care primeşte mai mult de 50% din voturile alegătorilor care participă la vot.

Parlamentul Republicii Kazahstan este organul reprezentativ suprem al țării, format

din două Camere, Senat şi Camera inferioară a Parlamentului (Mazhilis), care funcţionează permanent. Deputat al Parlamentului poate fi aleasă o persoană care este cetăţean al Republicii Kazahstan, rezidentă pe teritoriul republicii în ultimii zece ani.

Senatul este format din 47 de membri: 15 membri ai Senatului sunt numiţi de către şeful statului, ţinând seama de necesitatea de a asigura reprezentarea în Senat a interesului public naţional-cultural şi a altor interese de bază ale societăţii. Alţi 32 de membri ai Senatului sunt aleşi prin selectarea a două persoane din fiecare regiune şi din oraşele Astana şi Almaty. Jumătate din numărul membrilor din Senat sunt realeşi o dată la trei ani. Alegerea membrilor în Senat se face pe baza dreptului electoral indirect, prin vot secret. Pentru a fi aleasă în Senat, o persoană trebuie să aibă vârsta de 30 de ani, studii superioare, experienţă de muncă de cel puţin cinci ani şi să fi avut de cel puţin trei ani reşedinţă permanentă pe teritoriul regiunii respective, al oraşului de importanţă republicană (Almaty) sau al capitalei.

Camera inferioară a Parlamentului (Mazhilis) este formată din 107 membri, dintre care 98 sunt aleşi conform sistemului proporţional, în baza listelor de partid, iar 9 membri sunt aleşi de către Adunarea Poporului din Kazahstan[1]. Deputat în Camera inferioară a Parlamentului (Mazhilis) poate fi aleasă o persoană care a atins vârsta de 25 de ani. Partidele politice intră în componenţa Camerei inferioare a Parlamentului prin sistemul proporţional de alegeri (pe liste de partid). Anterior, în ţara noastră alegerile pentru Camera inferioară a Parlamentului se desfăşurau în cadrul unui sistem electoral mixt (67 de deputaţi erau aleşi în circumscripţii uninominale şi 10 conform listei partidelor politice).

[1] Organism politic naţional în Kazahstan format din delegaţi ai Adunărilor regionale a cărui sarcină este de a reprezenta diversele grupuri etnice care alcătuiesc populaţia multietnică a statului Kazahstan la nivel naţional.

În lume încă nu există un sistem electoral perfect. Chiar şi vechile state, cu tradiţii democratice de secole, descoperă deficienţe în organizarea şi desfăşurarea noilor campanii electorale.

Prin urmare, nu din întâmplare Legea constituţională „Despre alegerile din Republica Kazahstan" este în mod constant îmbunătăţită şi adaptată la realităţile lumii moderne. Paralel cu legislaţia electorală are loc şi îmbunătăţirea procesului electoral, creşterea culturii juridice a alegătorilor şi a altor participanţi la procesul electoral.

De la adoptarea sa în septembrie 1995, Legea constituţională „Despre alegerile din Republica Kazahstan" a suferit 14 modificări şi completări. În total, în această lege s-au introdus mai bine de 780 de modificări. Astfel, legislaţia electorală a ţării a permis crearea unui sistem electoral care respectă principiile de bază în ceea ce priveşte promovarea, respectarea şi garantarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului – aşa cum au fost formulate în Documentul de la Copenhaga OSCE din 1990 –, cât şi pe cele care stau la baza Constituţiei Republicii Kazahstan. Acestea sunt incluse în Legea constituţională privind alegerile şi sunt detaliate în capitolele şi articolele sale.

Cele mai multe schimbări conceptuale în legea electorală s-au făcut în anii 2004, 2007 şi 2009. În anul 2004, au fost excluse alegerile non-alternative[2] şi votul preliminar; a fost introdus un nou principiu de formare a comisiilor electorale – alegerea de către organele reprezentative locale în funcţie de reprezentarea partidelor politice; a fost modificat principiul de întocmire a listelor electorale, alegătorii fiind înscrişi în listă în funcţie de locul de înregistrare a reşedinţei; au fost introduse garanţii de acces egal al candidaţilor la mass-media; au fost extinse în mod semnificativ drepturile observatorilor interni şi internaţionali etc.

În iunie 2007, odată cu adoptarea în luna mai 2007 a unor amendamente la

[2] Alegeri în care există un singur candidat într-o circumscripţie electorală.

Constituţia Republicii Kazahstan, a fost definită o nouă procedură pentru formarea Camerei inferioare a Parlamentului şi au fost extinse oportunităţile partidelor politice de a participa la lucrările comisiilor electorale, în special în ceea ce priveşte partidele politice care nu aveau un reprezentant în comisia electorală. Astfel, acestora li se dă dreptul de a delega un reprezentant cu drept de vot consultativ pentru perioada de pregătire şi desfăşurare a campaniei electorale şi care se bucură de toate drepturile unui membru al comisiei electorale.

Una dintre schimbările majore aduse legislaţiei electorale în 2009 a fost introducerea unui mecanism legal pentru formarea Camerei inferioare a Parlamentului, cu participarea a cel puţin două partide politice, chiar dacă celălalt partid nu trecea în alegeri pragul electoral de 7%. Astăzi, în Parlamentul nostru sunt trei partide politice care la ultimele alegeri din 2012 au reuşit să depăşească pragul electoral. Motivul introducerii acestui mecanism constă în faptul că, potrivit rezultatelor de la ultimul proces electoral din 2007 privind alegerea deputaţilor Camerei inferioare a Parlamentului, toate mandatele au revenit unui singur partid, întrucât celelalte partide nu au obţinut un număr suficient de voturi pentru a trece pragul electoral de 7%. În plus, au fost aduse modificări articolelor care reglementează modul de desfăşurare a campaniei electorale şi asigurarea accesului egal la mass-media al tuturor candidaţilor şi partidelor politice. De asemenea, s-a stabilit o dată unitară pentru desfăşurarea alegerilor deputaţilor în organele reprezentative locale (maslikhat) în locul celor ce s-au retras.

Completările la legea electorală din anul 2011 includ aspecte referitoare la stabilirea şi desfăşurarea alegerilor prezidenţiale anticipate. Potrivit acestora alegerile prezidenţiale anticipate sunt stabilite prin decizia Preşedintelui şi se organizează în termen de două luni de la data stabilirii lor, în conformitate cu normele prevăzute pentru următoarele alegeri prezidenţiale. În urma desfăşurării alegerilor prezidenţiale anticipate următoarele vor avea loc peste cinci ani. Astfel, termenele pentru realizarea operaţiunilor electorale sunt hotărâte de către Comisia Electorală Centrală.

În anul 2013 au fost aduse alte completări la legea alegerilor în ceea ce priveşte calcularea duratei mandatului membrilor Senatului şi Camerei inferioare a Parlamentului, aleşi în cadrul alegerilor anticipate.

După câştigarea independenţei Kazahstanului, cetăţenii au participat la două referendumuri, şase alegeri prezidenţiale, cinci procese electorale pentru alegerea deputaţilor în Camera inferioară a Parlamentului şi la cinci alegeri ale organismelor de reprezentare la nivel local (maslikhat). În plus, începând cu anul 2009, de două ori pe an, alegătorii participă la alegerea deputaţilor în organismele de reprezentare la nivel local în locul celor ce s-au retras.

Se poate observa faptul că ultimii cinci ani au fost pentru ţara noastră foarte bogaţi în evenimente electorale.

În luna aprilie 2011 au avut loc alegerile prezidenţiale, iar la începutul anului 2012 alegerea deputaţilor în Camera inferioară a Parlamentului şi în organismele de reprezentare la nivel local (maslikhat). În august 2013 au avut loc alegerile şefilor administraţiilor locale (guvernatorilor) în cele 2.457 de unităţi administrativ-teritoriale, iar în octombrie 2014 cele ale membrilor Senatului din Parlamentul Republicii Kazahstan.

În data de 14 februarie 2015, la Astana, a avut loc şedinţa Consiliului Adunării Generale a poporului kazah, în cadrul căreia vicepreşedintele Adunării a adus la cunoştinţă numeroasele solicitări ale cetăţenilor din toate regiunile ţării în vederea organizării de alegeri anticipate prezidenţiale la începutul anului curent. Membrii Adunării Generale a poporului kazah au susţinut unanim această iniţiativă. Totodată, s-a remarcat faptul că în anul 2016 ar fi trebuit organizate concomitent alegerile prezidenţiale şi cele parlamentare, şi în acest context, în vederea respectării prevederilor art. 41 alin. (3) din secţiunea a III-a a Constituţiei, s-a considerat că este de preferat ca cele două procese electorale să fie

organizate în perioade diferite de timp. Inițiativa Adunării Generale a fost susținută de către membrii Parlamentului Republicii, care au făcut un apel către președinte pentru a lua decizia de organizare a alegerilor anticipate.

În data de 25 februarie președintele țării, Nursultan Nazarbayev, a semnat un decret privind stabilirea alegerilor prezidențiale anticipate pentru data de 26 aprilie 2015. Imediat după publicarea decretului, Comisia Electorală Centrală a început pregătirile pentru organizarea acestui proces electoral, în conformitate cu Constituția Republicii Kazahstan și legea electorală.

În data de 26 februarie Comisia Electorală Centrală a Republicii Kazahstan a aprobat Programul de evenimente majore și a anunțat începutul procesului de nominalizare a candidaților. Nominalizarea candidaților la președinție a avut loc în perioada 26 februarie – 15 martie 2015.

Dreptul de a desemna candidați la președinție aparține atât asociațiilor obștești republicane[3], cât și cetățenilor, prin autonominalizare. Astfel, Comisia Electorală Centrală a primit decizia conducerii celor două partide politice în vederea desemnării candidaților și 25 de cereri din partea cetățenilor, care își înaintau candidaturile prin intermediul autonominalizării. Numărul total al candidaților s-a ridicat la 27 de persoane.

Comisia Electorală Centrală a întreprins acțiunile necesare pentru verificarea conformității cu cerințele stabilite de Constituție și legea electorală a candidaților la președinție.

Pentru realizarea procedurii de verificare a nivelului de cunoaștere a limbii kazahe de către candidați, Comisia Electorală Centrală a creat o Comisie lingvistică, formată din cinci experți lingviști. În perioada 05 – 18 martie au avut loc 19 ședințe ale Comisiei lingvistice, în vederea evaluării competențelor lingvistice (cunoașterea limbii de stat) ale candidaților la președinție. Procedura de testare a fost dezvoltată în conformitate cu interpretarea oficială a Consiliului Constituțional al Republicii Kazahstan a conceptului de „fluență în limba de stat" și presupune verificarea capacității candidatului de a citi și a scrie corect, de a-și exprima cu ușurință ideile și a vorbi liber în public în limba kazahă.

Ca urmare a activității desfășurate, Comisia Electorală Centrală constată următoarele:

- 2 candidați nu au împlinit vârsta de 40 de ani;
- în conformitate cu concluziile Comisiei lingvistice, 2 candidați nu cunosc la un nivel optim limba de stat;
- 4 candidați nu s-au prezentat la ședințele Comisiei lingvistice;
- 3 candidați au refuzat participarea la procedura de stabilire a fluenței în limba de stat;
- 3 candidați și-au retras cererea de nominalizare;
- 7 candidați îndeplinesc cerințele Constituției și ale legii electorale. Pentru aceștia s-a decis emiterea modelului listei de susținători pentru colectarea de semnături în sprijinul lor.

În data de 27 februarie 2015 Comisia Electorală Centrală a decis reducerea termenului de eliberare a listelor de susținători și de validare a semnăturilor în ceea ce privește susținerea unui candidat la funcția de președinte al Republicii Kazahstan. Potrivit deciziei Comisiei Electorale Centrale, aceste liste au fost emise de către CEC în termen de două zile, după verificarea conformității candidatului cu cerințele stabilite de Constituție și Legea constituțională a Republicii Kazahstan „Despre alegerile din Republica Kazahstan". Anterior, această procedură

[3] Conform prevederilor din Legea nr. 3/1996 a asociaților obștești din Republica Kazahstan, asociațiile obștești în Kazahstan pot fi partide politice, sindicate și alte asociații ale cetățenilor, stabilite pe bază de voluntariat, cu scopul de a-și atinge obiectivele lor generale, care nu sunt în contradicție cu legislația națională. Acestea trebuie să fie organizații non-comerciale. Cele republicane sunt asociații care au subdiviziunile lor (filiale și reprezentanțe) pe teritoriul a mai mult de jumătate din regiunile Republicii Kazahstan.

dura cinci zile. De asemenea, perioada de verificare a autenticității semnăturilor în ceea ce privește susținerea unui candidat de către comisiile electorale teritoriale a fost redusă de la zece la cinci zile.

Decizia de a reduce termenul de punere în aplicare de către comisiile electorale a acestor proceduri electorale a fost adoptată de CEC, exclusiv în interesul candidaților.

Cu toate acestea, patru din cei şapte candidați nu au adunat numărul necesar de semnături, adică 1% din numărul total de alegători, cu alte cuvinte semnăturile a 93.012 de alegători din 11 regiuni ale țării.

Înregistrarea candidaților la funcția de preşedinte al Republicii Kazahstan s-a făcut inclusiv până la 25 martie 2015. În ziua de 25 martie, din cauza neprezentării documentelor necesare pentru înregistrare, Comisia Electorală Centrală a adoptat o rezoluție privind refuzul înregistrării celor patru candidați la funcția de preşedinte al Republicii Kazahstan.

Ulterior, Comisia Electorală Centrală a înregistrat trei candidați la funcția de preşedinte al Republicii Kazahstan, aceştia fiind: Nursultan Nazarbayev, Syzdykov Turgun Iskakovich şi Kusainov Abelgazi Kaliakparovich.

Începând cu data de 26 martie, candidații înregistrați împreună cu persoanele lor de încredere au demarat campania preelectorală. În acest sens, Comisia Electorală Centrală a adoptat o rezoluție privind stabilirea cuantumului cheltuielilor pentru candidații la preşedinția Republicii Kazahstan, acoperite din fondurile bugetului național. Conform legii electorale, statul garantează candidaților alocarea egală a fondurilor pentru prezentarea programelor lor electorale în mass-media. Fiecărui candidat i-au fost alocate fonduri pentru un discurs de 15 minute televizate, un discurs de 10 minute radio, precum şi publicarea în presa scrisă a două articole ce nu depăşesc volumul de 0,1 dintr-o foaie imprimată. Toți candidații s-au folosit de aceste garanții furnizate de stat.

De asemenea, în conformitate cu legea electorală, pentru desfăşurarea campaniei candidații la preşedinție au dreptul de a crea fonduri electorale, care însumează fondurile personale ale candidatului, fondurile asociației obşteşti care l-a nominalizat şi donațiile voluntare ale cetățenilor şi ale altor organizații. În ceea ce privește materialele de campanie plătite din fondurile electorale ale candidaților, influența decisivă asupra numărului acestora a constat în resursele financiare disponibile.

În perioada 26 martie – 27 aprilie 2015 în mass-media națională şi regională au fost publicate peste 39.000 de materiale pe probleme electorale. În general, candidații au avut acces egal la mass-media, iar alegătorii au putut să obțină informații complete, corecte şi obiective despre toți candidații înregistrați pentru preşedinția Republicii Kazahstan.

Pentru sporirea eficienței în ceea ce privește informarea cetățenilor şi asigurarea drepturilor lor de a participa la alegeri, la cererea Comisiei Electorale Centrale au fost pregătite 32 de clipuri de informare şi mobilizare audio şi video, difuzate de-a lungul întregii campanii electorale pe posturile naționale şi regionale de televiziune cu cea mai mare audiență. Clipurile video au fost difuzate de televiziunea națională de aproximativ 2.000 de ori.

De asemenea, la recomandarea Comisiei Electorale Centrale au fost produse şi afişate în toate regiunile țării 155 de panouri de informare şi 1.068 de panouri de mobilizare cu conținut informațional de bază, în vederea încurajării cetățenilor de a participa la vot. Schițe ale acestor panouri au fost folosite la pregătirea unor module speciale, publicate începând din 20 martie în opt ziare cu tiraj la nivel național. În total, au fost publicate 48 de astfel de module. În ajunul zilei de votare, Comisia Electorală Centrală a făcut apel la conducerea companiilor de telefonie mobilă de a organiza distribuția centralizată a unui mesaj text tuturor abonaților de telefonie mobilă, prin care aceştia să fie informați despre ora şi data votării. Această acțiune a fost realizată cu succes.

Activitatea Comisiei Electorale Centrale a fost desfăşurată în mod public şi deschis. În perioada campaniei electorale au avut loc 33 de şedinţe CEC, în cadrul cărora au fost adoptate 66 de rezoluţii. La toate şedinţele comisiei au fost invitaţi reprezentanţi ai mass-mediei şi observatori. În perioada 26 februarie – 24 aprilie au fost publicate şi difuzate pe posturile de televiziune şi radio peste 190 de discursuri ale membrilor Comisiei Electorale Centrale a Republicii Kazahstan. De asemenea CEC a organizat şi 20 de briefinguri pentru mass-media.

Totodată, Comisia Electorală Centrală a primit mai mult de 50 de întrebări şi sugestii din partea alegătorilor şi participanţilor la procesul electoral. Cele mai multe întrebări se refereau la activitatea comisiilor electorale, la campania electorală, votare şi numărarea voturilor, la întocmirea listelor electorale şi emiterea buletinelor de vot şi la colectarea de semnături în sprijinul candidaţilor pentru preşedinţia Republicii Kazahstan.

În total, pentru organizarea şi desfăşurarea alegerii anticipate a Preşedintelui Republicii Kazahstan au fost constituite 9.965 de comisii electorale. Dintre acestea, au fost 9.741 de comisii electorale de sector, 171 de comisii electorale raionale, 37 de comisii electorale municipale şi 16 comisii electorale regionale, inclusiv pentru oraşele Astana şi Almaty. În total, în componenţa comisiilor electorale au lucrat aproximativ 70.000 de persoane.

Toţi membrii comisiilor electorale au fost instruiţi corespunzător. În perioada campaniei electorale, comisiile electorale teritoriale au organizat 629 de seminare, întâlniri, traininguri şi alte evenimente de instruire juridică a funcţionarilor electorali. În total, la acestea au participat aproximativ 80.000 de oameni. La 7 dintre seminare au participat şi membrii Comisiei Electorale Centrale a Republicii Kazahstan.

De asemenea, Comisia Electorală Centrală a pus la dispoziţia tuturor comisiilor electorale materialele metodologice necesare. Au fost editate 12 tipuri de pliante, manuale, culegeri, postere şi alte materiale imprimate, cu un tiraj total de peste 250.000 de exemplare. Totodată, aproximativ 10.665 de copii ale filmului educativ „Despre procedurile de vot în ziua alegerilor", realizat pentru comisiile electorale ale secţiilor de votare, au fost distribuite pe CD-ROM tuturor comisiilor electorale raionale şi teritoriale.

O atenţie deosebită a fost acordată şi activităţii privind elaborarea şi actualizarea listelor de alegători. În baza listelor actualizate, prezentate pe sectoare la data de 5 aprilie 2015, s-a constatat că numărul de alegători a crescut cu mai mult de 213.000, în comparaţie cu datele de la 1 ianuarie 2015, astfel încât numărul total de alegători a fost de 9.514.988.

Practic, în fiecare raion şi oraş din republică a fost creat un grup specializat de call centre. În total în ţară au funcţionat 423 de astfel de centre. Contactând telefonic call centre-ul din raionul sau din oraşul natal, alegătorul putea verifica informaţiile privind includerea în listele electorale, secţia de votare la care a fost arondat etc. Informaţii referitoare la numerele de telefon ale call centre-urilor au fost publicate în presa locală.

A fost stabilită şi o strânsă colaborare între comisiile electorale ale secţiilor de votare şi Centrele de Servicii pentru Cetăţeni (CSC), fiind posibilă, chiar în ziua votului, la solicitarea membrilor comisiei electorale ale secţiilor de votare, primirea promptă a certificatului de confirmare a înregistrării cetăţenilor în acea comunitate, în cazul lipsei datelor din lista electorală.

Pentru a face posibilă votarea la orice secţie de votare din ţară, alegătorilor li s-a permis solicitarea, în avans, a buletinelor de vot.

Pentru a asigura deschiderea şi transparenţa procesului electoral a fost creată instituţia de observare internaţională. Observarea internaţională a alegerilor reprezintă unul dintre standardele pentru alegeri democratice, aspect prevăzut în secţiunea 8 din Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinţei asupra dimensiunii umane a CSCE (OSCE) din anul 1990. Kazahstanul urmează strict această cerinţă, prin invitarea

de observatori internaţionali pentru monitorizarea alegerilor.

În total, Comisia Electorală Centrală a acreditat 858 de observatori: 293 au fost reprezentanţi ai BIDDO/OSCE, 410 ai Misiunii CSI, 10 ai Misiunii SCO, 15 ai Consiliului de cooperare al ţărilor vorbitoare de limbi turcice, 11 ai Adunării Parlamentare a Ţărilor Vorbitoare de Limbi Turcice, trei ai Organizaţiei islamice de cooperare şi 116 observatori din 37 de state străine. În plus, Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Kazahstan a primit 168 de reprezentanţi acreditaţi ai mass-mediei din 37 de ţări străine. Astfel, alegerile au fost monitorizate de 1.026 de observatori din alte state, organizaţii internaţionale şi reprezentanţi ai mass-mediei străine.

Activ s-au implicat în monitorizarea alegerilor şi organizaţiile publice kazahe. Printre acestea se numără „Comisia publică republicană pentru controlul alegerilor" şi Asociaţia obştească republicană „Jurişti pentru alegeri corecte". La monitorizarea alegerilor şi numărarea voturilor au participat peste 31.000 de persoane de încredere ale candidaţilor pentru preşedinţie înregistrate, reprezentanţi ai partidelor politice, asociaţii obşteşti şi mass-media din Republica Kazahstan.

Pe parcursul întregii perioade a campaniei electorale, Comisia Electorală Centrală nu a primit nicio plângere, înregistrând doar un număr de 100 de referinţe în care nu se semnalau încălcări grave ale legii de către candidaţi, alegători sau alte persoane participante la procesul electoral, ci în mare parte vizau clarificarea anumitor dispoziţii ale legii privind alegerile.

Votarea a avut loc în data de 26 aprilie 2015, de la 7,00 până la 20,00, ora locală. Rata de participare la vot a fost de 95,21%. Pentru prima dată în istoria Kazahstanului, un număr impresionant de alegători şi-a exprimat atitudinea civică şi responsabilitatea politică pentru viitorul ţării, prin exercitarea dreptului de a alege. Acest fapt, precum şi creşterea nivelului de organizare a campaniei electorale au fost, în principal, remarcate în comentariile observatorilor şi experţilor locali şi internaţionali.

În conformitate cu datele prezentate de către comisiile electorale teritoriale regionale şi municipale Astana şi Almaty, Comisia Electorală Centrală a stabilit că din 9.547.864 de alegători incluşi în listele electorale au participat la vot 9.090.920 de persoane, cu alte cuvinte 95,21%.

Voturile alegătorilor, în general pe ţară, au fost distribuite după cum urmează:

- pentru Kusainov Abelgazi Kaliakparovich au votat 57.718 alegători (0,64% din numărul total de alegători prezenţi la vot);
- pentru Nursultan Nazarbayev au votat 8.833.250 alegători (97,75% din numărul total de alegători prezenţi la vot);
- pentru Syzdykov Turgun Iskakovich au votat 145.756 (1,61% din numărul total de alegători prezenţi la vot).

Potrivit legii privind alegerile şi pe baza protocoalelor Comisiei Electorale Centrale, ale comisiilor electorale teritoriale regionale şi municipale Astana şi Almaty cu privire la rezultatele alegerii preşedintelui Republicii Kazahstan, Comisia Electorală Centrală a decis ca fiind ales preşedinte al Republicii Kazahstan pe Nursultan Nazarbayev. Anunţul oficial al rezultatelor alegerilor, aprobat de Comisia Electorală Centrală, a fost publicat în mass-media şi postat pe site-ul oficial de internet al CEC.

După câştigarea independenţei, Kazahstan a făcut paşi mari în domeniul social-politic şi în cel socioeconomic. Datorită succesului obţinut s-a înscris, pe merit, în rândul ţărilor cu creştere rapidă. Prin dezvoltarea potenţialului său economic, ţara, în mod constant, îşi îmbunătăţeşte şi sfera politică. Astfel, a fost format şi dezvoltat cu succes un sistem multipartid şi au avut loc alegeri democratice directe. În această ordine de idei, un pas important este şi campania electorală recentă, mărturie a nivelului de consolidare a participării cetăţenilor din ţara noastră care, în mod clar şi fără echivoc, şi-au exprimat voinţa politică şi au contribuit la dezvoltarea viitoare a ţării.

Despre autor:

Kuandyk TURGANKULOV a absolvit în 1971 Institutul Politehnic Kazah ca inginer-economist și în 2000 Universitatea din „Kaynar" ca avocat. A fost vicepreședinte al Comisiei Electorale Centrale a Republicii Kazahstan (CEC) din ianuarie 1996 și a fost numit în ianuarie 2007 președinte al CEC Kazahstan.

Bibliografie:

• Legea constituțională „Despre alegerile din Republica Kazahstan", cu modificările şi completările ulterioare, disponibilă la http://election.kz/portal/page?_pageid=153,75186&_dad=portal&_schema=PORTAL

• Constituţia Republicii Kazahstan, disponibilă la http://www.parlam.kz/en/constitution#_Toc150237529

• Legea nr. 3/1996 a asociaţilor obşteşti din Republica Kazahstan, disponibilă la http://adilet.zan.kz/eng/docs/Z960000003_

NOTĂ: Pentru mai multe informaţii privind organizarea şi desfăşurarea alegerilor prezidenţiale din Kazahstan din anul 2015:

OSCE/ODHIR, *Election Observation Mission. Republic of Kazakhstan – Early Presidential Election, 26 April 2015. Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, disponibil la http://www.osce.org/odihr/elections/kazakhstan/153566?download=true

Central Election Commission of the Republic of Kazakhstan, *Comment by the Central Election Commission of the Republic of Kazakhstan as of 18 May 2015 to the Statement of Preliminary Findings and Conclusions of the OSCE/ODIHR Election Observation Mission at early presidential election in the Republic of Kazakhstan called on 26 April 2015*, disponibil la http://election.kz/portal/page?_pageid=153,2289230&_dad=portal&_schema=PORTAL

SCURTE CONSIDERAŢII PRIVIND LIMITA ŞI CONTINUITATEA MANDATELOR PREZIDENŢIALE ÎN AMERICA LATINĂ TENDINŢE ELECTORALE

Dr. Rustin-Petru CIASC
Judecător,
Preşedintele Tribunalului Caraş-Severin

Mariana-Gabriela STUPARU
Judecător,
Vicepreşedintele Tribunalului Caraş-Severin

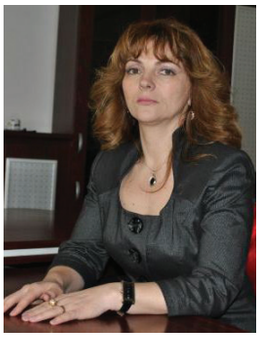

Abstract:

The aim of this article is to highlight the differences among the various developing countries in Latin America, differences determined not only by the level of economic development, but by the degree of democracy and the historical traditions too. It was held at the same time the need for recourse to the comparisons with the situation in other countries, especially from Africa and North America.

Keywords: *election, presidentialism, democracy, power, constitution*

Abstract:

Ţelul acestui articol este de a reliefa diferenţele dintre diferitele ţări în curs de dezvoltare din America Latină, diferenţe determinate nu doar de nivelul de dezvoltare economică, dar şi de gradul de democraţie şi de tradiţiile istorice. S-a apreciat în acelaşi timp necesitatea de a recurge la comparaţii cu situaţia din alte ţări, în special din Africa şi America de Nord.

Cuvinte-cheie: *alegere, prezidenţialism, democraţie, putere, constituţie*

Tema realegerii în funcţia de preşedinte al unui stat se impune a fi analizată în strânsă legătură cu ansamblul sistemului instituţional modelat după logica fiecărui tip de regim. Astfel, realegerea în funcţia de şef de stat sau de guvern (aceasta din urmă proprie în special monarhiilor sau ţărilor unde şeful statului are un rol mai degrabă decorativ) este tratată într-o manieră diferită, potrivit sistemelor constituţionale care variază de la caz la caz. Cert este că posibilitatea realegerii este influenţată de mai mulţi factori, cei mai importanţi dintre aceştia fiind reprezentaţi de durata mandatului aferent funcţiei respective, prerogativele conferite persoanei care ocupă funcţia respectivă, existenţa sau nu a unor controale instituţionale reale dată fiind existenţa potenţială a unor mecanisme de limitare a regimului constituţional, obiceiurile şi tradiţiile electorale şi istorice, alternanţa la putere sau dorinţa de a asigura continuitatea la conducerea statului sau a guvernului.

Sistemele parlamentare, prezidenţiale sau monarhice nu pot fi comparate din punctul de vedere al perioadelor în care liderii statelor respective îşi exercită funcţia predominantă în stat, sau cel puţin nu este pertinentă o astfel de comparaţie. În fapt, în unele dintre acestea şeful statului deţine un rol mai degrabă simbolic decât unul efectiv, în ciuda diferenţelor şi excepţiilor, pe câtă vreme în altele rolul de conducere este consolidat prin cumularea ambelor funcţii executive de prim-plan, adică atât conducerea statului, cât şi cea a guvernului. În această ultimă privinţă trebuie însă menţionat faptul că funcţia de prim-ministru nu are limite în ceea ce priveşte posibilitatea de reexercitare, titularul acesteia putând să o piardă în orice moment şi să o continue întotdeauna când deţine sprijinul necesar din partea Parlamentului. Din contră, preşedintele unui stat este în principiu independent de forul legislativ şi guvernează, cel puţin teoretic, până i se epuizează mandatul dobândit prin alegeri.

Secolul XXI este caracterizat la nivel internaţional de diferite variante şi tipuri de mandate prezidenţiale, atât din punctul de vedere al duratei acestora, cât şi din perspectiva posibilităţii de realegere a unui candidat în funcţia respectivă. În perioada anilor ’80, ţările care se angajau pe drumul democraţiei urmau recomandarea de interzicere a realegerii imediate, existând o anumită asociere între aceasta, continuarea puterii şi existenţa guvernelor militare care îşi extindeau dominaţia fără să prevadă un termen la care aceasta să înceteze. Unele ţări şi-au menţinut sistemul de realegere în funcţia de preşedinte, cu interdicţia continuităţii mandatelor, în timp ce altele au manifestat o severitate mai pronunţată, interzicând la modul absolut posibilitatea realegerii în funcţia executivă respectivă sau eventual s-au mulţumit doar să limiteze numărul de mandate prezidenţiale, fără a interveni în legătură cu caracterul succesiv al acestora.

Când sistemele democratice au început să revină în America Latină, în decada reprezentată de anii ’80, urmând unor ani de conducere autoritară şi dictatură militară, foarte puţine state din regiune (Republica Dominicană, Nicaragua, Paraguay, Cuba) permiteau realegerea în funcţia prezidenţială pentru mai multe mandate consecutive.

Ulterior, în deceniul următor, respectiv cel al anilor ’90, s-a extins sistemul de realegere imediată, procesul variind, cu menţiunea că în puţine cazuri s-a ajuns la varianta extremă a realegerii nelimitate (cum este cazul Venezuelei, care a prevăzut această posibilitate în 2009). Trendul incipient în această direcţie, la nivelul unor state mai mari din zona geopolitică respectivă a fost perceput la mijlocul anilor nouăzeci, când preşedintele Alberto Fujimori în Peru (1993), apoi Carlos Menem în Argentina (1994) au introdus dreptul de a fi ales în funcţia de preşedinte al statului pentru două mandate consecutive[1]. În 1998 a urmat Brazilia, în 1999 Venezuela, reforme constituţionale în acest sens fiind adoptate apoi în Columbia (2004), Ecuador (2008), Bolivia (2009), Nicaragua (în 2014 prevăzându-se posibilitatea realegerii nelimitate)[2].

Se consideră că acest tip de realegere nelimitată reprezintă un factor determinant pentru întărirea prerogativelor prezidenţiale, ridicând însă totodată riscul periclitării caracterului democratic şi republican al unui

[1] http://www.opendemocracy.net
[2] *Ibidem*.

regim politic. Există pe de altă parte o mare probabilitate ca unele ţări care adoptă drumul populismului latino-american să adopte în anii următori sistemul de realegere nelimitată în funcţia prezidenţială, o alternativă mai atenuată constând în reglementarea posibilităţii realegerii pentru un al treilea mandat[3], în condiţiile în care regula impusă de democraţiile de tip nord-american, european şi chiar din numeroase ţări africane este ca numărul mandatelor prezidenţiale să fie maximum două.

Modelul democratic din Statele Unite ale Americii prevede în acest sens posibilitatea preşedintelui de a obţine un al doilea mandat de patru ani, însă în condiţiile în care există un sistem instituţional de contragreutăţi şi frâne reprezentat, între altele, de rolul important al Senatului, de rolul activ al Curţii Supreme de Justiţie, precum şi de însăşi structura federală a statului, aceasta compensând ipotetica încercare de acumulare excesivă de putere, alături de celelalte elemente care operează în acelaşi sens (bipartidismul, existenţa unor agenţii subordonate Guvernului în interiorul aparatului executiv)[4].

În schimb, în America Latină nu a putut funcţiona un sistem instituţional similar, încercările făcute în acest sens derivând adesea spre un sistem prezidenţial de mână forte, hipertrofic, caracterizat prin încălcarea principiilor separaţiei puterilor în stat. S-a pus accent în mai multe cazuri pe rolul predominant al executivului, separarea reală a puterilor în stat fiind înlocuită cu subordonarea puterii legislative şi cu dependenţa puterii judiciare de cea executivă. S-a întâmplat uneori să se ajungă la un conflict instituţional ireductibil fie între executiv şi legislativ, fie între executiv şi puterea judiciară, ajungându-se chiar la situaţii de izolare interorganică şi interinstituţională.

Ca atare, în regiunea Americii Latine s-au produs în cursul anilor ’90 o serie de reforme constituţionale care au inclus posibilitatea realegerii imediate în Peru, Argentina şi Brazilia, deschizându-se astfel calea creşterii numărului de reforme în favoarea realegerii. Argumentele pro şi contra în acest sens presupun o analiză concretă a situaţiilor de fapt, analiză ce urmează să fie efectuată în strictă relaţionare cu situaţia unor ţări nu doar din America de Nord (modelul democratic pentru multe ţări din America Latină), ci şi de pe continentul african.

Actualmente, 14 din cele 18 ţări din regiunea iberoamericană permit realegerea în funcţia prezidenţială prin diferite metode. Venezuela şi Nicaragua, după cum s-a arătat mai sus, autorizează realegerea nelimitată, neexistând un număr limitativ de mandate în acest sens. La rândul lor, Argentina, Columbia, Bolivia, Ecuador şi Brazilia permit realegerea pentru mai multe mandate consecutive, numărul acestora fiind însă limitat (de regulă la două, putându-se astfel vorbi de o singură realegere, cu menţiunea că în Brazilia există şi posibilitatea depunerii unei candidaturi ulterioare de către candidatul care a deţinut anterior două mandate care puteau fi şi succesive, însă un potenţial al treilea mandat nu putea fi consecutiv). În ceea ce le priveşte, Panama, Republica Dominicană, Costa Rica, Peru, El Salvador, Uruguay şi Chile autorizează exclusiv realegerea după o pauză de unu sau două mandate prezidenţiale. Singurele state din regiune care interzic realegerea sunt Honduras, Guatemala, Mexic şi Paraguay[5]. Se poate constata că în regiunea latino-americană există cinci variante privind derularea mandatelor prezidenţiale, respectiv număr nelimitat de mandate, posibilitate de realegere succesivă permisă o singură dată (urmată de o posibilitate viitoare de a candida din nou, după o anumită perioadă de timp), posibilitate de realegere succesivă unică (fără opţiunea de a mai candida în viitor), interzicerea realegerii imediate (existând posibilitatea realegerii după o anumită pauză, de unul sau mai multe mandate), precum şi interzicerea oricărei realegeri.

---

[3] John M. Carey, *The Reelection Debate in Latin America,* în Latin America Politics and Society, vol. 45, nr. 1, 2003.

[4] Fred W. Riggs, *The Survival of Presidentialism in America: Para-Constitutional Practices,* în International Political Review, vol. 9, nr. 4, 1998, p. 247.

[5] http://www.opendemocracy.net

La extremele spectrului de variante enumerate mai sus regăsim pe de o parte posibilitatea realegerii nelimitate, iar pe de altă parte imposibilitatea absolută a realegerii în funcţia de preşedinte al statului. Urmează apoi posibilitatea realegerii imediate pentru un singur mandat, aceasta putând fi deschisă (când preşedintele statului reales deja o dată poate fi candidat după ce s-a scurs o perioadă de timp) sau închisă (când candidatul reales are interdicţie ulterioară de a candida, acesta fiind de altfel şi cazul democraţiei de tip nord-american). Realegerea neconsecutivă sau alternativă are drept repere fie ani clar stabiliţi, fie perioade intermediare, diferitele opţiuni fiind susţinute pe baza unor fundamente distincte. Astfel, în ceea ce priveşte realegerea alternativă, în doctrină se apreciază[6] că este vorba de o formulă eclectică în măsura în care permite realegerea, însă nu imediată. O astfel de formulă ar avea avantajul că ar permite accesul la preşedinţia statului celui care şi-a dovedit experienţa în exercitarea funcţiei publice, evitându-se în acelaşi timp unele dintre problemele relaţionate în mod obişnuit cu realegerea (cum ar fi o competitivitate diminuată în cursa electorală, conferirea unui avantaj candidatului care deţine deja funcţia, un potenţial abuz de putere). Pe de altă parte, interzicerea absolută a realegerii este argumentată pe baza încercării de evitare a personalizării regimului de stat, dublată de inerente abuzuri, alternarea liderilor fiind tocmai justificarea motivării instituirii unei astfel de interdicţii.

După cum s-a observat chiar în Statele Unite, posibilitatea de realegere imediată a candidatului aflat în funcţie atrage o serie de avantaje pentru acesta, cum ar fi recunoaşterea sau vizibilitatea publică pe care o deţine persoana care exercită deja funcţia prezidenţială, expunerea continuă prin mijloacele de comunicare în masă, posibilităţile care izvorăsc din desfăşurarea ansamblului de relaţii publice pe care le stabileşte instituţia prezidenţială în raporturile cu sectoarele publice şi private din ţară şi din afara ţării, accesul la sursele de finanţare care provin de la guvern, eventuala utilizare a formaţiunii politice aflate la putere, precum şi a aparatului organizatoric instituit de aceasta[7].

Fără îndoială însă că în cazul posibilităţii exercitării unui număr nelimitat de mandate, ansamblul de avantaje conferite candidatului care deţine deja funcţia prezidenţială este de natură a-l plasa într-o situaţie structurală care ar compromite serios caracterul competitiv specific unei democraţii autentice. Cu toate acestea, există unii autori care au adus argumente şi în favoarea acestui tip de alegere. Astfel, Alexander Hamilton, unul dintre părinţii fondatori ai Statelor Unite, afirma că „nimic nu pare mai plauzibil la prima vedere şi nici nu rezultă mai nefondat la o analiză mai minuţioasă, decât un proiect aflat în conexiune cu punctul de vedere potrivit căruia şeful statului trebuie să îşi exercite funcţia pe o perioadă determinată, fiind apoi exclus de la continuarea acesteia, fie pentru o perioadă limitată, fie perpetuu; această excludere ar produce aproape aceleaşi efecte în ambele variante şi ar fi mai degrabă dăunătoare decât benefică”[8]. Pentru Hamilton, realegerea era necesară pentru ca poporul să poată prelungi mandatul prezidenţial al celui care a dat dovadă de merite şi virtuţi reflectate în gestiunea funcţiei publice, excluderea acestuia atrăgând mai multe probleme decât avantaje. Printre problemele enumerate de autor se plasează, în afară de privarea comunităţii de un om care a acumulat experienţă şi pricepere în exercitarea funcţiei, creşterea tentaţiei de a se recurge la scopuri mercenare, apariţia unui risc de schimbare a unor optici politice care s-au dovedit viabile (prin schimbarea de indivizi), precum şi diminuarea sau chiar estomparea câştigurilor democratice[9].

Panorama sistemelor de realegere prezidenţială în America Latină a fost şi continuă să fie variată, aceasta manifestându-se şi în ceea ce priveşte durata mandatului

[6] Pedro S. Pacheco, *La otra arena de la competencia. El inicio de un verdadero proceso de democratizacion?,* în Revista Andina de Estudios Politicos, nr. 3, 2011.

[7] Richard M. Pius, *The American Presidency*, Ed. Basic Books, New York, 1979.

[8] Alexander Hamilton, *El Federalista*, Ed. Madison y Jay, Ciudad de Mexico, 1994, p. 308.

[9] *Ibidem.*

prezidenţial. Caracterul comun al sistemelor în care este permisă realegerea imediată, pentru o singură dată sau de mai multe ori, este tot modelul nord-american, în speţă un mandat de patru ani. Mai precis, această durată de mandat caracterizează sistemele constituţionale din Brazilia, Columbia, Argentina şi Ecuador (unde realegerea este imediată pentru cel de-al doilea mandat), fiind însă caracteristică inclusiv unor ţări în care realegerea este alternativă, cum ar fi Chile, Panama sau Costa Rica. Nu este lipsit de semnificaţie nici faptul că în două dintre cele patru ţări în care există prohibiţia realegerii (Honduras şi Guatemala), durata mandatului prezidenţial este tot de patru ani. În schimb, în Venezuela, unde după cum s-a arătat mai devreme nu există limită la numărul de mandate, durata mandatului prezidenţial este foarte lungă, de şase ani. Practic, o astfel de durată a unui mandat prezidenţial nu se mai întâlneşte în regiunea analizată decât în cazul Mexicului, unde însă mandatul prezidenţial este unic. Putem de asemenea remarca faptul că în ţările în care posibilitatea realegerii nu este imediată, durata mandatului prezidenţial este mai lungă, respectiv de cinci ani (cazul Uruguay-ului, al Republicii El Salvador, al Republicii Nicaragua şi al Republicii Peru), logica rezidând în faptul că ar fi mai rezonabilă o durată mai lungă a unui mandat care nu poate fi repetat imediat.

Pe parcursul articolului s-a recurs adesea la comparaţii cu sistemul nord-american, însă repere elocvente pentru cele prezentate pot fi culese şi din alte zone geografice. Exemple de ilustrare a perpetuării unor persoane în funcţia prezidenţială fără limite temporale sunt oferite, în special, de Africa. Într-adevăr, pe acest continent se înregistrează şi în prezent cazuri de exercitare a unor mandate prezidenţiale pe o perioadă foarte lungă de timp, şefii statelor respective exercitând prerogativele specifice funcţiei aferente practic fără nicio limită. Este în primul rând cazul Republicii Zimbabwe, unde preşedintele exercită funcţia respectivă de 33 de ani, apoi al Sudanului, unde preşedintele este în funcţie de 24 de ani, urmat de exemplul Republicii Ciad (preşedintele se menţine în funcţie de 23 de ani), al Republicii Etiopia (mandat prezidenţial exercitat de 22 de ani) şi al Republicii Eritreea (mandatul fiind exercitat de 20 de ani). Se constată aşadar că în câteva ţări au fost consolidate mandate prezidenţiale pe viaţă, practic nişte monarhii prezidenţiale *de facto*.

Totuşi, cazurile prezentate mai sus reprezintă nişte excepţii, regula fiind cea a numărului limitat de mandate prezidenţiale, mandatul prezidenţial putând fi de pildă reînnoit o singură dată în majoritatea ţărilor de pe continent, de două ori în Republica Seychelles şi fără limită în Zimbabwe, Angola, Burkina Faso, Gabon, Djibouti, Guineea Ecuatorială, Uganda, São Tomé şi Príncipe, Togo, Ciad, Insulele Mauritius, Camerun, Algeria, Gambia. Din punctul de vedere al duratei, cele mai scurte mandate prezidenţiale sunt prevăzute în Africa anglofonă (patru ani) şi cele mai lungi în Africa francofonă (şapte ani). Tot în zona fostelor colonii franceze se situează cele mai multe ţări în care preşedintele poate fi reales de un număr de ori nedefinit. Ca şi în America Latină, durata unui mandat prezidenţial poate fi de patru ani (Nigeria, Comore şi Ghana), de cinci ani (Zambia, Tanzania, Senegal, Ciad, Sierra Leone, Togo, Sudan, Tunisia, Tanzania, Seychelles, Angola, Burkina Faso, Eritreea, Republica Guineea, Kenya, Mali, Namibia, Uganda, Republica Democrată Congo, Africa de Sud, Benin, Burundi, Gambia, Insulele Mauritius, Malawi, Mauritania, Namibia, São Tomé şi Príncipe, Algeria, Niger), de şase ani (Libia, Etiopia, Djibouti) sau de şapte ani (Gabon, Rwanda, Republica Congo, Guineea Ecuatorială, Camerun)[10].

Se poate constata aşadar că nu doar în America Latină se întâlnesc tendinţe diferite în ceea ce priveşte durata şi posibilitatea de reînnoire a unui mandat prezidenţial, reglementările fiind într-un continuu dinamism. Astfel, în Ibero-America sau în America Latină se plasează pe de o parte tendinţa limitării puterii preşedintelui, iar pe de altă parte cea a posibilităţii acordate unui şef de stat de a guverna atât timp cât poporul doreşte acest lucru. Dilema principală pare

[10] http://www.pambazuka.org/fr.

să se concretizeze în modalitatea în care s-ar putea reduce prin măsuri instituţionale mandatul unui preşedinte care şi-a pierdut prestigiul, dar căruia constituţia din statul respectiv îi permite să se menţină la putere pentru o perioadă nedefinită, în opoziţie cu posibilitatea instituită de alternativa legitimă de realegere a unui candidat care a deţinut funcţia prezidenţială, realegere nelimitată în timp. Acest tip de realegere nedefinită, deşi nu implică în mod obligatoriu convertirea regimului din ţara respectivă într-un autoritarism competitiv sau hegemonic, poate totuşi atrage riscul unei alunecări progresive spre o formă de regim mai puţin democratică. S-a întâmplat de altfel adesea ca în America Latină să existe o absenţă marcantă de controale constituţionale, astfel încât puterea tot mai mare acumulată de şeful statului să determine – prin apetenţe reelecţioniste, inginerii instituţionale sau de tip regim autoritarist – o perpetuare accentuată a personalismului, dublată de o cultură de tip caudillo, cu accente pronunţate de populism. S-a demonstrat istoric că interzicerea realegerii imediate a putut constitui un remediu împotriva acestor caracteristici, înregistrându-se situaţii în care instituţiile competente au manifestat o severitate mai accentuată în raport cu posibilitatea continuării funcţiei de şef de stat.

Despre autori:

Judecător dr. Rustin-Petru CIASC este absolvent al Facultăţii de Drept „Nicolae Titulescu" din cadrul Universităţii din Craiova, promoţia 1998. În anul 2006 a absolvit cursurile masterale în specialitatea „Drept comunitar şi integrare europeană", la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii „Tibiscus" Timişoara. În anul 2014 a obţinut titlul de doctor în disciplina ştiinţe penale al Şcolii Doctorale din cadrul Universităţii de Vest Timişoara. Este membru în Asociaţia de Ştiinţe Penale, filiala Vrancea. A fost numit în funcţia de judecător la 1.11.1999. În perioada 2006 – 2010 a exercitat funcţia de vicepreşedinte al Tribunalului Caraş-Severin, iar din anul 2010 deţine funcţia de preşedinte al aceleiaşi instanţe, desfăşurându-şi totodată activitatea în cadrul Secţiei penale. Este autorul mai multor articole şi lucrări ştiinţifice. A condus mai multe birouri electorale judeţene în Circumscripţia Electorală nr. 11 Caraş-Severin. De asemenea, este un foarte bun vorbitor de limbă spaniolă, franceză, italiană, engleză şi portugheză.

Judecător Mariana-Gabriela STUPARU este absolventă a Facultăţii de Drept din cadrul Universităţii Bucureşti, promoţia 1990. A urmat cursurile postuniversitare, specializările drept penal şi drept comercial, în cadrul Universităţii de Vest Timişoara, în perioada 1998 – 1999. În anul 2005 a absolvit cursurile masterale în specialitatea „Drept penal şi ştiinţe penale", la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii „Vasile Goldiş" din Arad. Este membru în Asociaţia de Ştiinţe Penale, filiala Vrancea şi I.S.A.R. „Paul Negulescu" Sibiu. A fost numită în funcţia de judecător la 1.09.1990, iar din anul 2011 deţine funcţia de vicepreşedinte al Tribunalului Caraş-Severin, desfăşurându-şi activitatea în cadrul Secţiei penale. A condus mai multe birouri electorale judeţene în Circumscripţia Electorală nr. 11 Caraş-Severin. Deţine abilităţi de vorbire în limba spaniolă, engleză şi germană.

Bibliografie:

- Carey, John M., *The Reelection Debate in Latin America,* în Latin America Politics and Society, vol. 45, nr. 1, 2003
- Hamilton, Alexander, *El Federalista*, Ciudad de Mexico, Ed. Madison y Jay, 1994
- Pedro S., Pacheco, *La otra arena de la competencia. El inicio de un verdadero proceso de democratizacion?,* în Revista Andina de Estudios Politicos, nr. 3, 2011
- Pius, Richard M., *The American Presidency*, New York, Ed. Basic Books, 1979
- Riggs, Fred W., *The Survival of Presidentialism in America: Para-Constitutional Practices,* în International Political Review, vol. 9, nr. 4, 1998
- http://www.opendemocracy.net
- http://www.pambazuka.org/fr.

RAPOARTE, SINTEZE ȘI INFORMĂRI

REPORTS, SYNTHESES AND BRIEFINGS

„EXPERT ELECTORAL” PROPUNE UN „TUR” AL FILIALELOR AEP PENTRU A VEDEA CE FAC ACESTEA ATUNCI CÂND NU SUNT ALEGERI

Revista „Expert Electoral” propune un tur al filialelor Autorității Electorale Permanente (AEP) pentru a cunoaște măcar o mică parte din munca lor dintr-un an fără alegeri, așa cum este 2015, și pentru a răspunde unei întrebări adresate adeseori directorilor acestora: „*Ce faceți voi când nu sunt alegeri?”*

Această întrebare pleacă de la opinia pe care unii o au, potrivit căreia AEP ar lucra efectiv numai în anii electorali. În mod cert, o asemenea percepţie are la bază o cunoaştere incompletă referitoare la atribuţiile instituţiei noastre, cele ale aparatului central, ale filialelor şi ale birourilor judeţene. Totodată, deşi publicul este informat în privinţa realizărilor instituţiei noastre, rareori sunt cunoscute eforturile din spatele acestora, care sunt depuse de întreaga echipă a Autorităţii.

De exemplu, în doar patru luni din acest an, cele opt filiale au desfășurat 1.769 de activități în teritoriu, de îndrumare și control la autorități ale administrației publice locale – primării, servicii publice comunitare locale de evidență a persoanelor.

Deşi datele statistice arată realizările filialelor AEP, pentru a înţelege eforturile din spatele acestora vă propunem ca exemplu o privire asupra realităţii din spatele cifrelor, doar pentru una dintre filialele Autorităţii. Astfel, pentru directoarea filialei Nord-Vest, Oana Tuluc, activitatea din primele patru luni ale anului 2015 înseamnă: ***„Peste 19.000 km străbătuţi pentru instruire și control, echivalentul a de șase ori turul graniţelor ţării.”***

Oana Tuluc: *„Din păcate, cifrele reprezintă doar o statistică seacă și nu reflectă decât parțial realitatea.*

Realitatea constă în munca din spatele cifrelor. De exemplu, o zi de control înseamnă trei zile de activitate, în care se pregătește și se efectuează controlul, urmat de redactarea documentelor ulterioare acestuia (note, referate, rapoarte, deconturi etc.).

Pentru a pregăti activitatea de control, notificăm unitatea ce urmează să fie controlată, verificăm activitatea acesteia în Registrul electoral, precum și ultimul proces-verbal încheiat, cu sau fără măsuri/sancțiuni, și întocmim toate documentele pentru deplasare.

În vederea realizării activităţii de control, ne deplasăm la unitatea administrativ-teritorială controlată, avem discuții cu persoanele abilitate, întocmim procesul-verbal de control și lista de verificare, acordăm îndrumare electorală și pe tema Registrului electoral, evaluăm condițiile oferite de locațiile secțiilor de votare și aplicăm sancțiuni contravenționale – acolo unde este cazul.

Și doar simpla enumerare a acestor activități lasă neatins poate cel mai important aspect al muncii desfășurate, anume contactul permanent pe care îl păstrăm cu personalul din structurile administrative locale atât pentru a putea implementa, în condiții optime, procedurile de lucru, cât și pentru a fi capabili să identificăm eventuale sincope în procesul de comunicare interinstituțional.

Statistic, activitatea filialei noastre se cuantifică astfel:

- ***Județe afiliate**: Bihor, Bistrița-Năsăud, Cluj, Maramureș, Satu Mare și Sălaj;*
- ***16 acțiuni desfășurate la nivelul instituțiilor implicate în procesul electoral** (instituțiile prefectului, serviciile teritoriale pentru imigrări, consilii județene);*

- ***249 de activități de îndrumare și control electoral*** *(219 primării și 30 de servicii publice comunitare de evidență a persoanelor), în urma cărora s-au aplicat* ***16 sancțiuni contravenționale****;*
- ***8 acțiuni de control al activității partidelor politice și al campaniilor electorale efectuate la filiale județene ale partidelor politice, soldate cu 4 sancțiuni****;*
- ***5 acțiuni de informare și educare*** *în rândul elevilor claselor a XII-a și al studenților din anul I, aceștia fiind primii beneficiari ai campaniei cu tema „Implicarea tinerilor în derularea proceselor electorale”, desfășurate cu prilejul celebrării Zilei Internaționale a Alegerilor.*

Concluzionând, voi structura statistica anterioară dintr-o altă perspectivă, reprezentând ceea „ce nu se vede”, dar poate fi cuantificat: ***peste 1.345 de convorbiri telefonice, 1.230 de acțiuni de corespondență electronică și peste 19.200 km de deplasări în teritoriu*** *în primul trimestru al acestui an. Distanţa aceasta înseamnă de aproape şase ori lungimea frontierelor României.”*

PERCEPȚIA ȘI OPINIA TINERILOR ASUPRA PROCESELOR ELECTORALE DIN ROMÂNIA

RAPORT DE CERCETARE

***Bogdan FARTUȘNIC**, consultant parlamentar*
***Oana ANDREI**, consultant parlamentar*

Abstract:

During the period between February and April 2015, the Permanent Electoral Authority conducted a study on the perception and opinion of young people on political and electoral subjects in Romania. The study represents a continuation and a completion of a similar research with the following title: "The young people interests in the political life", carried out in the spring of 2011. The Permanent Electoral Authority aims to establish the regular realization of such projects, which are very important in order to fulfill the legal duties that the institution has in the field of information and electoral training of the citizens. From this point of view, the young people and women represent target groups for research purposes, this study being the third conducted by the Permanent Electoral Authority in the last four years. According to the main conclusions drawn after analyzing the results, young people are increasingly interested in participating in the vote process and, in an overwhelming share, believe that the electoral process in Romania is free and fair. Also worth noting is the increasing share of young people who are familiar with the activity of PEA, from 25% in 2011, when they were first interviewed on the subject, to 40% in 2015.

Introducere

Autoritatea Electorală Permanentă a desfășurat în perioada februarie-aprilie 2015 un studiu referitor la opinia și percepția tinerilor asupra subiectelor politice și electorale din România. De asemenea, au fost incluse și întrebări menite să măsoare nivelul de cunoștințe al tinerilor în legătură cu subiectele esențiale referitoare la organizarea democratică a țării. Studiul reprezintă o continuare și o completare a unei cercetări asemănătoare cu titlul „Interesul tinerilor pentru viața politică", efectuată în primăvara anului 2011. Autoritatea Electorală Permanentă își propune realizarea periodică a unor astfel de proiecte, foarte importante pentru îndeplinirea atribuțiilor legale pe care le are instituția în domeniul informării și instruirii electorale a cetățenilor. Din acest punct de vedere, tinerii și femeile reprezintă grupuri-țintă predilecte de cercetare, studiul de față fiind al treilea finalizat de Autoritatea Electorală Permanentă în ultimii patru ani.

Eșantionul cercetării a fost format din 1.114 tineri de ambele genuri cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani, provenind din mediul rural și urban. Din punctul de vedere

al structurii eșantionului utilizat se pot reliefa următoarele caracteristici: 59,1% dintre persoanele participante au vârsta peste 18 ani, 59% provin din mediul urban și 62,7% sunt de gen feminin, iar în cazul fiecărui criteriu diferența până la 100% aparține categoriei opuse. Metoda de cercetare utilizată a fost cantitativă și instrumentul folosit pentru înregistrarea opiniilor respondenților a fost un chestionar cu întrebări închise, autoaplicat, completarea durând aproximativ trei minute. Datele au fost colectate prin efortul personalului filialelor teritoriale ale Autorității Electorale Permanente.

Analizarea și interpretarea rezultatelor

Primele două întrebări incluse în structura chestionarului au avut rolul să testeze nivelul de bază al cunoștințelor tinerilor despre viața politică din România, anume indicarea corectă a duratei mandatului prezidențial și a organului reprezentativ suprem cu rol de unică autoritate legiuitoare a țării. Peste 85% dintre participanții la studiu au oferit răspunsul corect la prima întrebare, respectiv că Președintele României are un mandat de 5 ani, potrivit Constituției.

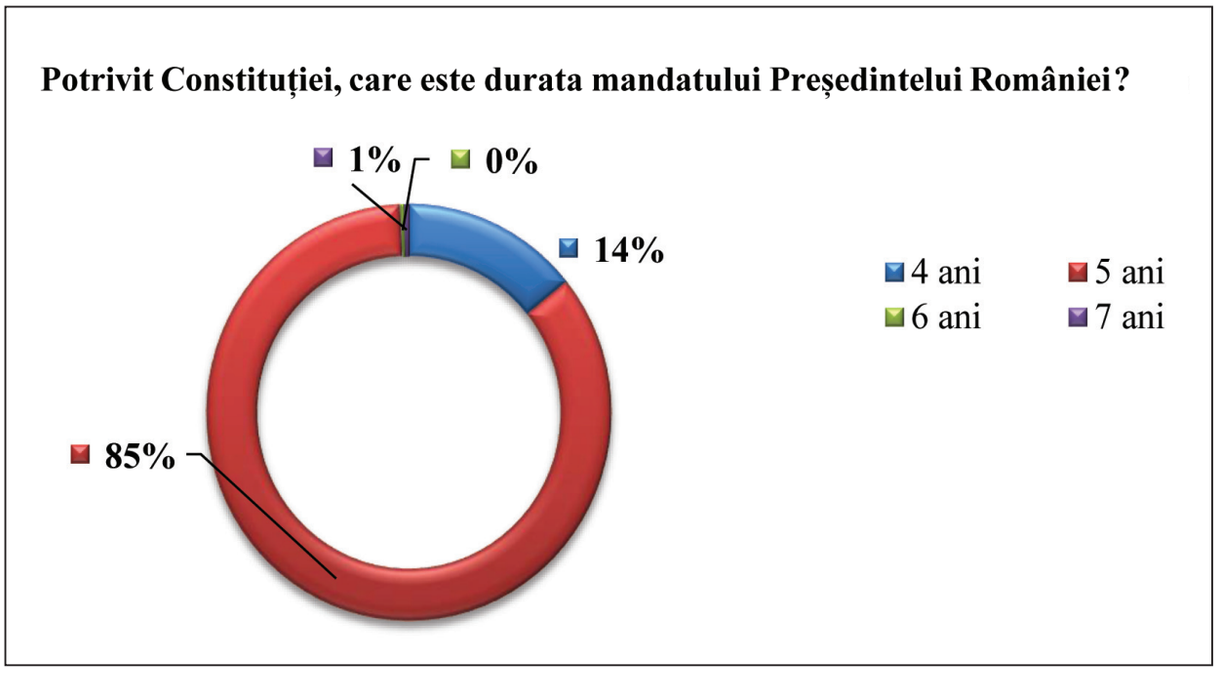

A doua întrebare a înregistrat o distribuție mult mai omogenă a răspunsurilor, chiar dacă varianta corectă (Parlamentul) a adunat cele mai multe nominalizări, peste 46% din total. Trebuie subliniat faptul că variantele eronate de răspuns au cumulat 54%, respectiv „Guvernul” – 21%, „Președinția” – aproape 13% și „Curtea Constituțională” – 20%. Un astfel de rezultat poate reprezenta un indiciu pentru necesitatea desfășurării unor campanii de informare în rândul tinerilor, având ca obiectiv clarificarea și fixarea unor noțiuni de bază cum sunt cele incluse în studiu.

Atingerea obiectivului privind o implicare din ce în ce mai puternică a tinerilor în viața socială și politică depinde într-o mare măsură de modul în care aceștia percep funcționarea democratică a instituțiilor țării.

Prin intermediul întrebării numărul trei s-a dorit înregistrarea opiniei tinerilor despre corectitudinea alegerilor desfășurate în România și percepția asupra interesului reprezentanților aleși pentru rezolvarea problemelor cetățenilor. În acest scop au fost utilizate trei afirmații, respondenții urmând să-și exprime acordul sau dezacordul cu ajutorul unei scale Likert în patru trepte.

Afirmația referitoare la libertatea alegerilor a polarizat cel mai mare număr de răspunsuri favorabile, peste 95% dintre participanții la studiu fiind de acord în mare sau într-o oarecare măsură că în România cetățenii pot vota cu orice candidat doresc. Nivelul de acord scade în cazul afirmației privind corectitudinea votului, dar se păstrează la o valoare ridicată, aproape 73% dintre respondenți considerând în mare sau într-o oarecare măsură că rezultatul alegerilor este decis de votul cetățenilor. Este foarte importantă aprecierea acestor rezultate la adevărata valoare, credibilitatea alegerilor fiind un indicator esențial în evaluarea nivelului de democrație atins de o țară.

Potrivit Constituției, care este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării?

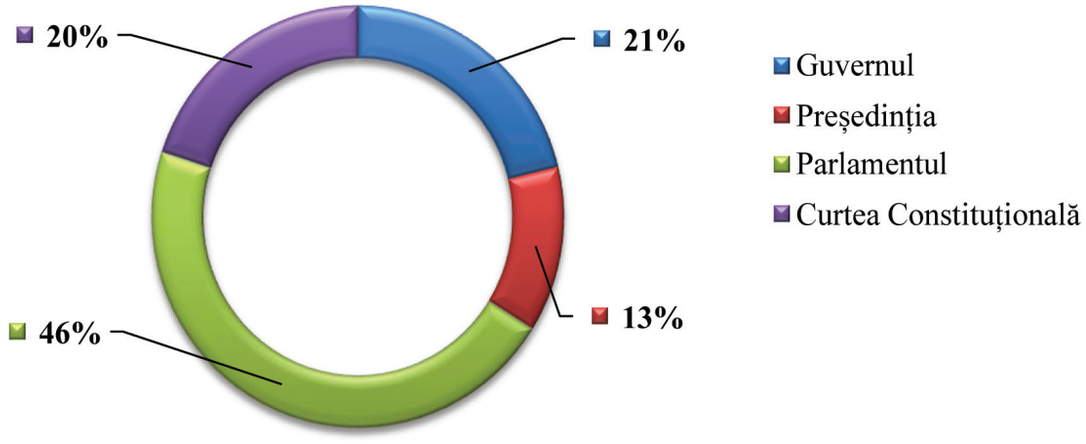

În general, alegerile din România sunt libere, adică orice cetățean poate vota cu orice candidat dorește. - nivel de acord cu afirmația -

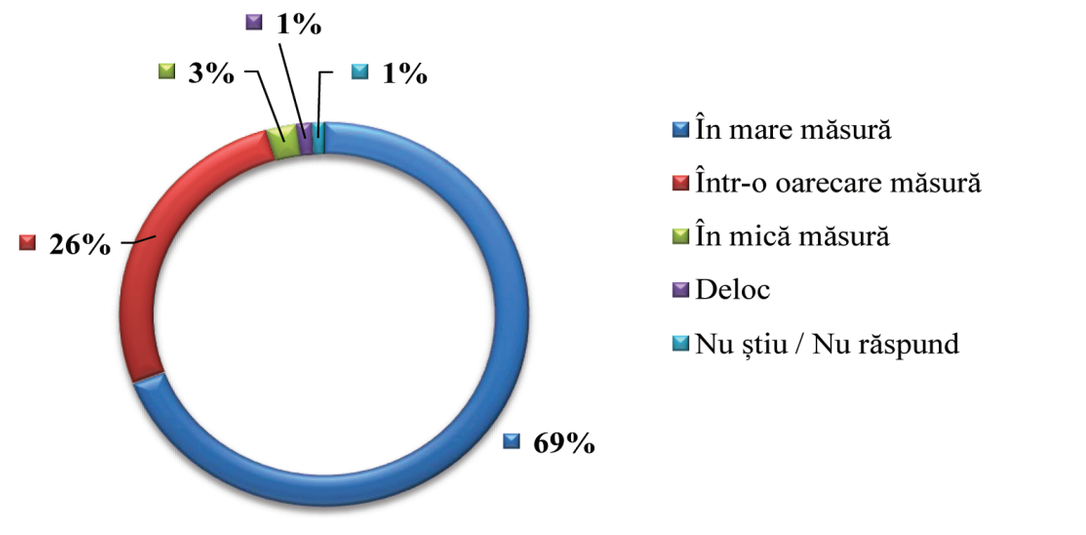

În general, alegerile din România sunt corecte, adică rezultatul este decis de votul cetățenilor.
- nivel de acord cu afirmația -

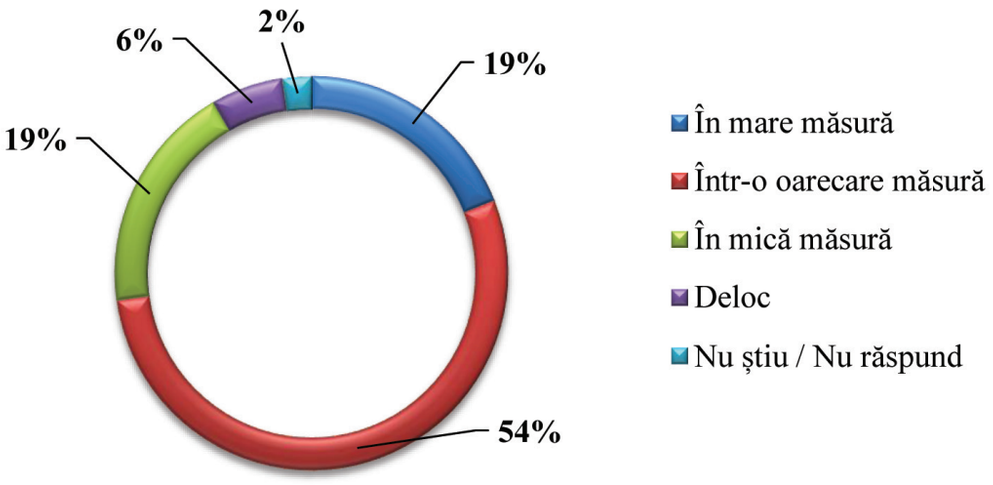

De asemenea, trebuie notat faptul că prezența redusă la urne în rândul tinerilor nu are drept cauză semnificativă neîncrederea acestora în modul în care se organizează și desfășoară procesele electorale. O explicație mult mai bună pentru valorile ridicate ale absenteismului în rândul tinerilor poate fi desprinsă din a treia afirmație inclusă în studiu, aproape 65% dintre respondenți considerând în mică măsură sau deloc că reprezentanții aleși sunt interesați de rezolvarea problemelor cetățenilor. Cu alte cuvinte, percepția participanților la studiu este că România nu are o dificultate cu integritatea alegerilor, în timp ce pentru clasa politică există suficient loc de îmbunătățire a metodelor de selecție a candidaților propuși.

Întrebarea numărul patru, referitoare la vârsta minimă la care ar trebui acordat dreptul de vot în România, a fost inclusă în contextul unei dezbateri publice active privind o eventuală reducere a vârstei de la care tinerii ar putea să-și exercite drepturile electorale.

În general, reprezentanții aleși sunt interesați de rezolvarea problemelor cetățenilor.
- nivel de acord cu afirmația -

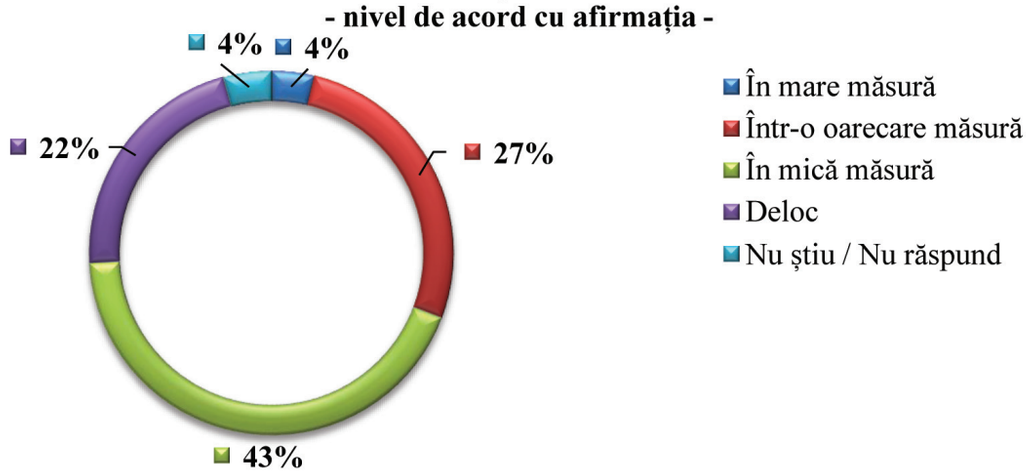

Rezultatele obținute arată că peste 78% dintre respondenți sunt de părere că ar trebui păstrat pragul actual de 18 ani, în timp ce aproximativ 14% se declară de acord cu creșterea vârstei minime la 20 sau 21 de ani, doar 5% susținând varianta reducerii vârstei legale pentru vot la 16 ani. Sunt răspunsuri care, deși trebuie privite cu rezerve științifice legate de caracteristicile și reprezentativitatea eșantionului, ridică semne de întrebare legitime referitoare la oportunitatea și relevanța unei dezbateri privind reducerea vârstei legale de vot, în contextul în care tinerii nu par foarte interesați de acest subiect.

Următoarea întrebare inclusă în studiu a făcut referire la gradul de familiarizare al respondenților cu activitatea desfășurată de Autoritatea Electorală Permanentă. Analizarea răspunsurilor oferite este deosebit de importantă pentru stabilirea proiectelor și priorităților viitoare, deoarece gradul de vizibilitate și credibilitate al Autorității Electorale Permanente este esențial pentru asigurarea transmiterii unor mesaje eficiente în perioadele electorale. Succesul campaniilor de informare realizate în timpul alegerilor depinde în măsuri aproximativ egale atât de calitatea materialelor, cât și de recunoașterea de către publicul-țintă a emiten-

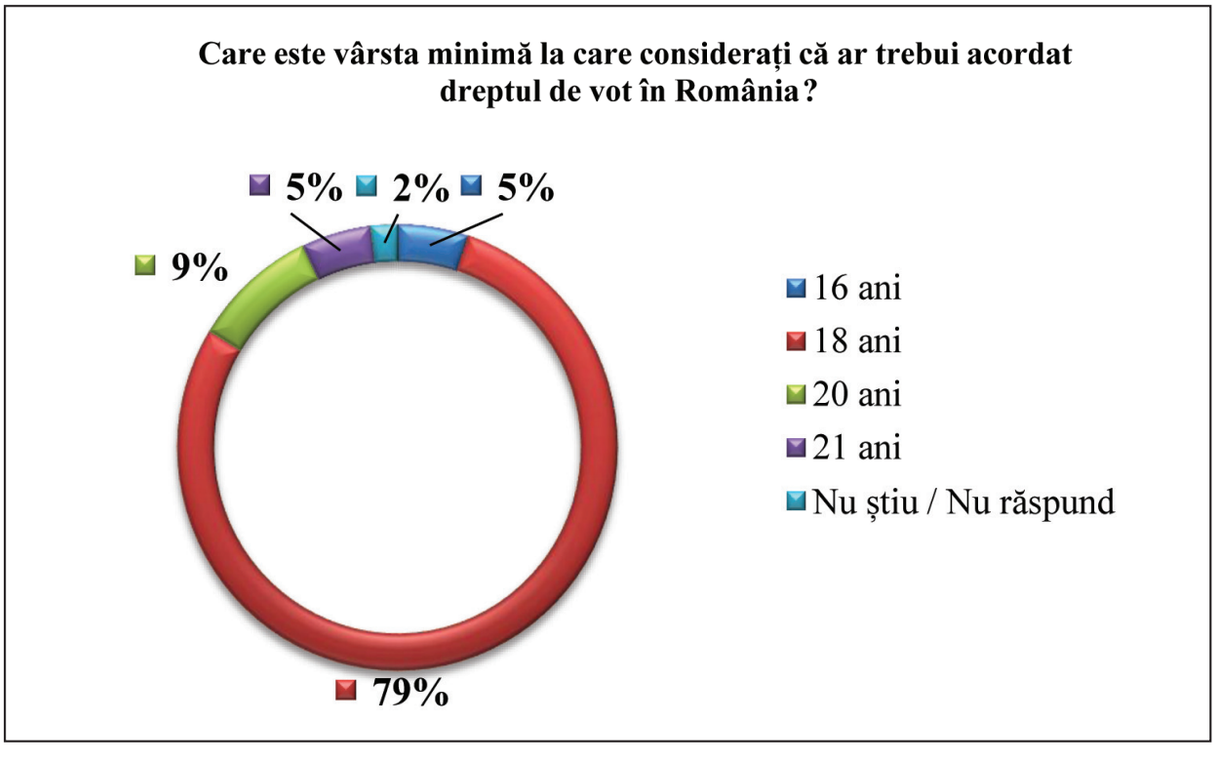

tului respectivului mesaj. Astfel, se observă o îmbunătățire comparativ cu situația înregistrată în anul 2011, concretizată printr-o creștere de la 25% la 40% a numărului respondenților care afirmă că sunt familiarizați într-o oarecare sau în mare măsură cu activitatea Autorității Electorale Permanente. În același timp, peste 37% dintre participanții la studiu cunosc în mică măsură activitatea AEP, iar 23% nu sunt familiarizați deloc cu activitatea Autorității. Constatarea creșterii gradului de recunoaștere a instituției în percepția tinerilor se completează imediat cu nevoia evidentă de intensificare a eforturilor depuse pentru îmbunătățirea vizibilității acesteia.

Așa cum rezultă din analiza răspunsurilor oferite la ultima întrebare inclusă în chestionar, ponderea tinerilor care declară că ar participa la vot în eventualitatea organizării unor alegeri se menține la valori foarte ridicate (aproximativ 73%), în creștere comparativ cu cea de 58% la studiul realizat de Autoritatea Electorală Permanentă în anul 2011.

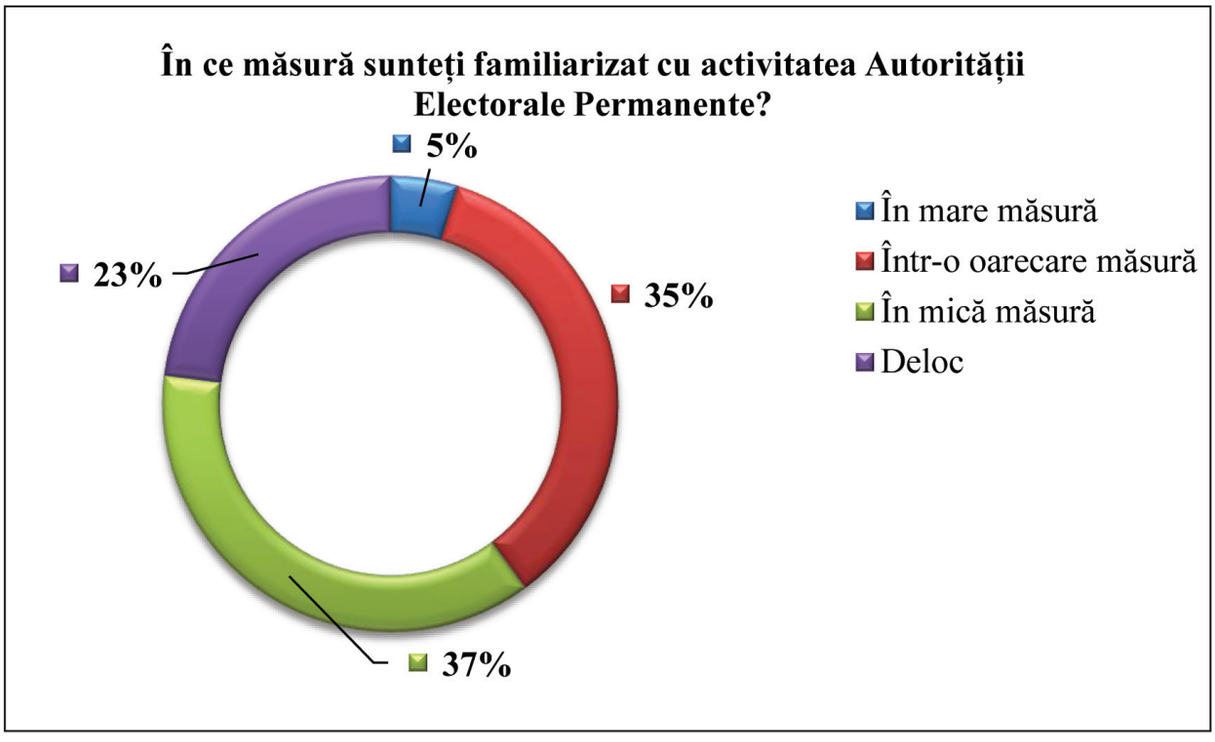

Doar 12% dintre respondenți au afirmat că nu intenționează să-și exercite dreptul de vot, în timp ce 15% sunt nehotărâți sau nu au dorit să răspundă. Așa cum s-a observat și cu ocazia altor cercetări, tinerii sunt mult mai interesați de prezența la urne comparativ cu orice alt aspect al vieții politice din România. Această stare de fapt poate fi analizată din două perspective diferite. În primul rând, constatarea pozitivă ar fi că tinerii se declară foarte interesați să participe la procesele electorale, o posibilă explicație fiind dorința de a arăta că și opinia lor contează, un obiectiv care se manifestă în toate domeniile la aceste vârste. De asemenea, nu trebuie ignorat nici potențialul de mobilizare al rețelelor de socializare, capacitate demonstrată deja într-o măsură mai mică sau mai mare cu ocazia evenimentelor electorale desfășurate în anul 2014. În contextul în care tinerii se declară foarte puțin interesați de viața politică din România și de orice subiect care are legătură cu aceasta, rezultă o dorință de a vota fără a avea suficiente informații în această privință. Se impune astfel necesitatea implicării mai active a Autorității Electorale Permanente nu doar în campanii de mobilizare la urne, ci și în acțiuni de educare și informare electorală a cetățenilor.

Concluzii

În vederea realizării în continuare de către Autoritatea Electorală Permanentă a unor programe și campanii de informare eficiente în domeniul său de activitate, este necesară colectarea periodică de date din cadrul grupurilor-țintă alese, în cazul de față tineri cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani. Prezentul studiu a avut drept obiective principale măsurarea nivelului cunoștințelor de bază privind organizarea democratică a țării și înregistrarea percepțiilor și opiniilor tinerilor asupra unor teme referitoare la desfășurarea proceselor electorale din România. În urma analizării răspunsurilor oferite de participanții la studiu a rezultat un set de informații utile atât pentru formarea unei imagini concludente referitoare la temele abordate, cât și pentru conceperea unui viitor proiect de cercetare care să folosească și să dezvolte datele colectate acum.

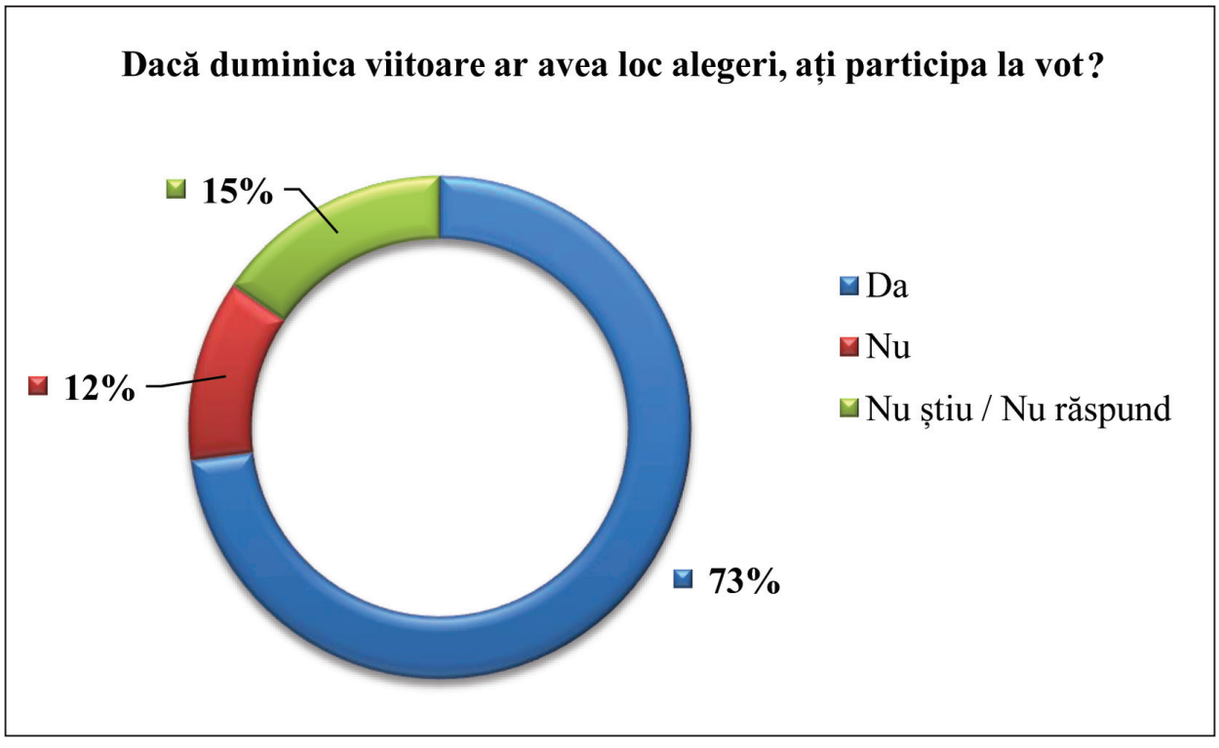

Rezultatele statistice obținute la întrebările care au testat cunoștințele de bază ale respondenților privind organizarea democratică a țării trebuie să determine continuarea includerii unor astfel de teme în studiile viitoare, deoarece participarea la procesele electorale trebuie să se facă în cunoștință de cauză, beneficiind de cât mai multe informații în domeniu. De asemenea, înregistrarea percepției tinerilor asupra corectitudinii alegerilor organizate în România și asupra interesului reprezentanților aleși pentru rezolvarea problemelor cetățenilor este necesară pentru evaluarea corectă a nivelului atins de democrația din țara noastră. Chiar dacă este vorba despre percepții, nu despre date oficiale cuantificate în mod științific, credibilitatea proceselor electorale și opinia despre activitatea reprezentanților aleși reprezintă două componente de bază în explicarea unor fenomene precum absenteismul la urne.

În cadrul acestui studiu au fost obținute rezultate interesante, chiar surprinzătoare, în cazul întrebărilor legate de vârsta minimă la care ar trebui acordat dreptul de vot și participarea la urne în eventualitatea organizării unor alegeri. În ambele situații au fost înregistrate rezultate clare, peste 70% dintre respondenți afirmând atât că vârsta de 18 ani este cea mai potrivită ca limită pentru acordarea dreptului de vot, cât și că intenționează să voteze în cazul unor eventuale alegeri.

Anexă (Chestionarul utilizat)

1. Potrivit Constituției, care este durata mandatului Președintelui României?
   1. 4 ani
   2. 5 ani
   3. 6 ani
   4. 7 ani

2. Potrivit Constituției, care este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării?
   1. Guvernul
   2. Președinția
   3. Parlamentul
   4. Curtea Constituțională

3. În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații?

Afirmația	1. În mare măsură	2. Într-o oarecare măsură	3. În mică măsură	4. Deloc	8. Nu știu / Nu răspund
În general, alegerile din România sunt libere, adică orice cetățean poate vota cu orice candidat dorește.					
În general, alegerile din România sunt corecte, adică rezultatul este decis de votul cetățenilor.					
În general, reprezentanții aleși sunt interesați de rezolvarea problemelor cetățenilor.					

4. Care este vârsta minimă la care considerați că ar trebui acordat dreptul de vot în România?
   1. 16 ani
   2. 18 ani
   3. 20 de ani
   4. 21 de ani
   8. Nu știu
   9. Nu răspund

5. În ce măsură sunteți familiarizat cu activitatea Autorității Electorale Permanente?
   1. În mare măsură
   2. Într-o oarecare măsură
   3. În mică măsură
   4. Deloc

6. Dacă duminica viitoare ar avea loc alegeri, aţi participa la vot?
   1. Da
   2. Nu
   8. Nu ştiu
   9. Nu răspund

În final vă rugăm să ne oferiţi câteva date despre dumneavoastră, pentru o mai bună clasificare a răspunsurilor:

Vârsta în ani împliniţi: ... ani

Mediul de rezidenţă: 1. Rural 2. Urban

Genul: 1. Masculin 2. Feminin

AVANTAJELE IMPLEMENTĂRII ŞI CERTIFICĂRII UNUI SISTEM DE MANAGEMENT AL CALITĂŢII LA NIVELUL ÎNTREGULUI PROCES ELECTORAL

Dr. ing. Georgeta BUCŞAN

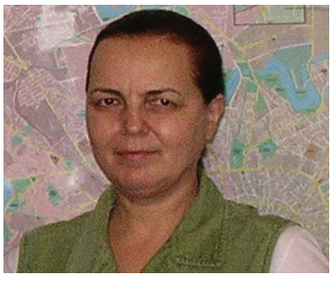

1. Managementul calității, ca parte componentă a managementului unei organizații

Managementul poate fi definit ca *„ansamblul tehnicilor de organizare şi administrare, de previzionare şi modernizare a structurilor organizaţionale, acceptând noile provocări privind competitivitatea, reglementările, exigenţele sociale, nevoile multiple ale utilizatorilor, restricţiile cu privire la mijloace”*[1].

Pe de altă parte, managementul public reprezintă *„ansamblul proceselor și relațiilor de management, bine determinate, existente între componente ale sistemului administrativ, prin care, în regim de putere publică, se aduc la îndeplinire legile și/sau se planifică, organizează, coordonează, gestionează și controlează activitățile implicate în realizarea serviciilor care satisfac interesul public”*[2].

Managementul public are șapte funcții[3], și anume: planificarea, organizarea, asigurarea resurselor umane, conducerea, coordonarea, raportarea și bugetarea.

Potrivit *SR EN ISO 9000:2006 – Sisteme de management al calităţii. Principii*

[1] Lucica Matei, *Management public*, București, Ed. Economică, 2001.

[2] Armenia Androniceanu, *Management public*, Biblioteca online ASE, http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=10&idb=

[3] a) *Planificarea* constă în stabilirea obiectivelor, metodelor și tehnicilor corespunzătoare, precum și a modalităților de acțiune necesare;
b) *Organizarea* constă în determinarea unei configurații a structurii organizatorice, dar și a proceselor de muncă implicate pentru realizarea obiectivelor previzionate;
c) *Asigurarea resurselor umane* constă în recrutarea și selectarea personalului corespunzător pentru desfășurarea activităților din instituția publică;
d) *Conducerea* constă în urmărirea modului de desfășurare a activităților prin care se realizează repartizarea resurselor;
e) *Coordonarea* constă în integrarea activităților specifice desfășurate de instituții publice cu alte activități desfășurate de instituții din structura guvernului;
f) *Raportarea* constă în urmărirea și comunicarea rezultatelor obținute în cadrul organizației;
g) *Bugetarea* constă în desfășurarea activităților cu caracter fiscal și financiar necesare asigurării suportului economic corespunzător implementării programelor, furnizării serviciilor și desfășurării activităților în instituția publică.

fundamentale şi vocabular[4], managementul înseamnă *„activităţi coordonate pentru a orienta şi controla o organizaţie”*.

Managementul se aplică atât în organizaţii cu scop lucrativ, cât şi în instituţii fără scop lucrativ, servicii publice etc. Acesta presupune ca finalităţile acţiunii vizate să fi fost bine delimitate şi acceptate. Deci, el este o metodă şi un stil de acţiune, care ne învaţă nu ce trebuie făcut, ci cum să facem mai bine ceea ce vrem să facem.

Managementul implică mobilitate, flexibilitate, deschidere, dinamism în cadrul unei organizaţii. Componentele de bază ale unei organizaţii sunt grupate astfel: *„scopul (misiunea, politici şi strategii ale organizaţiei), oamenii (cunoştinţe, capacităţi, competenţe), tehnologia (procesarea informaţiilor, echipamente birou), structura (corporatistă, operaţiunile, rolurile), cultura (valorile organizaţiei, stilul de conducere), mediul extern (factori sociali, politici, tehnologici, economici, juridici etc.)”*[5]. Aceste componente există într-o relaţie de interdependenţă, astfel încât schimbarea la nivelul uneia are repercusiuni asupra celorlalte.

Managementul este nu numai un câmp de aplicare a ştiinţei, dar şi un obiect de cercetare ştiinţifică. Pe de-o parte, admitem ipotezele asupra relaţiilor dintre cauză şi efect care provin din mecanismele socioeconomice, definim, evaluăm şi cuantificăm, măsurăm efectele acţiunii, corectăm deci instrumentăm *„cercetarea opţională”*, iar pe de altă parte, ca obiect de cercetare ştiinţifică, managementul are teoreticienii săi: matematicieni, statisticieni, informaticieni, sociologi etc. O ştiinţă importantă întâlnită în management este aceea a informaţiei, comunicării şi a sistemelor. Înţelegând organizaţia ca o reţea complexă de celule active, interconectate, care face schimbul continuu de informaţii şi situând în centrul organizaţiei factorul uman, teoria informaţiei facilitează existenţa celorlalte ştiinţe sociale, psihologia, sociologia în management.

Sarcina organizaţiei publice este să creeze eficienţă, eficacitate şi valoare adăugată, să fie performantă. Din punct de vedere etimologic, conceptul de *performanţă* este asociat cu verbul *„a realiza”*, *„a îndeplini”* o misiune şi a obţine rezultate. Ce înseamnă un rezultat bun pentru o organizaţie publică? Răspunsul este complex, nu există un sistem de evaluare capabil să evidenţieze bilanţul performanţei în organizaţiile publice, singura modalitate fiind studierea conformităţii legale şi regulamentare.

2. Sistemul de management al calităţii

Noţiunea de sistem de management al calităţii este definită de Organizaţia Internaţională de Standardizare ca fiind *„un ansamblu de elemente corelate sau în interacţiune prin care se orientează şi se controlează o organizaţie în ceea ce priveşte calitatea”*[6].

Nicolae Drăgulănescu defineşte sistemul de management al calităţii ca fiind un *„sistem de management prin care se orientează şi se controlează o organizaţie în ceea ce priveşte calitatea”*[7].

Scopul esenţial al sistemului de management al calităţii este:

---

[4] Conform SR EN ISO 9000:2006, sunt aplicabile următoarele definiţii: **Managementul calităţii**: activităţi coordonate pentru a orienta şi a controla o *organizaţie* în ceea ce priveşte *calitatea*; în general orientarea şi controlul referitoare la calitate includ stabilirea *politicii referitoare la calitate* şi a *obiectivelor calităţii*, *planificarea calităţii, controlul calităţii, asigurarea calităţii* şi *îmbunătăţirea calităţii;* **Planificarea calităţii**: parte a managementului calităţii concentrată pe stabilirea obiectivelor calităţii şi care specifică procesele operaţionale necesare şi resursele aferente pentru a îndeplini obiectivele calităţii; **Controlul calităţii**: parte a managementului calităţii, concentrată pe îndeplinirea cerinţelor referitoare la calitate; **Asigurarea calităţii**: parte a managementului calităţii, concentrată pe furnizarea încrederii că cerinţele referitoare la calitate vor fi îndeplinite; **Îmbunătăţirea calităţii**: parte a managementului calităţii, concentrată pe creşterea abilităţii de a îndeplini cerinţele referitoare la calitate.

[5] Lucica Matei, *Management public*, ediţia a II-a revizuită şi adăugită, Bucureşti, Ed. Economică, 2006, p. 241.

[6] SR EN ISO 9000:2006. *Sisteme de management al calităţii. Principii fundamentale şi vocabular.*

[7] Nicolae Drăgulănescu, *Managementul calităţii serviciilor*, Bucureşti, Ed. Agir, 2003, p. 63.

– obținerea satisfacției clientului prin orientarea asupra eficienței, a eliminării defectelor, prevenind neconformitățile, adoptând măsuri de îmbunătățire în mod continuu;

– prezentarea capabilității organizației de a realiza în mod sistematic produse și servicii la specificațiile cerute.

Obiectivele referitoare la domeniul calității trebuie să fie generale, concrete și specifice și pot fi cu privire la[8]:

– creșterea satisfacției clienților;

– creșterea satisfacției angajaților;

– îmbunătățirea proceselor organizației.

Implementarea unui sistem de management al calității oferă siguranța că la fiecare proces realizat sunt utilizate și aplicate aceleași metode și informații.

Sistemul de management al calității trebuie integrat în fiecare domeniu de activitate al fiecărei organizații, acesta fiind numit chiar un adevărat *„vehicul”* pentru schimbare[9].

O organizație realizează o calitate bună prin funcționarea acesteia atunci când așteptările celor interesați sunt atinse. Sistemul de management al calității (SMC) reprezintă o structură organizațională în care sunt descrise procese ale organizației, proceduri aferente, sunt prescrise responsabilități și competențe sau cerințe cu privire la resurse. Toate acestea înseamnă că într-un sistem de management al calității sunt incluse cerințele și activitățile necesare pentru îndeplinirea obiectivelor organizației referitoare la calitate.

Pentru a asigura desfăşurarea, în mod eficace, conform cerinţelor stabilite, a unui proces atât de complex cum este cel de *organizare a proceselor electorale*, este foarte utilă implementarea unui sistem de management al calităţii.

Sistemul de management al calităţii este un mod de organizare pe care conducerea unei entităţi (instituţie, societate comercială) îl propune angajaţilor săi, punând în centrul atenţiei satisfacerea cerinţelor clienţilor prin nivelul de calitate a produselor/serviciilor oferite.

Principiile care stau la baza managementului calităţii, aşa cum se precizează în ediţia[10] în curs de apariţie a standardului ISO 9001, care va intra în vigoare spre sfârşitul anului 2015, sunt următoarele:

a) orientarea către client;
b) leadershipul;
c) implicarea personalului;
d) abordarea procesuală;
e) îmbunătăţirea;
f) luarea fundamentată a deciziilor;
g) relaţia de management.

3. Implementarea unui sistem de management al calităţii aplicabil întregului proces electoral

Revenind la principiile managementului calităţii, prin respectarea cărora se ajunge la un sistem de management al calităţii funcţional, este util să se facă unele precizări privind abordarea acestora în cadrul procesului electoral. În acest moment intervine, ca sprijin pentru înţelegerea conceptelor, un alt standard elaborat de Organizaţia Internaţională de Standardizare: ISO/TS 17582:2014 – *Sisteme de management al calităţii. Cerinţe specifice pentru aplicarea ISO 9001:2008 pentru organizaţiile electorale la toate nivelurile de guvernare*.

[8] A. C. Paraschivescu, *Managementul calității*, ediția a II-a, Iași, Ed. Tehnopress, 2008, p. 90 – 91.

[9] Cecilia Pop (2002), *Noi abordări referitoare la managementul calității anilor 2000*, Buletin științific 6(2), Iași, Ed. Fundației „Gh. Zane”, 2002, p. 63.

[10] Familia de standarde ISO 9000 a fost elaborată în anul 1987 de către *Organizaţia Internaţională pentru Standardizare – ISO*, privind implementarea şi certificarea sistemelor de management al calităţii, standardul ISO 9001 fiind cel care prezenta cerinţele pentru implementarea şi certificarea acestor sisteme. Ulterior, familia de standarde ISO 9000 a cunoscut mai multe revizii dintre care prima în anul 1994, în anul 2000 (revizie în care s-a pus accentul pe abordarea procesuală în cadrul organizaţiei şi pe îmbunătăţirea continuă a calităţii produselor/serviciilor oferite, având drept scop creşterea satisfacţiei clienţilor), în anul 2008 (care nu a introdus modificări de fond faţă de versiunea din anul 2000; acesta se află în vigoare în acest moment sub denumirea: ISO 9001:2008 – *Sisteme de management al calităţii. Cerinţe*).

Abordarea primului principiu al managementului calităţii, *orientarea către client*, conduce la o întrebare firească: *„Cine este clientul procesului numit organizarea proceselor electorale?”*

În conformitate cu standardul ISO/TS 17582:2014, clientul este persoana sau organizaţia care primeşte un serviciu electoral. Prin urmare, în cadrul procesului electoral clienţii includ votanţi, organizaţii politice, candidaţi şi alte persoane sau organizaţii care primesc servicii electorale de la organismul electoral. Prin demararea implementării unui sistem de management al calităţii se pun în mişcare principiile managementului calităţii legate de *leadership* şi de *implicarea personalului* în jurul conceptului de calitate.

Abordarea procesuală, aşa cum este privită în cadrul unui sistem de management al calităţii, va conduce la elaborarea unui document sintetic care să reprezinte schematic, dar complet, derularea procesului numit *organizarea proceselor electorale*, cu evidenţierea tuturor elementelor care contribuie la gestionarea corespunzătoare a acestuia. În cadrul unei astfel de reprezentări schematice a procesului numit *organizarea proceselor electorale* se vor evidenţia toate raporturile, legăturile existente între direcţiile din cadrul *Autorităţii Electorale Permanente*, dar şi între aceasta şi celelalte instituţii participante la procesul de organizare şi desfăşurare a alegerilor (Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe, Institutul Naţional de Statistică, Serviciul de Telecomunicaţii Speciale). Este firesc ca, având un document sintetic al funcţionării procesului numit *organizarea proceselor electorale*, orice analiză a cauzelor care au condus la disfuncţionalităţi la nivelul interfeţei dintre participanţii la proces devine mult mai concludentă.

În cadrul acestei analize se vor aplica principiile managementului calităţii: *îmbunătăţire*, *luarea fundamentată a deciziilor* şi *relaţia de management* şi, astfel, se vor elimina cauzele disfuncţionalităţilor.

Avantajele implementării unui sistem de management al calităţii conform cerinţelor standardului ISO 9001 în cadrul unei organizaţii sunt următoarele:

a) coordonarea şi conducerea proceselor din organizaţie într-un mod planificat şi sistematic, în conformitate cu principiile managementului calităţii;

b) crearea de instrumente şi mijloace de raportare a abaterilor de la cerinţele de calitate, definite la nivel de proces;

c) crearea cadrului pentru îmbunătăţirea continuă a proceselor interne şi la nivelul interfeţelor cu alte procese interne, cât şi cu cele din afara organizaţiei;

d) asigurarea transparenţei şi eficienţei proceselor interne;

e) îmbunătăţirea performanţei serviciilor oferite clienţilor;

f) adaptarea activă şi sistematică la modificările legislative aplicabile;

g) accentuarea mai puternică a orientării către client;

h) claritate în criteriile de apreciere a sistemului de management al calităţii;

i) obiective concrete derivate din politica privind calitatea la toate nivelurile relevante şi urmărirea transpunerii obiectivelor;

j) dovezi ale eficienţei instruirilor;

k) evaluarea sistematică a mărimilor de referinţă ale sistemului de management al calităţii, cum ar fi de exemplu satisfacerea clienţilor;

l) îmbunătăţirea continuă;

m) punerea de acord a tuturor cerinţelor.

Avantajele certificării unui sistem de management al calităţii, în conformitate cu cerinţele standardului ISO 9001, sunt următoarele:

a) *îmbunătăţirea imaginii organizaţiei, prin confirmarea faptului că aceasta funcţionează pe baza unui sistem de management al calităţii recunoscut oficial;*

b) *creşterea satisfacţiei clienţilor, prin îndeplinirea cerinţelor acestora şi câştigarea încrederii;*

c) *apartenenţa la o reţea de parteneri dinamici care folosesc acelaşi limbaj, cel al calităţii.*

Standardul ISO/TS 17582:2014 se poate utiliza, alături de standardul ISO 9001, pentru implementarea unui sistem de management al calităţii aplicabil procesului electoral.

La fel ca în cazul tuturor documentelor emise de *Organizaţia Internaţională pentru Standardizare*, ISO/TS 17582 reprezintă un mecanism voluntar şi este destinat organismelor electorale, principalul obiectiv fiind acela de a crea încredere în procesul electoral, printr-o transparenţă crescută, prin planificare şi eficienţă. ISO/TS 17582 promovează cerinţe specifice pentru organizarea, eficientizarea şi gestionarea fiecărui aspect al ciclului electoral.

Proiectarea şi implementarea unui sistem de management al calităţii se poate rezuma astfel:

✓ **Spune ce faci!** (în Manualul Calităţii);

✓ **Fă ceea ce spui!** (în Procedurile Sistemului de Management al Calităţii);

✓ **Dovedeşte că faci astfel!** (pe baza Auditurilor Interne şi Externe)

Prin aplicarea cerinţelor standardelor ISO 9001 şi ISO/TS 17582 în cadrul unui organism electoral se declară public un angajament pentru procese electorale transparente, crescând, în consecinţă, încrederea publică în serviciile electorale. Sistemul de management al calităţii asigură stabilitatea calităţii serviciilor electorale la nivelul specificat şi creează condiţiile de îmbunătăţire a acestora.

Despre autor:

Georgeta BUCŞAN este absolventă a Facultăţii de Inginerie Mecanică din Universitatea Politehnica Bucureşti, secţia mecanică fină, **doctor inginer**. Actualmente este director al firmei de consultanţă în management **Micron TQM**, auditor **SRAC** (Societatea Română pentru Asigurarea Calităţii), **DGQ** (Societatea Germană pentru Calitate) şi EOQ (Organizaţia Europeană pentru Calitate). Începând cu anul 1999 a proiectat şi implementat sisteme de management în aproape 1 000 de organizaţii (societăţi comerciale şi instituţii publice). Este Preşedinte al Fundaţiei „Prof. Coman" şi autor al cărţilor **Manager-in-derivă.ro**, Editura Paralela 45, 2010 şi **Manualul calităţii pentru familia mea**, Editura Paralela 45, 2011.

Bibliografie:

- SR EN ISO 9000:2006 – Sisteme de management al calităţii. Principii fundamentale şi vocabular
- SR EN ISO 9001:2008 – Sisteme de management al calităţii. Cerinţe
- ISO/TS 17582:2014(E) – Sisteme de management al calităţii. Cerinţe specifice pentru aplicarea ISO 9001:2008 pentru organizaţiile electorale la toate nivelurile de guvernare
- ISO/DIS 9001 – Quality management systems. Requirements
- Drăgulănescu, N., *Managementul calităţii serviciilor*, Bucureşti, Ed. Agir, 2003
- Paraschivescu, A. C., *Managementul calităţii*, ediţia a II-a, Iaşi, Ed. Tehnopress, 2008
- Pop, Cecilia, *Noi abordări referitoare la managementul calităţii anilor 2000*, Buletin ştiinţific 6(2), Iaşi, Ed. Fundaţiei „Gh. Zane", 2002

RECENZII EVENIMENTE

EVENTS REVIEW

BRIDGE TRAIN THE FACILITATORS WORKSHOP ORGANIZED FOR THE ELECTORAL OFFICIALS FROM THE PERMANENT ELECTORAL AUTHORITY

The first BRIDGE "Train the Facilitators" workshop (TtF) in Romania was conducted between the 15th and 24th of May 2015 with the financial support of UNDP Romania through the project "Support to the Permanent Electoral Authority (PEA) and local public administration in Romania to implement best practices in electoral processes management". The course was organized for the electoral officials from the Permanent Electoral Authority and held in English.

BRIDGE is a modular professional development program with a particular focus on elections. It is the most comprehensive curriculum and workshop package for elections in the world and is designed to be used as a tool for capacity development. The BRIDGE methodology encourages participation and recognizes that participants have valuable knowledge and experience to share. The BRIDGE activity based workshops use an activity based approach that maximizes retention of knowledge and

skills learned in a workshop. In addition, the workshops are designed to promote or reinforce professional confidence, ethics, understanding of principles of best electoral practice, and access to networks of peers. The workshop "Train the Facilitators" is designed specifically to train BRIDGE facilitators.

Given the knowledge and experience capital accumulated by Romania in its transition period in the field of electoral management and given the commitment of the PEA to engage with partners in experience sharing exercises, it was important for the staff of the PEA to further consolidate their capacities to implement electoral assistance programs and projects, complementing their technical knowledge with a firm grasp of training techniques and presentation skills. In this context, the organization of a first TtF addressed to representatives of the PEA was

an important step towards a more substantial electoral assistance engagement of Romania, especially since there is only one BRIDGE accredited trainer in Romania.

The TtF was facilitated by PhD Doina Bordeianu, Accrediting BRIDGE Facilitator, and Sara Staino, Workshop BRIDGE Facilitator. In total, 16 participants (8 male and 8 female) took part in the training. All of them are currently working at the Permanent Electoral Authority of Romania in different positions, including the Bucharest-Ilfov branch of the PEA.

During the ten days of workshop, participants were exposed to the various facilitation techniques adapted to different learning styles. For the paired presentations there were chosen activities/topics from 8 BRIDGE modules.

Evaluation of participants' performance was provided verbally after each session presented. Participants were evaluated by their peers and facilitators for both their individual work and teamwork. The workshop facilitators evaluated each participant in individual interviews to provide feedback from the facilitators about his/her performance during the training.

Final participant evaluations of the seminar showed the workshop was a success. It was characterized as interesting, intensive, active, relevant, important and useful. Most of participants said that the workshop met their expectations and improved their training skills and capacities as facilitators. All participants highly appreciated how the workshop was organized.

Some of the participants' feedback: *"My experience in BRIDGE was interesting, helpful, interactive, funny and challenging"* (Cătălina, 36 years); *"BRIDGE helped me to overcome my personal limits and taught me new learning techniques"* (Vlad, 23 years); *"After BRIDGE, I realized the trainings that I was used to were actually boring for participants"* (Mircea, 31 years); *"BRIDGE methodology is important not just for learning, but also for further developing the career and even for improving certain aspects of participants' personality"* (Andrada-Maria, 30 years).

For more information about the BRIDGE Program and the BRIDGE modules you can refer to: http://www.bridge-project.org/

CALL FOR PAPERS
ELECTORAL EXPERT REVIEW

The Electoral Expert Review, published by the Permanent Electoral Authority, invites stakeholders and those interested to contribute in publishing scientific articles related to the electoral field and to areas such as: human rights, political science, legal and administrative domain. Regarding the next edition of the Electoral Expert Review, the editorial board welcomes articles with interdisciplinary character that have not been or are not published in other journals, reviews or scientific symposium volumes.

The authors may submit proposals for articles directly to the following address: expert.electoral@roaep.ro

The Electoral Expert Review is a quarterly publication of studies, researches and analyses related to the elections field. The editorial project Electoral Expert Review appears in a European context in which articles and scientific research aimed at various aspects of national and European electoral processes are increasing in the last two decades, but it appears a small number of academic magazines and journals assemble them in a publication focused on the electoral field.

With an interdisciplinary and applied character, firstly the publication aims at a wide audience, this being ensured by distributing our journal to the Romanian Parliament, the Government and other institutions from the central and local government, to the most important public libraries, universities, the media, other academic institutions and NGOs. Secondly, the Electoral Expert Review can be found in electronic format in Romanian; this will be completed by one translated into English, giving it an international character.

The last two issues of Electoral Expert Review will be published with the following general topics: **electoral reform, political financing, electoral system, voting methods, gender and elections, etc.** (deadline for submitting the articles: **31st of August 2015**).

Indications and text formatting requirements:

- ✓ Submitted articles may cover theoretical studies, case studies or researches that have not been published or submitted for other publications or part of the proceedings of scientific conferences. Submitted articles should be original.
- ✓ We recommend that submitted articles should be between 4,000 and 6,000 words in length (bibliography and footnotes included).
- ✓ Manuscripts must be accompanied by an abstract. The abstract must have between 100 and 150 words (Times New Roman, 12, italic). After each abstract the author must mention the keywords. We recommend that the articles submitted should be accompanied by a brief presentation of the author/authors (name, institutional or/and academic affiliation, brief research activity and published papers, e-mail address).
- ✓ The preferred working language of Electoral Expert Review is English.
- ✓ Main text of the manuscript: Times New Roman, 12, justified, 1.5 line spacing options. Page setup: A4 with 2.5 cm margins. Titles: Times New Roman, 14, bold. Subtitles: Times New Roman, 12, bold. Footnotes: Times New Roman, 10, justified.
- ✓ All figures, tables and photos must be clear and sharp. The tables should be numbered consecutively in Arabic numbers. The number and the title of each table should be written above it, using Times New Roman, 12, bold. The number and the title of each figure or photo should be written under it, using Times New Roman, 10, bold.
- ✓ Abbreviations and acronyms will be explained the first time they appear in the text.
- ✓ Quotations and references should be made using the Harvard or European system (only one of them will be used in the manuscript).
- ✓ Internet references should be quoted with the whole link and the date in which it was accessed.

For additional information you can contact us at: expert.electoral@roaep.ro

CALL FOR PAPERS
REVISTA „EXPERT ELECTORAL”

Revista „Expert Electoral”, editată de Autoritatea Electorală Permanentă, primeşte spre publicare articole ştiinţifice ce tratează teme din domeniul electoral, precum şi din domenii conexe, cum ar fi: drepturile omului, ştiinţe politice, ştiinţe juridice şi administrative, adică articole cu caracter interdisciplinar şi care nu au fost sau nu urmează a fi valorificate prin publicare în alte reviste sau volume ale unor simpozioane ştiinţifice.

Având în vedere necesitatea unei dezbateri publice reale pe tema îmbunătăţirii şi uniformizării legislaţiei electorale, intenționăm ca în următoarele numere ale publicației să abordăm subiecte precum: reforma electorală, finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale, sisteme electorale, metode de vot, gen și alegeri etc.

Autorii pot transmite propunerile de articole pentru nr. 3(11)/2015 al revistei Expert Electoral la adresa de e-mail: expert.electoral@roaep.ro.

Termen limită de comunicare a lucrărilor: 31 august 2015.

Revista „Expert electoral” este o publicaţie trimestrială de studii, cercetări şi analize cu tematică electorală. Autoritatea Electorală Permanentă a iniţiat editarea acestei reviste cu scopul de a crea o platformă de dezbatere a subiectelor referitoare la reglementarea şi administrarea proceselor electorale.

PORTALUL ELECTORAL WWW.ROAEP.RO

Autoritatea Electorală Permanentă a lansat în luna martie 2013 o nouă versiune a paginii sale de web www.roaep.ro.

Noul www.roaep.ro a fost gândit ca un portal electoral modern în spaţiul căruia publicul să găsească toate informaţiile privind procesele electorale, atât cele desfăşurate, cât şi cele în curs de desfăşurare sau care urmează să aibă loc.

Secţiunea LEGISLAŢIE ELECTORALĂ conţine actele normative în vigoare care guvernează procesele electorale, dar şi proiecte pentru îmbunătăţirea, perfecţionarea şi armonizarea cu acquis-ul comunitar, a cadrului legislativ electoral românesc.

Secţiunea ISTORIC ELECTORAL cuprinde date referitoare la toate alegerile şi referendumurile din România începând cu anul 1990. De asemenea, înglobează site-urile Birourilor Electorale Centrale începând cu anul 2007.

Secţiunea FINANŢARE PARTIDE POLITICE include informaţii privind aplicarea legii finanţării activităţii partidelor politice şi a campaniilor electorale, date despre alocarea subvenţiilor partidelor politice, dar şi îndrumarea partidelor politice sau a candidaţilor independenţi privind legalitatea finanţării.

LOGISTICA ŞI INSTRUIREA ELECTORALĂ reprezintă două coordonate importante ale AEP. Secţiunea prezintă atât elemente de logistică

electorală, cât şi materiale necesare instruirii actorilor implicaţi în procesul electoral.

De asemenea, secţiunea CONTROL ELECTORAL conţine date despre acţiunile de control privind îndeplinirea atribuţiilor legale în materie electorală de către autorităţile administraţiei publice.

BIBLIOTECA VIRTUALĂ a fost concepută că o secţiune de resurse documentare electorale dedicată persoanelor cu preocupări în domeniu, specialişti din mediul academic, universitar, societatea-civilă sau mass-media.

PRIMUL VOT este o secţiune dedicată tinerilor care împlinesc 18 ani şi pentru care următoarele alegeri reprezintă ocazia de a-şi exercita pentru prima dată drepturile electorale.

Autoritatea Electorală Permanentă
Str. Stavropoleos nr. 6, sector 3, București
www.roaep.ro